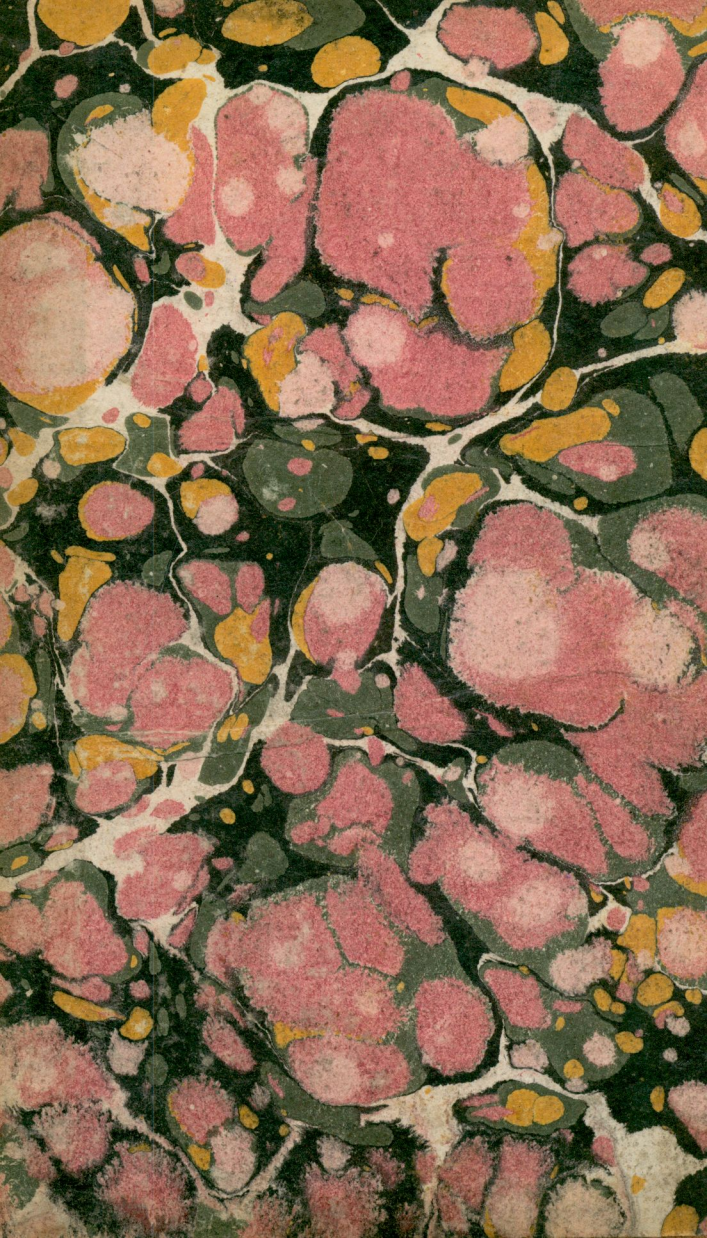
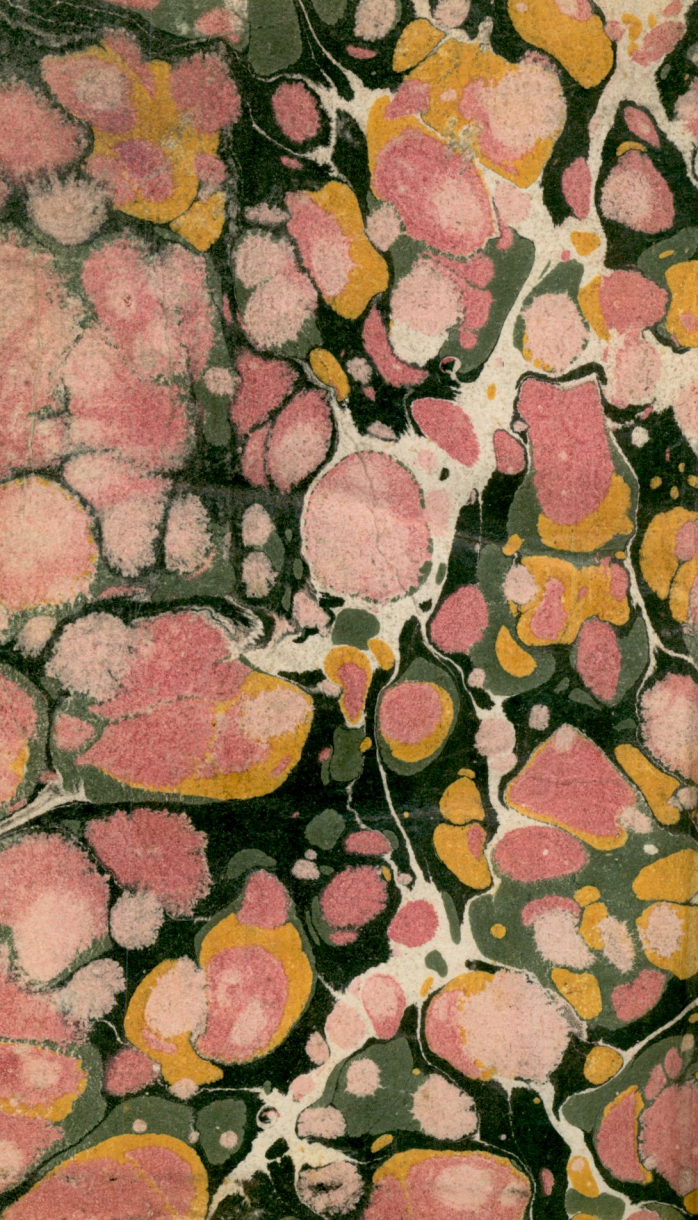

51

35/

439-ԱԿ

ՀԱՏՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՆԿԱՆՑ

Ի ՊԵՏԱԶՆՈՒԱԶԱՐՄ ՏԻՐԱՆ
ՄԱՆԿԱՆ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

25-0256

Ի Հայր Մինաս Վարդապետի Բժշկեան
'ի Մխիթարեան Միաբանութիւն.

Բաժանեալ 'ի Հրա Տառնան :

ՄԱՍՆ Բ.

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՎԱՆՍ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

42.

14-6-112712

10-10-112712

10-10-112712

10-10-112712

10-10-112712

10-10-112712

10-10-112712

10-10-112712

10-10-112712

10-10-112712

Առաքինութեան երջանիկ ծնունդը,
մի յուզէք ոսկի 'ի բաղդին անդունդը:

ՀԱՏՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՆԿԱՆՑ

ՄԱՍՆԻՐ

ԻԱՆՆԱՄԱՐ

Ինչպէս պիտի կրնանք հարգ :

92. Արթուրին պէտք է մանկու-
թէն սկսել. զի տղան որչափ աղէկ
բան տեսնէ և լաւ խրատներ լսէ,
պիտի հետեւի, ու սովորութիւնն է
րեն միշտ գործք դնելով :

Եւսանկ բարի սովորութիւնները ա-
նանկ կը կրթեն մարդն, որ ամէն
գործքի մէջ հմտութիւն և եփունութիւն
մը կը ստանայ. և ինչ որ ընէ շնոր-
քով կը կատարէ, և մարդավարութեան
գլուխ կը տանի, մինչև ամէնքը կը շ-
մայլին :

Մհա այս մասին մէջ ուշադրութեամբ աղէկ պիտի կրթըվիս բարի սովորութեց հետեւելով, և բարի ընկերաց հետ տեսնելով մինչև որ կատարելութե հասնիս (151) :

Ետ անգամ կըլլայ, որ երկու եղբայր՝ մէկը ազնուականներուն մէջ կը մեծնայ, մէկալը ռամիկներուն . կը նայիս որ մէկը ազնիւ շնորհալի է, կրթութե, մէկալը կոշտ և անկիրթ է . որ ամէն գործքի մէջ անկատարութիւնը յայտնի կընէ :

Եսպէս տղայ մը թէ որ մանկութեան ատենը կրթըված մարդկանց մէջ չի մեծնայ, ու աղէկ սովորութեց, և բարի խրատներու չի հետեւի, հարկաւ կոպիտ անշնորհք կըլլայ : Իսկ թէ որ ազնուականներու մէջ կրթըվի, հարկաւ մարդավար և ազնիւ կըլլայ :

Նոր համար կըսեն փիլիսոփաները թէ մարդս կրթութե շատ մեծ կընայ ըլլալ . և որչափ մեծ բան ըլլայ, կընայ ստանալ ջանքով :

Եղան մարդիկ, որ կրթութեամբ մեծամեծ առաքինութիւններ ստացան . բայց երբոր իրենց սովորութիւն փոխելով չար կրթութեց հետեւ

ցան , մօլի անպիտան եղան :

Եղան մարդիկ որ առաջ անկիրթ մարդկանց հետ մեծնալով հաստ մնային . բայց երբոր սկսան զիրենք աղէկ բանով կրթել , երևելի մարդիկ եղան :

Սակայն այսպիսի կրթութիւն մանկութեւն ժամանակը դիւրին կըլլայ , թէ որ անատենը աղէկ սովորութիւնները բնական ըլլան իրեն՝ անկէ ետեւ անանկ կը մնայ , չի փոխւիր . և քանի՜ մեծնայ՝ կառարեալ կըլլայ :

Եթե՛նացիք իրենց տղոցը ուսում կը սորվեցընէին , բայց բարի վարք չէին սորվեցնէր . անոր համար անկիրթ ախտաւոր , և անկատար կը մնային :

Երբոր ծնողքը բարի մարդիկ են , և աղէկ կը մեծցընեն զաւակնին իրենց բարի օրինակովը , շատ լաւ կը կրթւի տղան , և դիւրին կըլլայ առաքինի :

Ի՞նչպէտ առջի բերանը ամէն կրթութիւն դժւար է , բայց քիչ քիչ անանկ հեշտ և բնական կըլլայ , մինչև ուրախութիւն ետեւէն կըլլայ տղան , և անաշխատ կը ջանայ աղէկ բան ընելու :

Իսկ թէ որ դիպեալս անկարգ
բան ընէ, մեծապէս կը վշտանայ: Աւ
ինչպէս որ լիբը մարդը չար դորձքին
վրա չամբնար. այսպէս կը թրված
մարդը աղէկ սովորութեց վրա կու
րախանայ պարծելով:

Ի՞նչպէս անկիրթ կը մնայ:

93. Տիմոթէոս երաժիշտը կրկին
վարձք կառնէր այն աշկերտէն՝ որ
առաջուց քիչմը սորված էր. զի աւել
լի դժւար է դէշ սորվողին աղէկը
սորվեցնել, քան թէ չգիտցողին:

Այսպէս երբ տղան չար սովորութիւն
կը մեծնայ, կոպիտ կը մնայ. և շատ
դժւար կը շտկի: Ասան զի մանկու
թե ատենը ծնողքին խրատովը դիւ
րին կը շտկւի. և երբ անկիրթ կը
մեծնայ, վարպետներու կը կարօտի,
որչափ աւելի մեծնայ՝ այնչափ կը
հաստընայ առանց կըթուլթե:

Աւս առաւել անկիրթ կը մնայ
երբոր ախտաւոր և կոպիտ մարդ
կանց հետ կը կենակցի. վասն զի հի
ւանդը առողջին մօտ ըլլալով չի
կրնար առողջ ըլլալ, բայց առողջը
հիւանդին որ մօտենայ և քսվի՝ պղծ
կելով կը հիւընդնայ:

Լսանի ալ տղան որչափ աւելի
կենակցի ծառաներու հետ՝ այնչափ
անոնց կոշտութիւնը կը գրվի սրտին
մէջ, և անկիրթ կը մնայ. և որչափ
որ ծերանայ՝ ախտն ալ հետը կը ծե-
րանայ:

Բայց աւելի ֆնասակար այն է որ
քիչ մը բան գիտնալով կարծէ թէ
կատարեալ եղած է, և ամէն բանի
տեղեակ և կիրթ: Աւասով զինքը
բանի մը տեղ դնելով շատ անշնորհք
բաներ կընէ, և միշտ անանկ անկիրթ
կը մնայ:

Լնոր համար գիտունները կըսեն
թէ մարդս բոլոր կենացը մէջ պէտք
է զինքը կրթել: Ո՛րչափ սորված և
շատ բան տեսած ըլլայ, ըսելու է թէ
բան չիյտեմ. և որչափ փորձ ըլլայ,
պէտք է մտածելով ընէ ամէն բան.
որպէս զի անկիրթ չերեւնայ և ծիծա-
ղելի չըլլայ այլոց:

Ի՞նչպէս հասցէլու է:

94. Երբ արւեստ սորվողները նախ
գործիքներուն անունը կը սորվին.
տղան ալ կրթութիւն սորվելու հա-
մար պէտք է նախ մտածել սորվի,

անանկ որ առանց մտածելու բան չը-
նէ . կամ թէ տեսած և լսած բանին
վրա քիչ մը մտածական ընէ :

Վա՛հ հարկաւոր է որ օրը անգամ
մը իր գործքին վրա ալ մտածելով
աղէկն օրօշէ , ու իրեն սովորու թիւն
ընէ . և գէշ գործքէն հեռու կենայ :
Այս կերպով աղէկ կրնայ զինքը
կրթել :

Այո՛հ մը նախ և առաջ իր գործա-
րանները կը կրթէ . մտածելով թէ
ամէն բանի նայելը լաւ չէ , աչքը կը
կրթէ որ ամէն տեղ չի նայի : Ատա-
ծելով թէ ամէն բան լսելը աղէկ
չէ , անշահ և ծածուկ բան մտիկ չը-
նէր և այլոց գործքին հետաքրքրու-
թի՛ չընէր : Ար մտածէ թէ ամէն
բան խօսիլը լաւ չէ , բերնէն փուճ
բան չի հանէր , ամէն գիտցածը ուրի-
շին չի յայտնէր , նաև մեծին առջին
լուռ կը կենայ :

Ահա՛ այսպէս ամէն զգայարանքը
կրթելէն ետեւ կը մտածէ , թէ ուրի-
շին վրա տեսած անկարգ բանը ինքը
չընէ :

Արբ կը տեսնէ թէ ընկերը խրատ
մտիկ չընէ , անկարգ է , ինք զինք կը
կրթէ որ անոր նման չըլլայ . այլ և

միշտ մոքէն չի հանէ վարպետին և ծնողքին խրատները . և ինչ որ լսէ գործքով կրնէ :

Թէ որ դիպածով զանոնք վշտացուց գիշեր ցորեկ կը մտածէ , որ մէյմ' ալ չընէ , և այսպէս աղէկ բանը իրեն սովորութիւն ըլլալով՝ կրթը ված , ազնիւ , և պատուաւոր կըլլայ :

Ըրդ՝ ահա այս ըլլայ հարկաւոր ուսմունքդ միշտ մտածելով գործես , և աղէկ բաներով քեզ կրթես : Տանա՛ որ ամէն բանին աղէկը սորվիս և աղէկն ընես : Եւսած խրատներդ լաւ պահէ , և գործքով կատարէ , որ սովորութիւն ըլլայ :

Ըմէն որ քիչ մը ատեն մտածական ըրէ՛ վարդիդ և գործքիդ վրա . թէ աղէկ բան գտար , միւս օրն ալ հետեւէ որ կրթըվիս : Իսկ եթէ անշահ բան մը գործած ըլլաս , չըլլայ թէ հետեւիս : Ըյլոց պակսութիւնք քեզ շտկէ՛ , և ուրիշին աղէկ վարքովը քեզ կատարեալ ըրէ՛ :

Ուրիշին բանին ետեւէն չըլլաս հետաքրքրութիւն . մի՛ յայտնէր այլոց ծածուկ բանը , որ մեծ կոպտութիւն է :

Թէ որ բան կուզես ոորովիւ , գիրք կարդա՛ , և խելացի գիտնականնե-

րուն մօտ գտւի՛նք . որպէս զի աղէկ
խօսքեր լսելով կըթըլիս :

Ախտաւոր և կոշտ մարդիկներէն
հեռու փախի՛ր , և մի՛ մօտեր անոնց
խօսակցուէ՛ մէջ : Աղէկներուն հետ
կենաս՝ աղէկ կըլլաս , գէշերուն հետ
կենակցիս՝ կը կորսըլիս , կըսէ Պա-
ւիթ մարգարէն .

Պատմութիւն :

Լւրոպիա մէկ մեծատուն մը այլ-
ազգ գերի մը գներ էր . կիրակի օրը
հետը ժամ կը տանէր : Վերին տե-
սաւ որ տէրը շատ բարի կըթուինէր
ունենալով լսած քարոզը կուգար
տուն գործքով կրնէր :

Այս բանիս վրա զարմանալով գե-
րին քարոզիչին աղաչեց որ միւս կիրա-
կին գերի ազատելու վրա քարոզ մը
տայ , որ տէրը լսելով զինքն ազատէ :
Վահանան խօսք տվաւ , բայց չի կա-
տարեց , սակայն ատեն մը անյնեւէն
ետեւ տըվաւ նոյն քարոզը , տէրն ալ
տուն գնացածինպէս ազատեց գերին :

Անատենը գերին դնաց քահա-
նային շնորհակալութիւն եւէլէն ետեւ
հարցուց թէ ինչո՞ւ առջի կիրակին չի

տրվիր այն քարոզը : Անալ պատաս-
խան տրվաւ թէ ես քարոզ որ տամ
նախ նոյն բանը գործքով կընեմ
ետքը կուտամ . որովհետեւ գերի չի
ազատեր , սպասեցի որ գերի մը ազա-
տեմ ու ետքը տամ քարոզը :

Գերին վարմանաւով քրիստոնեայ
եղաւ :

Երբոր խրատ մը՝ կը լսես մէկէն ,

սրտիդ մէջ գրէ՝ խօսքերը մէկէն .

Պէտք կըլլան քեզի՝ չի կարծած ատեն ,

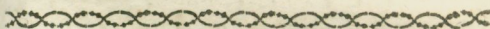
կանոնեւ կըթել՝ անկարգ բաներէն :

Յաճախ մօտեցիր՝ փորձ գիտուններուն ,

խորհուրդ և խրատ՝ խնդրէ՛ ըստ տեղւոյն .

Ինչ գործք որ ընես՝ առաջ մտածէ՛ ,

ամէն բանի մէջ՝ քեզ աղէկ կըթել :

Ի Բ . Հ Ա Մ Ա Ր

Ի՞նչպէս անտեսի կըլլայ Տարդ :

95. Անւանի ըլլալու համար ոչ
միայն կըթուլի և գիտութի պէտք
է . հապա ջանք և սրտոտութի ալ

հարկաւոր է : Արդէս զի մանկութեն
աշխոյժ սորվելով և աշխատանքի դի-
մանալով բռնածը փրցրնէ , և սկսած
գործքը գլուխ տանի : Ասն զի սիր-
սիրը բան չէ , հապա բանը կատարելն
է : Եւ տ մարդ շատ բան կը սկըսի ,
ու անկատար կը թողու :

Աստի այս կրթութիւնը շատ հար-
կաւոր է մարդուս մեծնալու համար :
Թոյլ և անհամբեր մարդիկ ոչ եր-
բէք աղէկ բան մը կրնան կատարել ,
և ոչ անւանի կրնան ըլլալ . ոչ իրենց
օգուտ ունին և ոչ աշխարհի :

Քանի՞ մեծազգի տղաք ծոյլ և
անկիրթ մեծնալով անարգ եղան ու
պիտուական գործք մը չի կրցան ը-
նել : Այլ քանի՞ վար մարդու զաւակ
սիրտ մաշելով և շարունակ ջանալով
մեծանուն և փառուոր եղան :

Ահա այս է պատճառն որ շատ հա-
րուստներու տղաք թոյլ ըլլալով ան-
պիտան մնացին , և իրենց ծառանին
աշխատանքով տիրոջը տեղն անցան
ու անւանի եղան :

Ապա այն թէ որ տղան մանկութեն
աղէկ սովորութեց հետեւի ու ծնողաց
աղէկ ճամբան բռնէ ջանալով , ամե-
նէն աւելի անւանի կըլլայ . զինպիւ

նեայ անունը իր քաջասրտու թէ հետ
միանալով, հարկաւ զօրաւոր և գերա-
զանց մարդ կըլլայ :

Հին ատենը ժողովուրդ մը կար
որ իրենց տղոցը առջին օձ կը ձգէին.
Թէ որ օձէն չի վախնար տղան՝ իբր
հարազատ կընդունէին, Թէ չէ՝ կը
վաճնտէին :

Ս ասն զի մեծ մարդու զաւակը՝
պէտք է մեծութի սիրէ . պէտք է
առաքինական կըթու թք ամէն բանի
տեղեակ և յաջող ըլլայ . փափկուն
և ծուլութե չի հետեի, որպէս զի
թոյլ և տկար չի մնայ : (Ս) Ե որ ասանկ
աշխատասէր և արթուն ըլլայ, հար-
կաւ ամէն բանի մէջ մեծանուն
կըլլայ :

Սք Ն. Թանաս մանկութե ատենը
ճարտար ըլլալով, օր մը տղոց հետ
խաղ կը խաղար, ու ե՞նչս ձեացած
էր . բայց անանկ ճարպիկ և գեղեցիկ
կը վայլեցընէր, որ քաղքին պատ-
րիարգը սք Ն. Ղեքսանդրոս տեսնե-
լով անոր եռանդը, քո՞ն առաւ ու
կըթելլով անանկ երեւելի հայրապետ
եղաւ և մեծ անուն ունեցաւ մինչև
հիմա :

Սրտոտ մարդը կը ջանայ ամէն բան

աղէկ ընել. և աղէկ կատարելու համար ոչ աշխատանքը և ոչ կեանքը կը խնայէ. զի կեանքը փառաւոր բանի համար պահած է, և աղէկ անուն ստանալու համար կաշխատի: Ամենեին մեռնիլը հոգը չէ. միայն թէ իրեն և իր զարմին կամ աղգին նախատինք մը չի բերէ, ու անողատիւ չըլլայ: Արովհետեւ մարդ եղողին մէկ պզտի նախատինքը որ ինք իրեն ընէ՝ մեռնելէն մեծ է. շատ աղէկ է մեռնիլ քան ինք զինքը կամօք ամօթ ընել:

Ինչի՞նչ էլլայ աշխոյժ:

96. Աշխոյժ մարդուն սիրտը ուրիշ կերպ կըլլայ և բնականաբար արագ և տաք ըլլալով միշտ բան մը կը գտնէ ընելու, և միշտ ներքին եռանդը տաք կը պահէ:

Հին ատենը կըսէին թէ որուն սիրտն որ մեծ է, քաջասիրտ կըլլայ. սակայն շիտակն որ նայիս՝ պզտի սիրտունեցողը աւելի քաջ և ճարտար է, ինչպէս է առիւծին սիրտը. որուն ջերմութիւնն ու ոգիքը պզտի տեղ փակված ըլլալով աւելի աշխոյժ և քաջ է:

Ճարպիկ տղուն սիրտը տաք և ազելից ըլլալով, երբոր օգտակար բան մը կը տեսնէ, մէկէն կը վառվի որ ընէ, և անանկ կատարէ որ քաջ անւանի ըլլայ :

Իսկ որուն սիրտն է սլաղ և արիւնը թոյլ, ամենեին հոգ չունի աղէկ բան ընելու . միշտ հանգիստ կը փնտրուէ . և այնպէս լըխկած ծոյլ և անանուն կը մնայ :

Եւ քաջասրտութիւն եղաւ պատճառ որ տկար աղջիկները իրենց արիւնը թափեցին հաւատքի համար կամ իրենց սլառոյն համար . քիչ մը ատեն քաջութիւն տանջանաց դիմանալով՝ յաւիտենական անուն ստացան : Որչափ աւելի զօրացան, այնչափ աւելի փառաւորեցան :

Եւ պամինոնդ զօրապետը պատերազմի մէջ վիրաւորեցաւ . մեռնելու ատենը երբոր լսեց թէ իր զօրքը յաղթեց թշնամիներուն, ուրախանալով ըսաց թէ այսօր աշխարհք եկայ, որ յաղթօղ կը մեռնիմ : Ասն զի իր քաջասրտութիւնը զինքն անմահ ըրաւ, և փառաւոր մահը հազար տարւան կեանքի հետ չուղեց փոխել :

Եւ հաասանկ աշխոյժ մարդը ուրիշ

բան չի նայիր . միայն թէ աղէկ բանի
համար կաշխատի նախնեացը վարքին
յարմարելով : Ասանկ մարդուն առ-
ջին մեծագործութիւնը և գովելի վարքը
ամէն բանէն մեծ և յարգի է :

Ասանկ պէտք է աշխատիլ ազգին
և հայրենեացը համար : Ազգասիրու-
թե՛ համար կեանքը խնայելու չէ : Իր
ազգը ուրիշին քով արդեամբք մեծ-
ցընելով , և ազգին օգուտը նայելով
շատ պանծալի կըլլայ թէ որ սրտանց
աշխատի :

Իսկ թէ որ միայն իր անձին և
հանգստութե՛ համար աշխատի , իրեն
համար աշխարհք եկած կըլլայ և ան-
ձին համար աշխոյժ եղած կըլլայ . և
իրեն հետ անունն ալ կանցնի կըմարի :

Այսպէս էին ինքնասէր և թոյլ
մարդիկ , որ կրնային ազգին օգուտ
ընել , և յիշատակ մը ձգել իրենց
ազգասիրութե՛նը , չըրին ու անձնա-
սիրութե՛ք մեղադրելի եղան , շիտակը
նայիսնէ անձնասէր ալ չեղան :

Արեւապէս ով որ կեանքը իր ազ-
գին և հայրենեացը համար կուտայ ,
երկայնակեաց կըսվի , և ով որ ազգին
քաջութիւն բարիք մը շահ մը չի ըրած ,
փութաեղը աշխարհք եկած կըսվի :

Ինչով էր խանգարի :

97. Նույնութիւն ու յանդգնութիւն
կը խանգարեն այս առաքինութիւն .
զի ծուլութիւն թմրի կը մնայ , ձեռքը
չուզէր շարժել :

Իսկ յանդգնութիւն չափազանց կեր-
պով , և անխոհեմ գործքով աղէկը
գէշ կընէ , և առանց մտածելու գոր-
ծելով փնաս կը բերէ : Սինչ զի մե-
ղադրելի գործքով կը վտանգի . վասն
զի առաջ կընէ ետքը կը մտածէ :

Իսկ ծոյլը ամէն բան ձախորդ կող-
մը մտածելով կը վախնայ պատուաւոր
գործք ընելու : Եւ ամէն ամօթ յանձն
կառնու , միայն թէ հանգիստ ըլլայ ,
չաշխատի : Սակայն չիյտէ թէ առանց
աշխատանայ կեանք չըլլար . անոր
համար իր կեանքը անօգուտ կանցը-
նէ հեղգութիւն :

Եւս ախտը շատ փնասակար է ըն-
կերուէ մէջ , որ ամենեւին օգտակար
բան ընել չի տար . որպէս զի ետքի
եկողներուն ալ օրինակ ըլլայ , և ա-
սով մարդը ոչինչ և անախտան կը
մնայ :

Իսկ դուն փիլիսոփային խօսքը

միտքդ բեր , թէ մարդս մեծ է , և
մեծ բաներու համար եղած է : Սա
նա՛ որ պարապ չանցընես կեանքդ :

Սեծանուն կրլլաս թէ որ ազգիդ
և ընկերիդ աղէկու թի՛ ընես : Սեծ
փառք կունենաս , թէ որ նախնեացդ
բարի վարքին նմանիս . մեծ շնորհք
կունենաս , թէ որ բարեգործութե՛
մէջ կեանքդ մաշես :

() Երինակ ա՛ռ ազգասերներէն . հե-
տեկ նախնեացդ , որ այլոց աղէկուի
ընելով անւանի եղան , և բարեգոր-
ծութե՛ իրենց անունը փառաւորե-
ցին և անմահ մնացին :

() Ուլու թէ ախտը չըլլայ թէ քեզ
մօտենայ որ անպիտան չըլլաս : Սա
յանդգնութիւն չընես , որ անխոհե-
մութե՛ գէշ անուն չըստանաս : Այլ
քաջասիրտ արթուն և աշխատասեր
եղի՛ր մեծ և բարի գործքերու մէջ .
որպէս զի փառաւոր անունդ միշտ
պայծառ մնայ :

Պատճառն է :

Սուտիոս ազնուական հռոմայե-
ցին այնչափ քաջ և աշխոյժ էր , որ
մանկութե՛ն սովորութի՛ ըրած էր ա-
մէն դժւար բաներու :

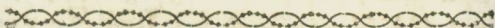
Լըբոր Թշնամին եկաւ պաշարեց
 հռոմ, այս քաջին սիրտը չդիմացաւ
 ժողովեց իրեն պէս 300 կարիճ, և
 մտքերնին դրին որ ազգին համար
 մեռնին :

Վախ մուտիոս գնաց ծածուկ
 Թշնամին բանակը մտաւ, ու յան-
 կարծ վազեց Թագաւորին դպրասպե-
 տին վրա, զարկաւ մեռցուց, կարծե-
 լով Թէ Թագաւորն է : Իսկ Թագա-
 ւորը մէկէն բռնել տվաւ, ու հրա-
 մայեց որ կրակ վառեն, ողջ ողջ ե-
 րեն զմուտիոս : Մնատենը մուտիոս
 ինքիրմէն ձեռքը կրակը խօթեց չա-
 րաչար երեց, ըսելով Թէ ես եկայ
 Թագաւորը մեռցընելու, բայց ձեռքս
 սխալեցաւ : Մնոր համար պատժեցի
 ձեռքս :

Մսաւ աղէկ գիտնաս ըսաց որ մենք
 300 հոգի ենք . յուսամ Թէ մէկը
 քեզ կը սատկեցնէ : Լըբոր Թագա-
 ւորը լսեց՝ վախուռն մէկէն ազատեց
 ու հաշտու թիւրաւ :

Մս օրինակիս յանգգնուէն աւե-
 լի վախնալու է, քան Թէ գործքին
 զարմանալու :

Ո՛րչափ պէտք է քեզ՝ մանուկ խոհական ,
 բարի գործքերով՝ ըլլաս վեհական .
 Գիտուն ողորմած՝ արթուն բազմաջան ,
 օգնիչ ընկերաց՝ նախնեացդ նման :
 Թէ աղէկ բաներ՝ վրադ չերևնան ,
 օտար խորթ կըլլաս՝ ոչ ուղղոց նման .
 Ջանա՛ աղբիդ մէջ՝ կատարեալ ըլլաս ,
 աղքատէր ազնիւ՝ հանուրց պիտուական :

Ի Գ . Հ Ա Մ Ա Ր

Ինչո՞ւ էլլա՞յ Տարդ Ժառառո՞ր :

98. **Ն**արուստ և մեծատուն ըլլալով մարդ փառաւոր չի կրնար ըլլալ :
Նապա նաև պէտք է բարի սիրտ ու
 նենալ՝ այլոց աղէկութիւններէ լուր , և ա
 ռատ սրտով օգնելու կարօտներուն :

Իբր զի՝ մարդն ընկերական ըլլալով
 պէտք է իրարու հաղորդել ոչ
 միայն խօսքն ու խելքը , այլև բաղ
 դին հարստութիւն : Ի՞նչանկ որ ինչպէս
 ռամիկը գիտունին խելքովը կը լու
 սաւորի , ասանկ ալ աղքատը մեծա
 փանց պարգևով և ողորմութեամբ պիտի

երջանկանայ , ու խեղճութեան ազատելով ընկերին բաղդը վայելէ :

Բնայ այս առաքինութիւն է որ փառաւոր կրնէ մարդը և մեծանուն : Բնայ կը չափաւորէ զինքն որ ոչ շուայ լուծի ունեցածը մնիսէ հատցընէ , և ոչ ազահութիւն բանտը դնէ ոսկին իր սրտին հետ միատեղ :

Ոսկից կը լայ ազահութիւն և անիւրաւութիւն , որ արծաթ սիրութեան համար ընկերը կը զրկէ . շատ անգամ իր անձն ալ զրկելով անձնասպան կը լայ , և չարաչար կը կորսնցնի :

Բնոր համար Պօղոս առաքեալը ասանկ մարդիկ կուսապաշտ անւանեց . վասն զի ոսկին կուռքի պէս կը պաշտեն : Բայց չիտեն թէ այն իրենց տրված է որ առատասրտութիւն ընկերին օգնեն , և իրենց կեանքն ու անունը փառաւորեն ողորմածութիւն :

Բայս պատճառաւ ստեղծողը ոչ ամէն մարդ մեծատուն ըրաւ , և ոչ աղքատ . այլ այնպէս կարգ դրաւ որ իրարու հաղորդեն իրենց ունեցածը : Հարուստը ստրկով և աղքատը ուժով կամ ծառայութեամբ իրարու հասնին :

Փիլիսոփային հարցուցին թէ ոս

կին ինչո՞ւ դեղին է : Պատասխան
տրվաւ թէ ետեւէ ընկնող շատ ըլլա-
լուն համար վախէն դեղնած է : Ու
կին արեւստաւորին ձեռքը միշտ տան-
ջանքի մէջ է . իսկ ագաչին ձեռքն է
անպիտան : Միայն առատաստիւն
ձեռքն է ազնիւ և պիտանի . որով կը
հասնի կարօտին և կը փառաւորի թէ
անունը և թէ՛ հոգին . զի այս վախ-
ճանիս համար եղած է , չէ թէ մե-
լու թէ համար :

Ղեքսանդր թագաւորը մանկու-
թե՛ ատենը շուայլ ըլլալով շատ բան
պարգեւեց իր զօրավարին : Իսկ զօրա-
վարը չուզեց առնել , ըսելով թէ
այսչափ բանն որ ինձի կուտաս , քեզի
ի՞նչ պահեցիր : Ընալ պատասխան
տրվաւ թէ յոյսը պահեցի :

Որովհետեւ մանկութիւնը միշտ կը
յուսայ թէ աւելի պիտի մեծնայ , ա-
նոր համար մանուկը կուզէ աւելի ա-
ռատասիրտ ըլլալ . ծերն ալ կը սիրէ ա-
գաչ ըլլալ վախկոտ ըլլալուն համար :

Իայց առաքինի մարդը ամէն բան
չափով ընելուն համար՝ վայլած տե-
ղը և ըստ արժանւոյն պարգեւն ու ո-
ղորմուիք կրնէ առատ սրտով , և ա-
ռատաձեռնութե՛ :

Ինչպէս է առատութեան :

99. Ինչպէս որ անձ ամենաբարին առատ սրտով առատ ստեղծեց ամէն բան մեզի համար , որպէս զի ամէն բանէն առատ վայելէնք : Իսկպէս ալ առատասիրտը ամէն բանին մէջ իր փառաւոր առատութիւնը կերեցնէ : Տուրքն է առատ , հագուստն է փառահեղ , դէմքն է ազնիւ , գնացքն է մարդավար , գործքն է շնորհալի համարձակ , և առատ է տուրքով և խօսքով : Եւ այնչափ տուրքին և գործքին կը նայվի , որչափ սրտին , որով կուտայ :

Աիմոն երեւելի զօրապետը շատ փառաւոր և անւանի եղաւ առատասրտ տուածը համար , որ իր երկիրներուն չորս դին բանալ տվաւ որ ամէն մարդ անարգել մտնէ ուղածն առնէ : Իհայսպէս կըլլայ մարդ փառաւոր :

Ինոր համար շուայլ մարդուն զաւակը հասարակօրէն ագահ կըլլայ . և ագահին զաւակը՝ շուայլ : Իայց առատասրտին զաւակը պէտք է ըլլալ առատ . որուն վախճանն է բարի ընել այլոց . իսկ շուայլին վախճանն է

ունայնասիրութի . ագահինն է ար-
ծաթսիրութի , որ է գէշ ախտ , և
կըսվի երկրորդ կռապաշտութի :

Արդ թէ որ նոյն ոսկին ագահութե
պահվի , կըլլայ արծաթսիրութի . թէ
որ պարտատէրին տրվի , կըլլայ ար-
դարութի . թէ որ պարգև տրվի՝ կըլ-
լայ ողորմութի . և թէ հոգեւոր բանի
համար տրվի՝ կըլլայ անձպաշտութի :

Սակայն առատասիրտ մարդը պէտք
է որ փառք ստանալու համար տայ .
հասկա միայն բարի ընելու համար վճ-
նայ . որով կըլլայ փառաւոր . և որչափ
ինքը փախչի՝ փառքն իրեն ետեւն
կերթայ :

Ով որ փառասիրութեան համար
պարգև կուտայ իր անձին համար
տված կըլլայ : Այլ այս պատճառաւ
առատասիրտը միշտ ծածուկ կերպով
կուտայ իր տուրքը , ինչպէս Խը աւե-
տարանը կը պատուիրէ :

Արկեսիդայոս առատասիրտը գը-
նայ իր բարեկամ աղքատը տեսնե-
լու : Այլ ջը հանեց գիրք մը տվաւ ի-
րեն ըսելով թէ ուրիշ բան մը չու-
նիմ որ տամ . բայց այն միջոցին կա-
մայմը բարձին տակն ոսկի դրաւ :

Սակայն հարկ է թէ առատասիր-

տը մէկ մարդումը պարգևէ բոլոր
ոսկին , և մէկ աղքատի մը շատ բան
տայ : 'Նաև պէտք չէ վատանուն և
մօլի մարդուն պարգև տայ , այլ իբր
ողորմութի :

Իբր զի՝ ոսկին շատ փնաստեալ է
ախտաւորին , և օգտակար առաքինի
մարդուն . որ պիտանի տեղը կը դոր-
ծածէ : 'Սմանապէս պէտք չէ տալ
հարուստին , որ է ծովը ձգել ոսկին :
Փիլիսոփայ մը բոլոր գանձը ծովը թա-
փեց իբր թէ ծովը պիտի հարուստցը-
նէր , ալ աղէկ կընէր թէ որ կարօտ
ներուն տար , և ողորմութի ընէր :

Եւ լի հարկաւոր է առատասիրտ
ըլլալ ազգին համար , նաև ուսումնա-
կան բաներու և գիտուններու հա-
մար . վասն զի շատ մեծ ամօթ է ա-
ռատասիրտ հարուստին , որ ազգին
գիտունները մուրացկան կըլլան , և
կարօտ ողորմութի :

Որովհետև ուսումնականն է ազնւ-
ւական , պէտք է որ ազնուական տա-
րի անկարօտ . ինչպէս կըրօն իմաս-
տունները :

Ինչպէս պարգևեալ է :

100. Փառաւոր մարդը պարգև տալու ատենը արագ և ուրախ կուտայ . իբր թէ պահ կուտայ կարօտին , և անոր փոխարէն պատիւ և գովեստ կընդունի :

Կիւրոս թագաւորին հարցուցին թէ ո՞ր կը պահէս գանձդ : Եւ ինչպէս իշխանները ցոյց թէ ասոնք են իմ գանձապետս , որոնց երախտիքը րաժ էր :

Սասն զի առատասիրտը վարձա հատոյց է առաքինի մարդկանց , և խնամակալ գիտնոց և իշխանաց , նաև հայր աղքատաց : Ըռայլն է վատնիչ գանձուց , յափշտակօղ , և անարդ . իսկ ագահն է ընդունարան մոլուէց և փնասակար ամենուն , անիրաւ , և թշուառ :

Ըռայլը ունեցածը վատնելով փութ տեղը , աղքատ կը մեռնի . ագահը աղքատ կապրի , որ հարուստ մեռնի : Իսկ առատասիրտը չափով բարի կընէ , որ իր գանձը չի կորսըլի :

Իսկ որ առատասիրտը օգտակար վախճանով աւելի մեծագործ բանը

նէ , կըլլայ աւելի մեծանուն և փառաւոր . ինչպէս Տին Թագաւորները մեծամեծ շէնքեր կը շինէին , որ իրենց անունը անմահ մնայ , և ետքի եկողներուն օրինակ ըլլայ :

Ըստ մտքով շինեցին Էօթն սքանչելիքը . ինչպէս էր Վիոսի կռատունը շատ մեծագործ . բաբելոնի սարսալը խիստ բարձր . եգիպտոսի բուրգերը : Հռոգոսին արձանն օրնաւահանգստին բերանը դրած էր . ուրուն երկու ոտքին տակէն նաւ կանցներ , և այլն . (ՃԵՏ . 546 :) Ըրդ՝ այս մեծ գործքերով փառաւոր մարդիկ եկեղեցիներ , դպրատուններ , և վանքեր շինեցին , ու իրենց աղգն ալ փառաւորեցին , և իրենց անունը անմահ ըրին :

Ըհա ասանկներուն նայելով ջանա՛ դուն ալ ըստ կարի առատասիրտ և բարեգործ ըլլաս մանկունէդ . ջանա՛ ընկերիդ աղէկութիւնն և առատ սրտով և կարօտին ողորմելով :

Որչափ բաղդդ մեծնայ , այնչափ աւելի առատաձեռն եղի՛ր . մինչև մեծագործութիւն աղգիդ օգտակար բաներ ընես , և դպրոցներ շինես , գրքեր տպել տաս , և այլն :

Լսով կը փառաւորի անունդ , և
պարծանք կըլլաս ազգիդ և տոհմիդ :
Չըլլայ թէ շռայլութիւն բաղդդ կոր
սընցնես , և ագահութիւն վատանուն
մնաս :

Հապա չափ դիր և պարկեշտութիւն
պարգեւէ . որպէս զի հոգիդ ալ փա-
ռաւորի մարմինդ ալ : Արչափ աւելի
չափաւոր քեզ կըմես , այնչափ աւելի
լի ըրած գործքդ լաւ և փառաւոր
կըլլայ :

Պատճառքի :

Լգահ մարդ մը մանկութիւն սէր
ձգեւով կը ջանար ոսկին շատցընե-
լու : Այ կուտէր և ոչ կը հադնէր ,
խեղճ ապրեւով գիշեր ցորեկ կը տան
ջրվէր :

Եւ այսպէս շատ գանձի տէր է-
ղաւ , ու ամենեւին օգտակար բան մը
չըրաւ : Արչափ որ իրեն կըսէին թէ
փառաւոր բան մը չինէ , և առատա-
սիրտ եղի՛ր ազգիդ , կըսէր թէ կը
մտածեմ անանկ բան ընելու որ մարդ
չիմանայ :

Լյս ագահը ծածուկ սնտուկին
մէջ կը լեցընէ ոսկին կը տանի ժամը

գերեզմանի մը տակ կը պահէ՝ ապա
հով ըլլալու համար . գերեզմանին
վրան ալ փորել կուտայ , թէ հոս
նազնէցաւ :

Արպէս գոյին մէկը կուահեւով
կերթայ կը բանայ , ոսկին կը վերցը-
նէ , ու գերեզմանին վրա կը գրէ թէ՝
հոս է , յարեաւ :

Թէ առատ սրտով՝ համեմա ուրիշին ,

բարեսիրտ ըլլա՞ մեծին և փոքրին .

Չուտով կը գտնես՝ բարեքն երկնային ,

պայծառ փայլելով՝ ամենուն առջին :

Ինչպէս գուն կուղես՝ ուրիշն ընէ քեզ ,

գուն ալ ուրիշին՝ զայն ըրէ՛ նոյնպէս .

Թէ կուղես չըլլա՞ բանի մը կարօտ ,

հասի՛ր կարօտին՝ կըլլաս անկարօտ :

Ի Դ . Հ Ա Մ Ա Ր

Ինչպէս կըլլայ արդարաւի՞ :

101. Արդարութի կըլլայ թէ որ
քնահաճն օրինաց հետեւելով ամէն
բան արդար ընէ , և ամենուն իրա-

ւունքը ճիշդ հատուցանէ : Իսկ անի-
րաւութի կըլլայ երբոր բնական օրի-
նաց դէմ ընելով վճարում չընէր :

Ուստի բնական օրէնքն է կանոն
արդարութե , որ խիղճմտանքին լու-
սովը մէկէն յայտնի կըլլայ թէ որ
ողջ է խիղճը : (Ի) Է չէ՝ անիրաւ և ա-
նօրէն կըլլայ մարդ առանց հատու-
ցումն ընելու (47) :

Սակայն ինչպէս որ բարեխառնու-
թիւ կը սլարտաւորէ մոլի չըլլալ .
այսպէս արդարութիւն ալ կը սլարտա-
ւորէ յափշտակութիւն չընել , ամենուն
բանը տիրոջը տալ , անսլարտը չի դա-
տապարտել , սուտ երդում չընել , օ-
տարին բանը չի գողնալ , և ուրիշը չի
վրսլարտել անիրաւութե : Եւս առա-
ւել իր աղգին և հայրենեացը դէմ
բան մը չընել :

Իհաասոնք են արդարութե կա-
նոններն որ կը փակին բնական և
գրաւոր օրէնքին մէջ . օրով մարդ
կըլլայ արդար :

Եւ օրովհետեւ ամէն մոլութիւն ար-
ժանի է պատուհասի , և ամէն անի-
րաւութիւն պէտք է դատապարտի :
Ուստի պատիժն ու դատապարտութիւն
արդարութե կըլլան . և արդարութիւն

վրէժխնդիր ըլլալով կը պահանջէ որ
չարութիւ պատուհասի , և բարուիւ
պսակվի , առաքինին փառաւորի վարձք
առնելով , և մոլին պատժելի պար-
տաւորելով :

Արեմն պարտական է ամէն մարդ-
արդարութե օրէնքը պահելու . բա-
րերար մարդուն երախտիքը ճանչ-
նալով :

Պէտք է նաև դիտնոց յարդութիւ
ճանչնալ և պատուել . պէտք է ազ-
գասէրը գովել , և առաքինին փառա-
ւորել :

Սակայն ամէն մարդ իր չափովը
պիտի ընէ միշտ անձը տեղը և ժամա-
նակը նկատելով : Օ որօրինակ աղաւ-
նին տեսաւ որ մըջունը տերեւին վրա
ջրին երեսը կը շարժէր , կտունցքովը
վերուց դուրս ձգեց :

Երբոր աղաւնին ծառին վրա էր ,
որսորդը պիտի զարնէր զինքը , այս
բանն որ տեսաւ մըջունը՝ որսորդին
ոտքը խաճաւ և ասով փախաւ ազա-
տեցաւ աղաւնին : Ահա այսպէս ար-
դարութիւ ընելով իր ազատիչը աղա-
տեց փոխադարձ :

Այսպէս թէ որ մէկը մէկին զըր-
կանք ըրաւ կամ անւանը , կամ ստը-

կին , և կամ կեանքին , պէտք է հա-
տուցումն ընել . եթէ հոս չըլլայ ,
հանդերձեալը պէտք է որ ըլլայ . որ
պէս զի արդարութիւն կատարվի :

Ինչպէս ինչպէս արդար :

102 . Ով որ չարէն կը խոտորի ու
բարի կընէ , արդար կըսվի : Սակայն
արդար ըլլալու համար պէտք է բարի
կամք ունենալ ամենուն հատուցումն
ընելու , և ամէն բան արդար չափի
տակ դնելու :

Ինչանկ որ արդար մարդը միշտ
շտկութիւն կը փնտրուէ , և շիտակ բա-
նին վրա կուրախանայ : Իսկ անիրաւ
մարդը միշտ կը ջանայ որ անարդար
և ծուռ բան ընէ , ու շիտակ դատաւ-
տան չի տեսնէ :

Արդար մարդը օրէնքն իրեն կա-
նոն ըրած է , ու ամէն բան անով ար-
դար կորոշէ . և ինչպէս որ պէտք է
շիտակ դատաստան կընէ : Իսկ անի-
րաւը իր կամքն իրեն օրէնք ընելով
առանց արդարութեան միշտ կը մոլորի :

Արդարը կատէ մոլութիւն ուղիղ
կարգի դէմ ըլլալուն համար : Իսկ
անարդարը կանարգէ առաքինու-
թիւն ու բարի գործքը :

Արդարը ամէն մարդուն չափը
կռեւելով հատուցում կընէ : Իսկ ա-
նարդարը միայն իր շահն ու հանգըս-
տութիւնը կընայի :

Անիրաւը բարիներուն երեսը
նայիլ չուզէր, անխելքի կո՛մ միամը-
տի տեղ դնելով չի հաւնիր . և չու-
զէր անոնց բարիքը ճանչնալ : Իսկ
մոլի մարդկանց վարձք կուտայ, կը-
գովէ և աղէկութիւն կընէ :

Արդարը ուրիշին բանին չի դպչիր,
և կը վախնայ որ մէկին փառս մը չի
բերէ . իսկ անիրաւը միշտ կը ջանայ
խաբել, գողնալ, և բիւր նենգութիւն
ընել սուտ խօսքերով, և կեղծաւո-
րութեամբ :

Հուսկ յետոյ արդարը կը ջանայ,
որ ամենուն իր արժանն ընէ . մեծաւ
մեծները կը յարգէ . պղտիկներուն
հետ քաղցրութիւն կը վարիլի . ընկեր-
ներուն հետ հաւատարիմ կը մնայ .
մեծաւորին և իշխանին հնազանդու-
թիւն կընէ . վերջապէս երկիւղածու-
թիւնն ալ կը ծառայէ, և ամենուն բա-
րի օրինակ կըլլայ :

Ինչպէս է անիրաւը :

103. Ինիրաւ մարդը ոչ անային օրէնքը կընայի, և ոչ քաղաքական և մարդկային օրէնքը, նաև ոչ ազգային և ոչ բնական օրէնքը գիտէ :

Իր կամքն ու շահը իրեն օրէնք ընելով առանց խղճի ձեռքէն եկած անիրաւութիւնը կընէ՝ ոչ անձն դիտելով, ոչ տեղը և ոչ ժամանակը : Ասան զի միտքն ու սիրտը շիտակ չըլլալով ամէն իրաւունք կը շփոթէ, և ամէն բանի մէջ ծուռ դատաստան կընէ :

Իրդ՝ այսպէս ճանչնալով պէտք է փախչիլ անիրաւութիւն, որ ապականիչ է խիղճմտանքի և բանի . մանաւանդ թէ մարդկութե դէմ է . մինչև քիչ քիչ չի կարծած սահման կը հասցընէ մարդը :

Իմէն մարդու սրտին մէջ անանկ պէտք է գրված ըլլալ բնական օրէնքն, որ ամէնքը կարդան, և ամենուն հետ արդար վարվին :

Իմէն բանի մէջ մարդս միտքը դնելու է թէ ինչ գործք որ գործէ, արդար հատուցում պիտի գտնէ հարկաւ :

Եթէ արդարօւթք բարի գործէ
բարի հատուցում կըլլայ, թէ անի-
րաւութիւն ընէ, պատուհաս կը-
գտնէ :

Ուրեմն ջանա՛ որ անիրաւ սովորու-
թի մը չունենաս . և չար գործք չը-
նես, որ շուտով կապականէ մարդու
հոգին, և մարդկութի կը հանէ :

Այլոց չար օրինակին հետեւելով
արդարօւթէ դէմ բան մընէր . որ-
պէս զի չի խաւարի խիղճմտանքդ,
ու անասնոց կարգը չի մտնես :

Ղաւիթ մարգարէին խրատը մըտ-
քէդ չի հանես . խոտորէ՛ չարէն, և
բարի ըրէ՛ . որ արդար և նձապաշտ
լլաս :

Արդարօւթէ մի՛ զատուիր որ ար-
դար անուն ստանաս գործքով և ար-
դարօւթ փառաւորիս . մինչև ստեղ-
ծողէդ հատուցումն առնես յաւիտե-
նական երջանկութե՛ք :

Պատճառն է :

Փիլիպպոս Թադաւորը օր մը գի-
նով ըլլալով անիրաւ դատաստան մը
տեսաւ : Անատենը զրկւիւթը աղա-
ղակեց, թէ արդարօւթի կուզեմ .

Թէ չէ՝ հիմա Թագաւորին կելլեմ:

Փիլիպպոս պատասխանեց Թէ Թագաւորը ես եմ, դուն որո՞նք պիտի ելլես. ես չի կտրեցի՞ քու դատատանդ: Բնալ ըսաց Թէ Թմրած փիլիպպոսէն արդար փիլիպպոսին պիտի գանգտիմ:

Բայ խելացի պատասխանով արթնցաւ Թագաւորն ու արդար դատաստան տեսաւ, և արդարու թէ հատուցումն ըրաւ զըկըվողին:

Թէ մօտիկ դնես՝ ինձ որ քեզ կըսեմ,

չըլլայ Թէ ընես՝ ուրիշի մը ղէն.

Ձի ամէն բանի՝ որչափ փոքր ըլլայ,

հատուցում պիտի՝ ըլլայ արարչէն:

Թէ ցանկաս պատիւ՝ ունիլ ուրիշէն,

պատուէ զուրիշն որ՝ ամընայ քեզմէն:

Թէ կուզես ըլլալ՝ արդարոց նման,

հատուցումն ըրէ՝ ինչպէս է արժան:

Ի Ե . Հ Ա Մ Ա Ր

Ի՞նչպէս կըլլայ Տարդոս հոգեւոր :

104. **Հ**ոգեւոր և հոգեւեր ըլլալու համար պէտք է մտածել, թէ հոգին անմահ ըլլալով նոյնման է. և նոյն որչափ կայ, հոգին ալ առանց մեռնելու կը մնայ. անոր համար ամէն բանէն մեծ և յարգի է :

Հոգուն մեծութիւնը անանկ աղէկ պէտք է ճանչնալ, որ գիշեր ցորեկ հարկ է մտածել հոգեւոր մարդը, թէ հոգին ի՞նչ վիճակի մէջ է, հիւանդ թէ առողջ. հարո՞ւստ թէ աղքատ :

Հիւանդ կըլլայ հոգին երբոր ախտաւոր բաներով կը վերաւորի. և չար սովորութեանց կապականի : Առողջ կըլլայ՝ երբոր առաքինութիւն կը զօրանայ և բարի գործքերով կը փառաւորի :

Հարուստ է հոգին երբ արդարութիւն և իմաստութիւն զարդարւած է :

աղքատ է երբոր առանց նոյ շնորհաց,
գիտութե և քաղաքավարութե մնա-
ցած է ախտաւոր, տգէտ, ողորմելի:

Իսկ անատենն է հոգին նոյ նման,
երբոր առաքինի գործքերով շնորհա-
լի եղած և զարդարված է: Քառաւո-
րեալ է հոգին երբ նծպաշտութիւն
նոյ լուսով և իմաստութիւն լուսաւո-
րած է:

Ի՞նչ է ի՞նչ օգուտ անմահ հոգի
ունենալ երբոր վերաւորած հիւանդ
է. երբ տգէտ ողորմելի է նման ան-
բան հոգիի: Ի՞նչ շահ մարդ ըլ-
լալ, և այնչափ մեծութե հասնիլ,
երբոր մարդու վարք և մարդու վայ-
լած մեծութիւն չունի:

Օրորինակ դնենք թէ մեծ մար-
դու մը զաւակ անհնազանդութիւն ծնու-
ղացը՝ փառաւոր տնէն դուրս ընկած
ըլլայ, ու ողորմելի վիճակի մէջ բեռ-
նակրութիւն ընէ:

Սակայն թէ որ տեսնես թէ բեռ-
տանելու ատենը շարունակ կը պար-
ծի իր հօրը մեծութեւնը վրա, ի՞նչ
կըսես այս անխեղքին, որ ամբնա-
լու տեղը կը պարծի:

Հատ աղէկ էր որ աղքատ մար-
դու զաւակ ըլլար. վասն զի ի՞նչ շահ

մեծ մարդու զաւակ ըլլալ, երբոր
ինքը աղքատ ողորմելի է. ի՞նչ օ-
գուտ որ ինքը մարդ չէ, և այն մե-
ծութիւնը չի վայելէր :

Եւսպիս ի՞նչ օգուտ մարդ ըլ-
լալ, երբ անասունի նման կապրի .
ինչ օգուտ մեծ ըլլալ հոգւով, եր-
բոր հոգին մեծութիւն չունի : Սեծ
ամօթ է պարծիլ, երբ տգէտ կոչու
և անպիտան է :

Ուստի հոգւոր մարդը երբոր կը-
մտածէ զասոնք, հարկաւ կըօկըսի
ամբնաւ, չէ՛ թէ պարծիլ : Եւ որ-
չափ աւելի անձային մեծութիւն մտա-
ծէ, և հոգուն ազնուութիւն ճանչ-
նայ, այնչափ աւելի պէտք է որ խո-
նարհի և վշտանայ, մինչև որ ժա-
ռանգէ հոգուն մեծութիւն, և կա-
տարեալ հոգւոր ըլլայ անպաշտուի :

Եւսպիս ըսելու է :

105. Հին ատենը թագաւորները
իրենց սկիզբը կուզէին գիտնալ. որ
պէս զի իրենց նախնեացը նման փա-
ռաւոր գործքեր ընեն ու մեծանուն
ըլլան :

Եւս առաւել հոգւոր մարդը պար-

տական է գիտնալ իր մեծութիւնը :
 Եւ առ մտածել թէ ինչո՞վ կրնայ իր
 մեծութիւնը պահել և շատցնել . որ
 պէս զի ստեղծողին նման և ընդու-
 նելի ընէ զինքը :

Եւ որո՞ւնք բաները գիւրին կրնայ
 ընել, թէ որ մանկութե ատենէն
 քանայ աղէկին հետեիլ, ու գէշէն
 փախչիլ : Սարմինին մտիկ չընել, ու
 հոգին կամքը կատարել խոհեմու-
 թի : Արովհետեւ հոգին միշտ բարին
 կը ցանկայ և ճշմարտութի կը խնդ-
 րէ . իսկ մարմինը մարմնաւոր բանե-
 րուն և անկարգութե կը հետեի :

Աստի ով որ կուզէ իր հոգուն մե-
 ծութիւնը ժառանգել, պէտք է որ
 հոգուն փափաքը կատարէ միշտ բա-
 րին հետեւելով և առաքինութեան
 ճամբան երթալով :

Եւ ով որ կը սիրէ հոգուն աղքա-
 տութիւնը՝ և մարմինին կը հետեի,
 հարկաւ կըլլայ տգէտ, խեղճ, և
 ախտաւոր, նաև ամենուն ատելի :

Եւ ճաշունչը յայտնի կըսէ, թէ
 մարմինը միշտ կը ցանկայ հակառակ
 հոգուն : Այն անոր որ հոգին կը
 ձգէ ու մարմինին ցանկութե կը
 հետեի : Արով կըլլայ անիրաւ, տը-

գէտ անմարդավար , նաև մոլի և
չարասէր :

Երանի՛ հոգևոր մարդուն , որ ա-
ղէկ բանը իրեն սովորութիւն ըրած է .
և միշտ կատարելութեւ տեսնէ ըլ-
լալով կը զարդարէ հոգին :

Ենչափ կը զօրանայ հոգին նա-
պաշտութիւն , մինչև աշխարհք մէկ
տեղ գայ՝ իրեն բան մը չի կրնար ը-
նել : Ո՛չ աշխարհքիս ձախորդութիւն
կը վախնայ , և ոչ մեռնելէն : Միայն
հոգին կը մտածէ . միայն հոգին մեծ-
ցնելու կը ջանայ . մինչև որ ըլլայ
մարդ կատարեալ , և նախասէր հոգի :

Ենչափ էն մարմնասէր :

106. Ջրհեղեղին ատենը մարդիկ
իրենց հոգինին մէկ դի ձգեցին , ու
միայն մարմինին հետեւեցան : Հո-
գուն առաքինութիւն և մեծութիւն
մոռցան , միայն մարմինին կամքը կը-
կատարէին անբան անասունի նման :

Ենչափ մարմնասէր եղան որ նա-
ալ զիրենք երեսէ ձգեց , ու բոլորը
ջրհեղեղով կորսնցուց : Ենչա ա-
սանկ էն մարմնասէր մոլիները . վն-
գի ուլ որ իր մեծութիւն չի ճանչնար ,
արժանի է թշուառութե :

Արեմն այն մարմնասէր մարդիկ ,
որ իրենց կրթութիւն չեն ըրած , ու
չեն մտածէր հոգուն մեծութիւնը ,
որպէս զի հոգւոր բաներով զարդա-
րեն , այլ իբր անբանի հոգի կարծե-
լով կապականեն , արժանի կըլլան
պատուհասի , որ ջրհեղեղի մարդ-
կանց նման չարաչար կորսըվին :

Ըրդ՝ աղէկ ճանչցիր հոգուդ մե-
ծութիւնը , որ անմահ ըլլալուն համար
պատկեր է օր : Ա՛ի պարծիր միայն ,
թէ մարդ եմ բանական խելքի մլտ-
քի տէր : Այս աեւ թէ հոգիդ ունի՞
նոյն մեծութիւնը . կամ թէ մեծութիւնդ
մնացեր է , թէ չքաւոր ողորմելի ես
եղած :

Այլ թէ արդեօք բարի դործքե-
րով և իմաստութիւն ճոխացուցիր հո-
գիդ , թէ տգէտ և մոլի , աղքատ և
թշուառ թողուցիր : Ա՛ի կարծեր
թէ դեռ ժամանակ կայ . հիմա կըր-
նաս քեզ կրթել հոգւոր բաներով :
Հիմա օլտի քիչ քիչ կատարելու
թեան հասնիս :

Ահա ժամանակ հոգւոր ըլլալու ,
և հոգիդ փառաւորելու : Հիմա է
ժամանակ հոգւոր դանձ ստանալու ,
և մարմինը մոռնալու :

Սերջապէս մինչև որ հոգիդ չի
 լորացնես, մարմինդ չես կրնար յաղ-
 թել. և մինչև որ մարմինդ չանար-
 չես, հոգւոր մարդ չես կրնար ըլլալ:

Պատճառքն է:

Թէոդոս Թագաւորը հանդէս մը
 կրնէ. և երկու իշխան անկէ կելլեն
 դէպ'ի լեռը կերթան ժողովալու:
 Սոսակցելով կը մոռնան ու անտառ
 մը կը մանեն և շատ կը հեռանան:

Սայիս ճգնաւորի խուց մը կը
 գտնեն, ներս կը մտնեն որ մարդ չի
 կայ: Կը զարմանան թէ ասանկ խեղճ
 տեղալ մարդ կրնայ կենալ: Տախ-
 տակին տակէն դտան տը Լ'նտոն
 ճգնաւորին վարքն, որ աւետարանը
 լսելով և հոգուն մեծութիւն ճանչ-
 նալով՝ աշխարհք ձգեր ճգնաւոր ե-
 ղած էր:

Լ.յո գիրքը կարդալով սկսան հա-
 ռաչել, թէ ի՞նչ անխելքութիւն է
 ըրածնիս, որ այսչափ գերազանց հո-
 գինիս ձգեր ու մարմնաւոր Թագա-
 ւորին կը ծառայէնք:

Քիչմ' ալ անցաւ, հանեցին ազ-
 նիւ հազուատնին, ու հոն եղած ճրգ-

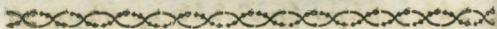
Նաւորին հաստ լաթերը հագան և
երևելի ճգնաւոր եղան :

Մարգուս մեծութիւն՝ իւր գործքն է բարի,
առաքինութի՝ պսակ է գլխի :

Աշխարհիս ոսկին՝ կշռի մէջ գրին,
հաւասար չեղաւ՝ այն անգին գանձին :

Ջանա՛ նախ շահիս՝ հոգեւոր բարին,
մի մարիբ ցանկար՝ անցիւսէր բանին :

Հոգիդ հարուստնայ՝ չէ ունայն մարմին,
հոգեով մեծ եղիր՝ անմահից առջին :

Ի Զ. Հ Ա Մ Ա Ր

Ի՞նչ է Ժամանակը :

107. Ժամանակը կը նմանի մէկ
բոլորակի մը, որ ծայր չունի, ու
միշտ կը դառնայ. ոչ ստըկով կը
դնվի և ոչ բանով մը ետ կը դառ-
նայ. այլ միշտ հատնելու հետ է
հետզհետէ :

Ուստի որչափ որ տգէտ մարդիկ
Ժամանակը բանի մը տեղ չեն դնէր,

պարապ կանցընեն , այնչափ իմաստունները մեծ կը համարին : Սինչդի վճռեցին թէ ժամանակն է անդին :

Ընանկ որ եթէ աշխարհքիս բոլոր հանքերուն գանձը մէկ տեղ բերես , մէկ բոպէ մը չեն արժեր . վասն զի չեն կրնար բոպէ մը գնել . իսկ մարդըս նոյն բոպէին մէջ կրնայ անանկ մեծ բան ընել , որ յաւիտեան տեէ ու անմահ մնայ :

Ար թողունք որ մարդուս կատարելութիւն ու մեծութիւնը ժամանակէն կը կախովի . զի եթէ մանկութեան տենդ ժամանակին յարգը գիտնաս ու աղէկ գործածես մէկ բոպէ մը պարապ չանցընելով , հարկաւորապէս կատարեալ աւաքինի կըլլաս . և գործքդ ալ անմահ կը մնայ անմահ հոգուդ հետ միատեղ :

Իսկ թէ որ հոգ չընես ու չի խնայես ատենդ անկարգ անցընելով , անանկ կանցնի որ չես իմանար : Սէյմ՝ ալ կընայիս որ փախեր գնացեր է , ու խեղճ ողորմելի մնացեր է . կընայիս որ ամէն մեծութիւնդ գացեր է բան մը չունիս . ժամանակ ալ չունիս որ բան մը շահիս : Եւ այսպէս աղէտալի օրերու կը հանդիպիս , և յաւի-

տենական ողբերու արժանի կըլլաս :

Տըհեղեղին մարդիկը մտքերնին դրեր էին թէ՛ շատ ժամանակ ունին : Քիչ մը մարմինն կամքը կատարեն , յետոյ կրնան հոգինն մտածել : Սակայն անանկ հատաւ ժամանակն ու մահը հասաւ որ չգիտցան ինչ ընեն . մինչև բոլորը կործանեցան , բաց՝ի ութը արդարներէն , որ աղէկ գործածեցին իրենց ժամանակը :

Քանի՛ տղաք մանկութե ատենէն հոգինն թողուցին ու մարմինն հետևեցան . որսէս զի մանկութին որ անցնի՝ անկէ ետև հոգևորին միտք դնեն : Քայց անցաւ ժամանակը , զի կրցան ատեն ունենալ հոգինն մտածելու . բոլորը անցան կորան իրենց մարմինն հետ :

Որչափ բարեպաշտ մեծամեծներու որդիք կարծելով թէ ժամանակ կայ , իրենց ծնողաց ճամբայէն ելան , ու չար ընկերներու հետևեցան : Քայց քիչ ատենէն ետև հասկըցան , որ խաբւիւր են : Ա՛նչ օգուտ բանը բանէն անցաւ . չունեցան ժամանակ , որ ճար մը մտածելով հոգինն շահէին :

ՈՐՀԱՒ ԿԱՐԺԷ ԺԱՄԱՆԱԿԸ :

108. Յայտ է թէ ժամանակը մարդու հոգին կարծէ . իսկ հոգուն արժողութիւն անդին է . ուրեմն ժամանակն ալ անդին է , և գին չի կտրըվիր : Իբր զի՝ ամէն առաքինութիւն և մեծամեծ բարիք ժամանակով կը վաստակւին , թէ որ աղէկ դործածվի : Իսկ թէ որ չարաչար դործածվի , ամէն թշուառութիւն կը հետևի :

ՈՐՀԱՒ մարդիկ չարաչար դատապարտեցան ժամանակը գէշ դործածելով , և որչափ մարդիկ փառաւորեցան ժամանակն աղէկ դործածելով :

Օ՛ի ժամանակն է հայր իրաց , եղբայր մահու , որդի երկնից , վարդապետ իմաստութե և արուեստից , վեր 'ի վայր առնէ զաշխարհ , ըսին գիտունները :

Եւ հաասոր համար մեծ իմաստունները այնչափ աշխատեցան գին կըտրել ժամանակին՝ չի կրցան , ուսկից կը կախվի յաւիտենականութիւն անհատներէ :

Եւ հայտ է մարդու թշուառութիւն

որ անցաւ որ բաներու համար ժամա-
նակը կը մոռնանք, ու միայն մարմնե-
ղէն բաներու հետ կը լլանք: Սէյմ
ալ աչքերնիս բանանք գոցենք, ամէն
բան կանցնի, մենք ալ միատեղ չա-
րաչար կերթանք:

Կան որ տեղ կը փնտրուեն որ ժա-
մանակնին փուռը անցընեն առանց
մտածելու թէ ինչ կընենք: Եւ տո-
տղաք տարիներ կանցընեն առանց
բան մը սորվելու. միշտ կընային որ
աղէկատեննին խաղի և փուռ բանե-
րու հետ ծախեն: Սակայն օր կուգայ
կըսկըսին այն իրենց պարապ ժամա-
նակը փնտրուել, չեն կրնար գտնել:

Դատապարտեալ մարդիկ թէ որ
քիչ մը ժամանակ ունենային առա-
քինութիւն ընելու, ինչպէս պիտի
ուրախանային, ինչէ՞ր պիտի ընէին,
և քանի՞ անգին կըլլար այն ժամա-
նակը: Բայց ուսկի՞ց կրնան գտնել:
Ասան զի ով որ ունեցածին յարգը
չուզէր գիտնալ, արժանի է որ փնտը-
ռածատենը չի գտնէ, և անձ ունե-
ցածնալ առնէ ձեռքէն ու յարգը
գիտցողին տայ, ինչպէս կըսէ Պե-
տէտարանը:

Արջափ մարդիկ կը տեսնենք ու

միկներուն մէջ, որ քարերով կը ծեծ-
կըվին, թէ ի՞նչ յիմարութիւն ժամա-
նակնիս կորսընցուցեր ենք մանկուն
ատեննիս: Ո՞ր է թէ հիմա մէկը
քիչ մը ժամանակ տար մեզի, որ գի-
տութեւն և առաքինութեւն համար գոր-
ծածէինք:

Եւս փափաքով ռամիկ մարդիկ՝
իրենց տղաքը լաւ կըթելով գիտուն
ընել կուտան: և մեծատուններն
իրենց զաւակին վրա հոգ չընելով ան-
կիրթ և տգէտ կը թողուն: և յետոյ
պարապ տեղը կը ցաւին:

Ի՞նչ կերպ ընելու է:

109. Հին փիլիսոփաները այնչափ
մեծ ունէին ժամանակն՝ որ շատ մեծ
մեղք կըսեպէին թէ որ մէկը պա-
րապ տեղն անցընէր ատենը և տգէտ
մնար: Եւս ասանկ միշտ խնայելու
է ժամանակը:

Եւ որ որ աղէկ անցուցած չըլ-
լային ժամանակը՝ կուլային կող-
բային, թէ անօգուտ անցաւ առանց
բարիքի՝ ընելու: Սինչ զի ժամա-
նակին համար կուսք մը դրին, որ
ժողովուրդը վախնայ ու չարաչար չի

գործածէ , և կամ ծուլութիւն չան-
ցընէ :

Եւրդ՝ թէ որ կռապաշտներն ա-
սանկ մեծ համարեցան , որ տյնչափ
աղէկ չլլտէին հոգուն մեծութիւն ,
հապա դուն որչափ մեծ պիտի համա-
րիս , որ ժամանակով միտյն կրնաս
իմաստուն և առաքինի ըլլալ :

Դամանակդ աղէկ գործածելով
պիտի փառաւորի անունդ . մանա-
ւանդ՝ ժամանակով պիտի յաւիտե-
նականութիւն երջանկութիւնը ժա-
ռանգես :

Իսկ ժամանակդ աղէկ չի գործա-
ծելով և պարապ անցընելով՝ տգէտ
և ողորմելի , անարգ և անսլիտան
կըլլաս առանց կրթութե :

Ուրեմն լաւ մտածէ՛ , թէ անցած
ժամանակը նորէն ետ չի դառնար ,
յանկարծ կը հատնի , ու կենացդ
թելը կը փրթի , և յաւիտենական
դատապարտութե արժանի կըլլաս :

Ասն զի այն հոգին որ անպաշ-
տուն պտուղ չի բերէր , այ երեսն
կէյնի կը կորսըվի կըսեն իմաստուն
ները : Աս փուճ՝ ծառը ի՞նչ կեցեր
է պտուղ չի տար , աշխատանք կը
հասցնէ և ուրիշին տեղը կը խափա-

նէ, կտրէ՛ կրակը ձգէ՛ կըսէ նձ Կթ
աւետարանին մէջ :

Պատճառք :

Մէկ իշխոսն մը մանկու թէն սովորու
թի ըրած էր ծուլութե . որ միշտ
ժամանակը պարապ անցընելով օգ-
տակար բանի մը հետ եղած չէր :

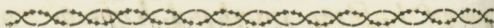
Հրաման եղաւ իրեն որ պատե-
րազմ երթայ . չուզելով ելաւ գնաց,
ու ամենուն ալօթք ապսպրեց , որ
ողջ դառնայ գայ :

Բայց պատերազմին ատենը փա-
խաւ գնաց ծածուկ տեղ մը գինի կը
խմէր : Մէկ բարեկամը հօն հանդի-
պեցաւ ըսաց թէ ի՞նչ կընես , հիմա
է բան տեսնելու ատենը : Հիմա պի-
տի ժամանակդ գործածես քաջութիւն ,
որպէս զի անուն ստանաս :

Պատասխան տվաւ թէ՛ ես զօրքե-
րուս յաղթութեք համար գինի կը
խմեմ : Ի՞նչալ ըսաց թէ ամօթ է
քեզի , մի՛ կորսընցներ ատենդ . ե՛լ
աշխատէ , որ միշտ անունդ մնայ :

Պատասխանեց ծոյլը թէ աւելի
կուզեմ տասը տարի հոս մնալ , քան
թէ հազար տարի դրոց մէջ անուն
ունենալ :

Ժամանակն որչափ՝ մեծ գերազանց է ,
այնչափ մեծ պարտուց՝ պարտական կընէ ,
Զըլլայ թէ պարտա՝ թողուս մէկ ըռպէ ,
որ բարի գործքով՝ օգուտ մը չընէ :
Ի՞նչ չա՛հ թէ այլոց՝ բանին միտք գնես ,
Ժամանակդ անցնի՝ քեզ չի մտածես .
Աւագ կը բանաս՝ որ աղքատ մերկ ես ,
չի կայ Ժամանակ՝ որ բարիքմ՝ ընես :

Ի Է . Հ Ա Մ Ա Ր

Ի՞նչպէս իրլլայ Տարդս Բարեսիրտ :

110. Յայտնի է թէ մարդս քաղաքական ըլլալուն համար շատ հարկաւոր է որ իրարու հետ բարեսիրտ ըլլան : Որ կըլլայ թէ որ իրարու վրա մեծ սէր և համարում ունենան , իրարու կարեկից և ցաւակից ըլլալով կարօտութե հասնին օգնեն . նաև իրարու բարեայր վրա զուարճանալով ուրախակից ըլլան :

Եւ չունեները երբոր իրենց ցեղը հեռուէն կը տեսնեն , և ձայներնին կառնեն , շուտմը ճամբայէն կը գառ-

նան կուգան , որ ընկերու թի ընեն :
Իսկ թռչուն բռնողները ասոնց բնա-
կան սէրը տեսնելով՝ զանազան ցեղէ
թռչուններ կը կապեն չուանին վրան ,
որպէս զի անոնց նայելով մէկալոնք
ալ գան :

Եւս օրինակս շատ մեծ խրատ է
մարդուս , որով կը պարտաւորին իրա-
րու հաղորդել իրենց սիրտը . անանկ
գուժ ունենալով իրարու վրան , որ
բան մը չի կրնայ զատել անոնց սէրը :

Եթէ մարդիկ այսպէս բարեսիրտ
ըլլային միշտ իրարու հետ , անհնա-
րին էր թէ մարդ մարդու նախան-
ձէր , ատէր , և սիրտը կոտրէր : Սա-
նաւանդ թէ իրար կը շահէին , իրա-
րու միտքը բարին մեկնելով , և լա-
ւու թիւ ուղեւով : Արեմն բարեսիրտ
չըլլալնուն համար այսչափ անկար-
գու թի և այսչափ փնաս կըլլայ մարդ-
կանց մէջ :

Ենցած տարիները ինչո՞ւ համար
այնչափ բիւրաւոր մարդիկ կորան
պատերազմով : Ի՞նչ էր պատճառն
որ միլիոնաւոր մարդիկ մէկ տարվա-
նը մէջ իրար ջարդեցին : Արովհետեւ
սրտերնին իրարու վրա շիտակ և բա-
րի չէր , և իրարու մեծու թիւ չի քա-

շելով կուղէին իրար կողոպտել, ա-
նոր համար այնչափ քաղաքներ մար-
դու արիւնով շաղկեցան:

Եւս պատճառաւ կըսեն թէ եր-
բոր մարդս կըթութի և աղէկ սիրտ
չունի՝ գազանէն գէշ է. վասն զի
խելքն ու ժամանակը չարութե գոր-
ծածելով, լաւ բան չի կրնար ընել:
Եւ ջանայ որ մարդկային ընկերուիը
խուովէ: Իբր թէ մարդէ գազան ձեւ-
նալով մէկզմէկ կը խածնեն: Եւ որ
գազան կրնայ անոր ըրածն ընել. որ
կենդանի իր ցեղին այնչափ փնաս
կուտայ, և այնպէս չարաչար վրէժ-
խընդիր կըլլայ, ինչպէս մարդը:

Թի որ կուլասերը մանկութեն
կըթըված, և բարեսիրտ ըլլար, այն-
չափ կուիւ և այնչափ փնաս կուտա՞ր
այլոց: Թի որ նախանձոտը աղէկ
սրտով ուրախանար ուրիշին աղէկու-
թե վրան, այսչափ ատելութիւն և
թշնամութի կըլլա՞ր բարեկամներու
և ազգականներու մէջ: Եւ թէ վրէժ-
խնդիրը՝ բարեմտութե՞ այլոց պակա-
սութիւնը մեկնէր, և գէշ գործքը ջա-
նար ծածկել կամ պզտիկցընել, այն-
չափ նախատինք և բամբասանք կըլ-
լայի՞ն իրարու մէջ:

Ուրեմն շատ հարկաւոր է բարե-
սիրտ ըլլալով իրարու բարեացը վրա
ուրախանալ . իրար մեծցընել . իրա-
րու աղէկ աչքով նայիլ, որով կըլլայ
սէր և խաղաղութի . իսկ ատելուին
ու նախանձը բոլորովին կը վերնայ :

Ուսէնց ելլայ նախանձը :

III. Եւս փնաստկար ախտը չար-
սրբոտութի ու ցած հոգւոյ առաջ
կուգայ, որ այլոց բարեացը վրա
տրտմելով նախ իր անձը կերէ : Փո-
խանակ ուրիշին հետ ուրախանալու
և անոր բաղդին մասնակից ըլլալու,
կը տրտմի, չուզէր անոր լաւութիւնը .
մինչև ինք զինք չարաչար կը տանջէ,
ու ինքն իրեն դահիճ կըլլայ :

Որչափ աւելի այս ախտին հետևի
մարդ, այնչափ գէշ վախճան կունե-
նայ . մինչև կուզէ որ իր աչքը հանէ,
որսկէս զի այլոց բարիքը չի տեսնէ :

Երբ կը տեսնէ թէ իրեն նախան-
ձովը գիմացիներն բան չըլլար, կըսկը-
սի բամբասել վար զարնել, որ գէթ
անւանը փնաս մը բերէ :

Եւսսկէս էին նախանձոտ եղբայր-
ները Յովսէփ գեղեցիկին, որ փո-

խանակ ուրախանալու իրենց եղբօրը
շնորհքին վրա, կամ թէ անոր վար-
քին նմանելով իրենք ալ սիրելի ըլ-
լալու տեղը, չարասրտութեւն ու զէջին
անմեղը մեռցընել:

Արդ ապետները կըսեն, թէ եր-
բոր նախանձ կուգայ քեզ արդարին
վրա, ջանա՛ շուտով բարեգործութի-
ւնեւ, որ դուն ալ արդար ըլլաս:
Իայց երբոր մարդուն սիրտը բարի
է, ի՞նչպէս կրնայ բարի ընել, ի՞նչ-
պէս կրնայ ուրիշը քաշել, և ի՞նչ-
պէս պիտի այլոց բարեացը վրա ուրա-
խանայ:

Իհա այս առաքինութիւնը պակաս
ըլլալուն համար, թէ որ մէկէն մէկ
պզտի բան մը կրէ՝ շուտով վրէժխն-
դիր կըլլայ, ո՞ր կը պահէ, ու կը փա-
փաքի որ փնաս մը տայ ընկերին: Ա-
յսպէս միշտ ատելութեւն կը վարօղի:

Իսկ բարեսիրտ մարդը թէպէտև
փնաս և նախատինք կրէ, միտքը կը
դնէ թէ մարդ էր սխալեցաւ. կամ
ուրիշ մտքով ըրաւ, ինձի ուրիշ
կերպ երեցաւ:

Կրնայ ըլլալ որ ես ալ շատ մարդ
վշտացուցեր եմ, ու մարդ ձայն չէ
հաներ: Իսկ մարդկութեւն կը վայել

որ ես ալ ձայն չի հանեմ, պէտք է
իրարու համբերել, ամէն մարդ իր
ըրաժէն կամընայ: Ահա այսպիսի
բարի սրտով ընկերը կը շահի, ու
հանգիստ կը լայ հոգւով և մարմնով:

Ի՞նչպէս զգո՞ւշանալու է:

112. Այս ախտէն ազատ ըլլալու
համար պէտք է երկարատեւ կրթու-
թիւն ընել, միշտ ուրիշին գործքը գո-
վել, և ընօրը մեծցընել:

Երբոր աղէկ բան մը կը տեսնես
ուրիշին վրա, որ դուն չունիս, ուրա-
խացիր, մի՛ վշտանար. զի դուն ալ ա-
նոր պէս մարդ ըլլալով կրնաս անոր
ունեցածին մասնակից ըլլալ: (Ընդ-
որ, թէ որքու ազգէդ է, իրեն բա-
րիքը քուկդ ալ է, իրեն անունը քե-
զի ալ պարծանք է:

Եւ որովհետեւ մարդուս սիրտը
պէտք է որ բան մը սիրէ. եթէ
մարդկութիւն դուրս ելլէ ու նախան-
ձի, ատէ, իր բնութիւն դէմ կընէ, և
մարդկային ընկերութիւն մեծ վնաս
կը բերէ:

Սակայն գէշը այն է՝ որ այս մո-
լութիւն մեր ազգին մէջ շատ կը տես-

նենք հին ատենէն 'ի վեր . անոր հա-
մար այսչափ խեղճութի հասաւ մեզ :
Իբր զի՝ չորս անգամ մեր թագաւո-
րութիւն կործանեցաւ իրարու նա-
խանձելով և չի քաշելով . շատ ան-
գամ զօրացաւ և ծաղկեցաւ իրար սի-
րելով և միաբանութի ընելով (175) :

Եւ յախանձով շատ մեծ մարդիկ և
լաւ բաներ կորսընցուցինք , իսկ միա-
բան սիրով նորէն ստացանք , վերջա-
պէս կորսընցուցած մնացինք :

Ի՞նչ որ մեր ազգին մէջ նախանձ
չըլլար , գիտութիւն ու հարստութիւն
շատ աւելի պիտի ծաղկած ըլլար մեր
առնութե մէջ . վասն զի միայն ատե-
լուք իրար փճացուցեր են , և մէկըզ-
մէկ չիքաշելով այլոց գործքը գետ-
նէ գետին զարկեր են , և այսպէս
շատ աղէկ բաներու խափանիչ եղեր
կորուսեր են :

Եր ազգը գեռ չի գիտեր ուրիշին
բարիքը կամ անունը իրեն սեպել ու
անանկ ուրախանալ . քանի՜ որ աս չի-
կայ , ազգասիրութի յաւիտեան չըլ-
լար մեր ազգին մէջ : Հիմկուց աղէկ
խօթէ՛ միտքդ աս բաներս : Եւ մե-
ծութիւն որ ինքը չունի , կը ջանայ որ
ուրիշն ալ չունենայ . և այն գիտու-

Թի՛ն որ ինքը չունի , կուզէ որ ընկերն ալ չունենայ . կամ Թէ ուրիշը գէշ երևնայ ու աղէկ չի զուրյըլի :

Բայց այս է չար մոլորութի՛ն , և մեծ ֆառասակար ախտ մարդկութե՛ն , որ շատ անգամ աշխարհք կործաներ է : Եւստի Զանա՛ որ մանկութի՛դ այս չար մոլութե՛ն յաղթես և միշտ դէմը ընես :

Բնաւ չըլլայ Թէ նախանձիս , և գէշ սրտով ընկերիդ բանին նայիս . հապա օրինակ ա՛ռ , դուն ալ անոր աղէկ բաներուն հետեւէ՛ , որ դուն ալ անոր պէս գովելի ըլլաս :

Բանկ ըրեր են և կընեն կրթըլած և իմաստուն աղգերը . չինախանձիլ չըլլար , մարդուս բնական է եղեր . բայց անոնք բարի նախանձ կը փոխեն . չեն ըսեր Թէ ընկերս ինչո՞ւ անանկ ըլլայ , հապա Թէ ես ինչո՞ւ անանկ չեմ . ու ընկերին բարիքը և աղգին իրենց սեպելով , իրենք ալ անոր կը նմանին : Կուզե՞ս ասոնց պէս , իմաստնոյ պէս նախանձիլ , կուզե՞ս ընկերդ սլզտիկ ձգել , Զանա՛ անկէ լաւ ըլլաս , անկէ մեծ բան ընես :

Վիտնաս որ նախանձելովդ ընկերդ գէշ չըլլար . չարը միշտ քեզ

կը դառնայ : Բարեօիրտ եղի՛ր որ
բարին ալ քեզ դառնայ : որպէս զի
ըլլաս անւանի կիրթ և ամենուն գու
վիլի :

Որչափ դուն այլոց բարի կամենաս,
այնչափ բարին ետեւէդ կը հասնի, և
որչափ ուրիշին չար կամենաս, չարին
կը հանդիպիս : Ոսկեբերան կըսէ թէ
ի՛նչ վախճան ունին չար մարդիկ, որ
այլոց բարին իրենց պատիժ է :

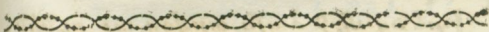
Պատճառք :

Արիստիդէս աթենացի իշխանը
այնչափ ազգասէր էր և աշխարհքի
աղէկութի՛ն կընէր, որ անունը ար
դար դրին : վասն զի շատ մեծամեծ
բարիք ըրաւ : Սակայն նախանձելով
չի քաշեցին, սկսան ետեւէն գէշ զուր
ցել : որպէս զի իշխանութի՛ն ձգեն :

() ր մը տեսաւ որ մարդ մը իրեն
դէմ բան կը գրէ, հարցուց թէ ի՛նչ
է գրածդ : Անալ ըսաց թէ Արիս
տիդէս իշխանութի՛ն ձգելու համար
կը գրեմ : Երբէն հարցուց թէ քե
զի բան ըրած ունի՛ր : Ե՛կ ըսաց և ոչ
կը ճանչնամ, թէ Արիստիդէս ո՛վ է :
Սակայն չեմ կրնար քաշել, ինչո՞ւ

Համար արդար կը կոչվի : Ահա՛ անոր
յանցանքը արդար ըլլալն է , անկէ՛ ի
զատ յանցանք չունի :

Ընկերիդ վրա՛ լաւ սրտով նայէ՛ ,
չըլլայ թէ ատես՝ այլ սրտանց սիրէ՛ :
Թէ չլսաս տվաւ՝ մի՛ ոխ նենդ սլահեր ,
բարի՛ ըրէ որ՝ ամընայ քեզմէ :
Թէ զուրիշն ատես՝ նախ գուն քեզ կատես ,
ամենուն առջին՝ ատելի կընես :
Խօսէ՛ և գործէ՛՝ ընկերիդ բարի ,
զի բարին անգրէն՝ քեզ կը բոլորի :

Ի Ը . Հ Ա Մ Ա Ր

Ի՞նչ է միաբանութի՛ն :

113. Գեղեցիկ օրինակ ունինք միա-
բանութե՛ մեղունեքը , որ միաբանա-
սէր ըլլալով այնպիսի ազնիւ պտուղ
առաջ կը բերեն որ մարդուս ալ
պիտուական է , նոյն ալ : Իբր զի մոմը
միաբանութե՛ անոյշ պտուղն ըլլալուն
համար նոյն ընդունելի ընծայ կըլլայ .
իսկ մեղը բնական քաղցրութե՛ կա-
նուչցնէ ամենուն բերանը :

Բայց տեսնենք թէ ասոնց միաբա-
նութիւնը ի՞նչ կերպ է : Վախ ունին
գլխաւոր մը , որուն հնազանդ ըլլա-
լով ուր որ երթայ ետեւէն կերթան :
Եւ ամէնքը բանի հետ ըլլալով միա-
տեղ կաշխատին :

Նոր մեղունները կերթան ծաղիկ
ժողովելու , ծերերը դուրս չեն ելլեր
ամանին մէջ մեղը կը շինեն : Սոնց-
մէ ալ ոմանք դրանն առջին կըսպա-
սեն որ թշնամի մը ներս չի գայ , և ի-
րենց ընկերները դրսէն ներս կըն-
դունին :

Իրենց մէջ ձայն տրվող ալ ունին ,
որ առտանց ձայն կուտայ , ու ամէն-
քը հնազանդելով միաբան բանել
կըսկըսին : Արջասկէս անանկ զար-
մանալի կարգեր ունին , որ իբր տուն
մը կամ թագաւորութիւն մը կերենան :

Արովհետեւ սկզբան մարդիկ ինք-
նագլուխ էին , կըսեն թէ մեղունե-
րուն նայելով սկսան տէրութիւն և թա-
գաւորութիւն սահմանել : Ապա յոյն մար-
դիկ մեղուններուն միաբանութիւն չու-
նին . թէ որ մեղուի չափ կարգ ունե-
նային , ոչ տան մէջ և ոչ տէրութե-
մէջ այնչափ իւռովութիւն կըլլար :

Ասան զի միաբանական սէր ունե-

յօղ մարդը միշտ կը ջանայ իրարու օգնել, իրարու պակասը լեցնել, և իրարու ոյժ տալով միաբան մեղը շինել, որ է եղբայրսիրունի։ Անոր համար ըսաց սողոմոն իմաստուն, [Թե եղբայր եղբոր օգնելով կըլլան իբր ամուր բերդ մը, որ աշխարհք մէկ տեղ դայ, չի կրնար քակել։

Այսպէս հին ատենը այն մեծ Թագաւորութիւնները այնչափ երկար աւտեն հաստատ մնացին, և միաբանութիւնը այնչափ թշնամիներուն յաղթեցին։

Այս կերպով մէկ քանի ձկնորսներ միասիրտ ըլլալով վէնէտիկ քաղաքը շինեցին, և յետոյ միաբանութիւնը մեծցան, ու հարիւրաւոր տարի Թագաւորութիւն քշեցին։ Սակայն երբոր անմիաբան եղան, քիչ օրւան մէջ այն գեղեցիկ տէրութիւնը կործանեցին (357)։

Սոյնպէս հայկ միաբան իրենց ցեղովը այնչափ բիւրաւոր մարդիկ ցըրվեց, ու բելը սատկեցուց (171)։ Րայց երբ անմիաբան եղան իշխանները՝ բոլոր ազգը գերի ըրին։

Րանի տներ միաբան սիրով մեծցան փառաւորապէս, և քանի՞ փառաւոր տներ անմիաբանութիւնը ոչնչացան։

Ո՛րք ԷՆԼԼայ անՌաբանու-ԴԷ :

114. Միմիաբանու թիւն է ծնունդ նախանձի . զի նախանձելով ուրիշին բարւոյն կը հակառակի , և չուզէր այլոց հետ միաբան կենալ , ու միաբանութիւն բարի բան ընել :

Մ.ՅԼ գլուխ կը քաշէ ինքնահաւանութիւն . միայն իր բանը կը նայի . աւմենեին չուզէր այլոց օգնել , կամ միանալ . որ է ժանտախտ մարդկային ընկերութիւն :

Եւ այս չարը որչափ աւելի մնասաւ կար է , այնչափ ալ օրէօր կեւեւնայ , ու մեծամեծ կործանման պատճառ կը լլայ :

Եւ տեսնես երկու ազգ մէկը կտրիճ զօրաւոր , մէկալը տկար . տկարը միաբան ըլլալով կը յաղթէ անմիաբան զօրաւոր ազգին , ու գերի կընէ :

Պօղոս առաքեալը շատ տեղ միաբան եղի՛ք կըսէ . զի մէկ մարմին էք , ունիք է կեղծաւորութիւն չընել , մէկզմէկ չատել : Մ.ՅԼ մէկ սիրտ մէկ հոգի եղի՛ք : Ինչպէս մէկ անդամը վշտանայ ամէն անդամք կը վշտանան . թէ որ մէկը փառաւորի , մէկալոնք

ալ միատեղ կը փառաւորին ու կու-
րախանան : Ասանկ պէտք է ամէն
մարդ ըլլալ :

Եթէ աչքը լուսաւոր ըլլայ , պէտք
է որ ոտքը ուրախանայ . եթէ որ ոտքը
ուժով ըլլայ , պիտի գլուխը պարծե-
նայ . վասն զինոյն գլխուն ոտքն է :
Եւ ընդհակառակն՝ եթէ որ դիպաւ
ծով ձեռքը գլխուն զարնէ , պէտք չէ
գլուխը բարկանայ . զի իրեն ձեռքն
է զարնօղը :

Այսպէս պէտք է մարդն ալ ըլ-
լալ . որ իրարու անդամ են , պիտի ի-
րարու պակասութիւնը գոյեն , և իրե-
րաց համբերեն : Այց նախանձը
թող չի տար , ու անմիաբանութիւն
փոքր բանը մեծ կերեցընէ , նաև ա-
լէկը գէշ , շիտակը ծուռ , և իրաւը
սուտ :

Օ եսոն փիլիսոփան օր մը նախան-
ձոտ մարդ մը տեսաւ տրտմած , ը-
սաւ եթէ չիյտեմ քեզի՞ չար պատա-
հած է , եթէ ուրիշին բարի :

Ինչ է գործս մաքանութիւն :

115 . Ինչպէս որ մեղուին գործքն է
միաբան մեղը շինել , և ամենուն բե-

րանն անուշցնել, այսպէս միաբանու-
թիւ պտուղն է եղբայրսիրունի, իրա-
րու հետ անոյշ վարվիլ, իրար շահիլ,
իրարու աղէկութիւ վրա ուրախանալ
և պակասութիւ վրա տրտմիլ :

Եւ որ անկարգ բան մը տեսնէ,
պէտք է ազդ առնել, կամ խրատ տա-
լով պակասն առաջը դնել, որ մէյմ'
ալ չընէ, և զինքը լաւ ճանչնայ, ու
խօսնարհի :

Ահա ասոնք են մարդկութիւ վայ-
լած պտուղը, այսպէս կը շինվի ընկե-
րութիւնը, և ասով տէրութիւն աւա-
մէն տուն կը հաստատվին : Ասով
աշխարհք ալ կը պայծառանայ : Ասկ
առանց միաբանութեան բան մը չի մնար,
կը կործանի : Այլ չորս տարերք ի-
րարու հետ միաբան չըլլան, բոլոր
աշխարհք կը կործանի . ինչպէս որ ա-
ւետարանն ալ կը վկայէ թէ սէրն որ
ցամբի, աշխարհք ալ անատենը պի-
տի անցնի :

Արդ՝ ասոնք լսելով ջանա՛ միաբան
ըլլալ սորվիս, նախ ընկերներուդ և
եղբայրներուդ հետ միաբան սիրով
վարվելով . որպէս զի միաբանութիւն
ամենուն սիրելի ըլլաս : Ա՛յի հակա-
ռակիւր ուրիշին խօսքին և գործքին .

մինախանձիր բնաւ այլոց բանին, այլ
ուրախացիր, որչափ որ կրնաս :

Եթէ աղէկ բան տեսնես վառվէ
որ դուն ալ ընես . եթէ գէշ բան՝ ցա-
ւակից եղիր, ջանա՛ կերպով մը խա-
փանել տաս, որ ալ չընէ :

Սովորուածի ըրէ՛ այլոց բանը գովե-
լու և սիրով վարվելու ո՛վ որ ըլլայ .
որպէս զի այս կատարելութիւն քեզ
բնական ըլլայ, որով շատ մեծանուն
և գովելի կըլլաս բոլոր աշխարհքիս
մէջ :

Այլ, եղոս կըսէ եթէ ինչպէս որ
մեղուներուն երամը մեղը կը շինէ,
այսպէս հաւասար միաբանութիւն եղ-
բարց առաքինութիւն կընէ :

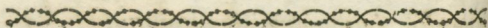
Պատմութիւն :

Ղաամոն և Պիւղիա այնչափ իրարու
հետ միաբան և միասիրտ էին, որ ի-
րարմէ չէին զատվեր : Այլաւ որ մէկը
դատապարտեցին մեռնելու . ընկերը
իրեն տեղը դրաւ, ու ինքը գնաց տա-
նը բանը հոգալու :

Բայց գործքը լմընցնելէն ետև
դարձաւ եկաւ, որ ինքը մեռնի ու ըն-
կերն ազատի : Ղաաւաւորը ասոնց հա-

աւտարիմ՝ բարեկամութիւնը տեսնելով
ազատեց երկուսն ալ, և խնդրեց որ
զինքն ալ երրորդ գրեն իրենց բարե-
կամութիւն մէջ:

Թէ բաղձաս ըլլալ՝ ընտիր դովելի,
միաբան եղիր՝ քաղցր և շնորհալի.
Մի մեծամըտիր՝ թէ ես մեծազգի,
սիրով գիտութիւն՝ մարդս է յարգելի:
Երբ խեղճ է թափուր՝ միտքդ անմիաբան,
աղքատ է հոգիդ՝ գեղացու նման.
Թէ մեկսիրտ ըլլաս՝ ազգասիրաց հետ,
մեծ բաներ կընես՝ ազգիդ և քու տան:

Ի Թ . Հ Ա Մ Ա Ր

Ի՞նչպէս էլլաւ, հնազանդութիւն:

116. Որովհետեւ աշխարհքիս ամէն
բանը կարգի և օրէնքի տակ դրված
է, և ամէն բան անհաւասար ստեղծ-
ված է, ո՛րը մեծ, ո՛րը պզտիկ, ո՛րը
գիտուն, ո՛րը տգէտ, ո՛րը հարուստ,
ո՛րը աղքատ. ասոր համար ստեղծողը
օրէնքներ դրաւ, որ իրարու հետ լա-
համաձայնին (45):

Լ.յս համաձայնութիւնը հպատակութիւն
կրլլայ . և նոյն օրէնքները հնազանդ
դուլթիւն ալիտի պահպան . որ շատ գե-
ղեցիկ առաքինութիւն է և տղոց բնու-
թիւն խիստ յարմար . որով սիրելի և
ազնիւ կերեւայ :

Իբր զի՝ բնական օրէնքը պահելով,
մեծին հնազանդ և ծնողացը հրամա-
նին տակն ըլլալով հարկաւ կատա-
րեալ մարդ կրլլայ տղան , և աշ-
խարհքիս ազնուական զաւակը կերե-
ւայ : Լ.հա՛ այս պատճառաւ այնչափ
օրէնքներ դրված են . ունի զի մարդս
միշտ հնազանդութիւն տակ ըլլալով
ամէն բան կարգի տակ մնայ ինչպէս
արժան է :

Եւ որ տան մը մէջ ծառան տիրո-
ջը հրամայէ , աղքատը իշխանին , և
տղան ծնողացը , որչափ անկարգ և
անշնորհք բան կրլլայ :

Իսկ եթէ տղան ծնողաց հրամա-
նէն դուրս չելլէ . վարպետին միշտ
հնազանդ ըլլայ , և մեծն ու տղտիկը
ճանչնայ , որչափ գեղեցիկ և կանոնա-
ւոր բան կրլլայ : Որով մարդավար և
դիտուն կրլլայ . քիչ աշխատանքով
շատ բան կը սորվի , մինչև երևելի
մարդկանց կարգը կանցնի :

Ի՛հա՛ այս էր պատճառն որ ամենա-
բարին ամէն մարդ հաւասար չըբաւ ,
ու պզտիկը մեծին հպատակ դրաւ :
Ի՛թէ տղան ուզէ այս օրէնքէն դուրս
ելլել , պէտք է նախ մարդկու թիւնը
ձգել , և նոյ կարգն աւրել :

Ս՛ա՛ն զի անբաններուն մէջն ալ
օրէնք կայ . որով տկար կենդանիք զօ-
րաւորներուն կը հնազանդին և ձա-
գերը իրենց ծնողայ ետեւէն կեր-
թան :

Ի՛նչո՞վ էլլա՞յ անհնազանդ :

117 . Ի՛նչնազանդու թէ պատճառն
է կամապաշտութիւն որ թող չի տար
կամքին ասպհով ճամբան երթալու
այլ ամբարտաւանութիւն գլուխ կը
քաշէ , ու չուզէր այլոց հնազանդու-
թիւ ընել , նաև ուրիշին հրամանին և
կարծեացը խոնարհիլ :

Կամապաշտին կամքն է իրեն օրէնք
և կանոն . անոր համար չարաչար կը
սխալի , ու չի տեսներ : Ասկից առաջ
կուգայ ինքնահաւանութիւն , որ շատ
փաստակար ախտ է մանկանց . որով-
հետեւ մանկական բնութիւն անոյշ կու-
գայ իր բանին և խելքին հաւատալ ,
և զինքը մեծ համարիլ :

Ուստի ո՛ր տղան որ ինքնահաւա-
նուի ունեցեր է , միշտ անկարգ ան-
խոհեմ և տգէտ մնացեր է : Եւ որ-
չափ մեծցեր է՝ այս ախտն ալ հետը
մեծնալով անպիտան մարդ եղեր է :

Երբեմն այնչափ կը զօրանայ այս
ախտն որ ամէն ըրած բանն իրեն ա-
ղէկ կերենայ , ոչ խրատ կը լսէ , և
ոչ ուրիշի կը հաւնի . միայն իր խելքն
է մեծ : Եւ որ համար կըսեն թէ հնա-
զանդու թէ՛ մեծ բան չի կայ , ո՛վ որ
չունի՝ ամէն աղէկու թէ՛ թափուր է :

Կամապաշտ մարդը կուզէ բնական
օրէնքը խանդարել : Ինքն ուրիշին
հնազանդելու տեղը , կուզէ որ ու-
րիշն իրեն հնազանդի . և ամէն մար-
դիկ իրեն կամայք ծառայեն . մինչև
անկարգ բան ալ ընէ , հաւանելով
աղէկ ըսեն :

Եւ Եւ կը ջանայ որ ծնողքն ու վար-
պետը իր կամայք հետևին : Եւ օնց-
մէ խրատ առնելու տեղը ինքը խրատ
տվող կըլլայ , որ է ընդդէմ բնական
օրինաց :

Եւ այնչափ ինք զինքը խելացիի տեղ
կը դնէ , և բարակ մտածող կը կար-
ծէ , մինչև ոչ ծերը բանի տեղ կը
դնէ և ոչ գիտունը , նաև կըսկըսի

ծուռ մեկնութի տալով գիտուններ,
բուն պակասը բռնել :

Սիշտ կը փափաքի, որ ամէնքը գո-
վեն զինքն ու իր ամէն բանը : Այն-
չափ կը լրբանայ որ կըսկըսի մեծե-
րուն վրան ալ խնդալ, որ է մեծ
յանդգնութի և զգվելի չարութի :

Ի՞նչ է դեղը :

118. Ի՞նչնազանդուէ դեղն է կոյր
հնազանդութիւն, որ առանց բան մը
մտածելու և մեկնութի տալու պէտք
է մեծին հրամանը կատարել. որ կըլ-
լայ օրէնքը ճանչնալով լաւ հնազանդ-
ըլլալ թէ՛ նոյ պատւիրանացը, թէ
բնական, և թէ քաղաքական օրէնք-
ներուն (45) : Ասան զի երբոր չու-
ղած բաները կըլլան, միտքը կը դնէ
թէ բնական օրէնքը այսպէս հրա-
մայեր է. ուրեմն պէտք է հնազան-
դիլ մեծին :

Երբոր միտքը դրած է թէ օրէնքը
հրամայեր է որ վարպետին մօտիկ զըր-
վի, պէտք է հնազանդիլ. այլ բան
չուզէր և ոչ մեկնութե կը կարօտի,
անպակաս կատարելու է :

Ի՞նչա՞ն գիտունները կըսեն թէ

մանկական բնութե շատ յարմար է
հնազանդութի, որ փորձ և խելացի-
ներուն հարցրնելով, և անոնց կամ
քին հետեւելով շատ երեւելի մարդ
կըլլայ :

Այսպէս պէտք է դուն ալ ջանաս,
և կոյր հնազանդութե մեծերուդ հե-
տեիս : Աուն քեզ բան գիտցողի
տեղ դնելով չի ջատագովես սխալ-
մունքդ և գործքդ : Ասե ալոց բա-
րի բանին և խօսքին ջընդդիմանաս .
և խելքիդ դէմ եղած բանին վրա
հակաճառութի ջընես անպատճառ :

Մանաւանդ կամապաշտութե գէշ
բանը աղէկ սեպելով չի գովես . և
քեզ բան մը կարծելով չի պարծե-
նաս : Միայն ջանա՛ ալոց հետեւողու-
թիւն ընես, և մեծերուն անսացող
խօսք մոտիկ ընող ըլլաս :

Մի՛ ջանար խելացի երեւնալ . ա-
ղէկ բանմ՝ ալ ունիս նէ՝ մի՛ գովեր .
թող որ ուրիշները գովեն : Միշտ
պէտք է մեծցընել մեծերուն խելքն
ու գործքը . զի ասով միայն կրնաս
հնազանդութի սորվիլ, և ասով կրնաս
մեծնալ :

Հուսկ յետոյ, որչափ աւելի հնա-
զանդիս, այնչափ աւելի կը փառաւո-

ըրիս . և որչափ աւելի քեզ մեծցընես
այնչափ աւելի կը ցանծնաս . զի միշտ
յաղթօղ և մեծ է հնազանդութի :

Պատճառք :

Պիւթագորաս գեղացու զաւակ ըլ-
լալով մանկունէ ատենը միշտ կը ջա-
նար որ ամէն բան աղէկ կերպով ը-
նէ : () ր մը գեղէն դառնալու ատե-
նը Վիմոկրիտոս փիլիսոփան զինքը
տեսաւ որ փայտի կտորներ կապած
շալկեր կը տանէր . բայց փայտերը
շատ շնորհքով կապած էին :

Փիլիսոփան հարցուց թէ դո՞ւն կա-
պեցիր : Հրամներես ըսաւ : Նորէն
քակէ կապէ ըսաց որ տեսնեմ : Տղան
հնազանդելով շուտ մը քակեց կա-
պեց :

Փիլիսոփան ասոր հնազանդութիւնը
տեսնելով հասկըցաւ որ մեծ մարդ
կըլլայ եթէ կըլծվի : Ուստի քովն
առաւ գիտութի սորվեցուց , և եղաւ
Պիւթագորաս երևելի փիլիսոփայ :

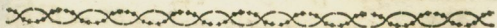
Թէ ինքնահաւան՝ գովեստ տաս անձին ,

քեզ ծաղր կընես՝ ամենուն առջին .

Ջանա՛ որ ըլլաս՝ հնազանդ և խոնարհ ,

մինչև քեզ գովէ՝ բերան օտարին :

Թէ սորված ըլլաս՝ խմտատուն բաներ ,
 մի՛ տլոց առջին՝ պարծելով յայտներ .
 Ո՛րչափ շատ սորվիս՝ այնչափ քիչ գիտես ,
 ուրիշներուն քով՝ ինչե՞ր կը գտնես :

Լ . Հ Ա Մ Ա Ր

Ի՞նչպէս իշխայ հեղահոգին :

119. **Ն**եղ և անոյշ ըլլալու համար
 պէտք է ամէն բանի մէջ քաղցր երե-
 նալ առանց այլայլութե : Փութ՝ բա-
 ներու վրա չի վշտանալ , և բարկու-
 թք՝ այլոց սիրտը չի կտրել :

Նաև դժւարելու բանի մէջ ալ
 պէտք է խոհեմ և ծանր շարժիլ՝
 անձն ու ժամանակը նկատելով : Ն-
 րանկ որ ոչ չափազանց խռովիլ , և ոչ
 անբան անզգայ մնալ : Տեղովը զուր-
 ցել և ընկերը շահիլ հեղութք :

Որովհետեւ բարկասիրտ մարդը
 այնչափ կը զայրանայ չափազանց , որ
 ունեցած իրաւունքն ալ կը կորսնց-
 նէ , մինչև ամենուն առջին յանցաւոր
 կիյնի . և ուրիշը պարտաւորելու տե-

ղը ինքը կըլլայ պարտաւոր : Իսկ հե-
ղահոգի մարդը ծանր շարժմունքով
և անոյշ խօսքով աւելի կը պարտա-
ւորէ զուրիշն , ու ամօթ կընէ ամե-
նուն առջին յանցաւորը :

Ինոր համար այս առաքինութիւնը
շատ հարկաւոր է ընկերութե մէջ .
որովհետեւ մարդկութեան կը վայլէ
խօսքով մէկ զմէկ հանդարտել , և
քաղցրութիւն իրարու յաղթել :

Իսկ գազանին կը վայլէ , որ փնաս
մը տեսածին պէս , բարկութիւն իրար
վիրաւորել և պատռել . վո՞ր զի խօսք
չունի , խելք չունի որ պատճառով
յաղթէ փնաս տվողին . հարկաւ իր
գազանութե վայլածը կընէ :

Ուստի հասարակօրէն վայրենի և
անկիրթ մարդիկ շուտով կը բարկա-
նան իրար զարնելով : Իսպախօի աղ-
գերուն մէջ միշտ մարդասպանութիւն
պակաս չէ . քիչ մը փնաս տեսածին
պէս վրէժխնդիր ըլլալով իրար կը-
խայթեն (440) : Իայց կիրթ և քա-
ղաքավար ազգերուն մէջ ասանկ ան-
վայել բաներ քիչ կը պատահին . զի
խօսքով կը դպչին իրարու , չէ թէ
ձեռքով , ինչպէս կը վայլէ մարդ-
կութեան :

Ընոր համար հանդարտաբարոյ և
կրթըված ազգերուն մէջ քիչ մար-
դասպանութի կը պատահի . և իրենց
զաւակը հանդարտ մեծնալով՝ միտքը
տեղեկութիւն կը լեցնի . գիտուն և
հեղահոգի ըլլալով՝ բարկութե ախ-
տը չի կրնար տիրել :

Ինչպէս է բարկասիրար :

120. Բարկասիրտ մարդուն սիրտը
բարկութե ատենը սաստիկ կը տաք-
նայ , ու մօրթը պաղելով մազերը
կը ցցնի : Երբեմն արիւնը երեսը
գալով կը կարմրի և աչքը կը բոր-
բոքի . նաև լեզուն բերնին մէջ փախ-
չելով կը պօռայ գազանի նման :

Ընոր համար Պղատոն բարկա-
սիրտներուն դեղ մը գտեր էր , որ
հայլի մէջ նային . որպէս զի իրենց
այս զարհուրելի պատկերքը տեսնե-
լով քիչ քիչ շտկըվին , ու բարկու-
թիւն ձգեն հեղահոգի ըլլան :

Ինչպէս որ պղտի կայծ մը սոսկա-
լի մեծ կրակներ կընէ . ասանկ ալ
պղտի խօսք մը սոսկալի մեծ բաներ
կը հանէ բարկութիւն : Բանի մար-
դիկ կորան փոքր պատճառով մը . և

քանի՜ բարեօրոտ տղաք քիչ մը խօսքով անշահ եղան , ու հոգւով մարմնով ոչնչացան իրենց ծնողքէն հեռու երթալով :

Հեղ մարդը բարեօրոտ կըլլայ , և այլոց Գործքը բարին մեկնելով թէ՛ զինքը և թէ՛ ընկերը կը շինէ . իսկ բարեկացօղ մարդը չարաօրոտ կըլլայ . և ամէն բան ուղածին պէս չարին տանելով՝ կը զայրանայ քիչ մը բանով կը բռնկի , ու չարաչար մեծ բաներ հանելով սոսկալի մեղքերու պատճառ կըլլայ :

Հեղահոգին իր ծառաներուն հետ ալ անոյշ կը վարվի . կամքին դէմ բան մը տեսնէ , չի խուսի . իսկ բարեկաօրոտը այնչափ կը կատղի որ ոչ միայն իր ծնողաց և մեծաւորին դէմ կը խօսի . այլև նոյն դէմ հայհոյութի կընէ , և ինք զինք խածնելով կը վերաւորէ :

Ըստ անդամ փուճ բանով հին բարեկամը կը կորսընցնէ . ոչ մեծ կընայի ոչ պղտիկ . ոչ բարեկամ և ոչ ազգական . ոչ հոգի և ոչ հաւատք . զի բարեկութե ախտով կուրացեր է :

Հեղահոգին պարապ տեղը չի բար-

կանար . միայն հարկաւոր և պատշաճ տեղը չափով . որպէս զի անդգայ չե-
րենայ : Այլև սաստիկ խօսքով խը-
րատ կուտայ , և կը հասկըցնէ , որ
նորէն արհամարհուածի չընէ : Սիշտ
կը ջանայ մարդու մը վիշտ և նեղու-
ածի չի տայ . միայն անոյշ վարմուն-
քով կը յաղածէ ամենուն :

Իբր զի՝ շատ մեծ յաղածութիւն է՝
բարկութեան յաղածելը : Իմաստուն
վարպետները միշտ իրենց աշկերտնե-
րուն այս խրատը կուտային , թէ
բարկութիւնը չափի տակ դէր պահէ :

Ի՞նչպէս ընելու է :

121. Արբոր բարկասիրտ մարդ մը
կը տեսնէս ասանկ վարհուրելի գա-
զան դարձած , և հեղահոգի մարդ
մը անոյշ և սիրելի . պէտք է որ դուն
քեզ գաս ու սանձեմ բարկութե՛ գա-
զանը , և հեղահոգիին հետեւիս , որ-
պէս զի այս գազան ախտը քեզի հետ
չի մեծնայ :

Անոյշ և քաղցրաբարոյ մարդկանց
հետեւելու է , որոնք այլոց սիրտը
կը շինեն և կը շահին . մինչև ամե-
նուն սիրելի կըլլան : Ահա մարդուս
վայլածը այս է :

Արեմն արթուն կեցիր որ բարկութե ախտը չաճի, և հեղութիւն ըլլայ քեզ երկրորդ բնութիւն: Յանա՛ կարգի մէջ պահեա քեզ. որպէս զի ամէն բանի մէջ միակերպ մնաս և չայլայլի սիրտդ փուճ մուճ բաներով:

Բնկերութե մէջ անճոռնի բան չի խօսիս, և մանաւանդ նոյն անճառելի անունը պարապ տեղը չյիշես: Բարկութե երգում չի հանես բերնէդ, և գէշ խօսք ամենեւին չելլէ բերնէդ, որ շատ անշնորհք բան է: Երբոր կը տեսնես ուրիշին պակասութիւն և բարկութե ախտը, Զանա՛ որ դուն չընես: Այլոց պակասութիւնը քեզ խրատ ըրէ:

Նաև չըլլայ թէ բերնէդ յիշոց (քիւֆիւր) հանես. որ շատ մեծ կոշտութիւն և մեծ ամօթ բան է. թէ նոյն դէմ է, և թէ մարդկութե. թէ անշնորհք է և թէ մեղք:

Հեղութե առաջ կուգայ դութ ունենալ ծնողաց և ազգականաց վրան, ողորմիլ տնանկին: Աստի Զանա՛ որ օր ըստ օրէ աճի սրտիդ դութը ամենուն վրան:

Ողորմած եղի՛ր աղքատին. ներող

եղի՛ր պակասուորին . ցաւակից եղի՛ր
տկարին . անոյշ եղի՛ր քեզի հետ
ծանր խօսողին . նաև բարի խօսէ՛ չար
խօսողին : Ասով կըլլաս մարդ կա-
տարեալ , հեղահոգի և քաղցրաբա-
րոյ , սիրելի և ազնուական :

Պատգամ Երեսնի :

Գեղիոս ճարտասանը խիստ բար-
կասիրտ մարդ էր : ()ը մը այնչափ
բարկութիւն ելաւ՝ որ սկսաւ բերնին
եկածը զուրցել և հակառակաբանել :
Հոն գտնւմեցաւ մէկ բարեկամն՝
որ շատ հեղահոգի ըլլալով ամէն
խօսքին պատասխան կուտար թէ
այդպէս է :

Այնչափ հեղութիւն ըրաւ այս
մարդն որ գեղիոս չի համբերեց , ու
մեծաձայն կանչեց , թէ մէկ դէմ՝
բանմ՝ ալ դուն զուրցէ՛ , որ երկու
մարդ ըլլալնիս հասկընանք :

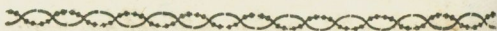
Սակայն անոր հեղութիւն ամբողջա-
լով շուտմը հանդարտեցաւ . բար-
կութիւնը թողուց ու սկսաւ մարդու
պէս անոյշ խօսիլ . ինչպէս կը պատ-
մէ սենեքայ փիլիսոփան :

Բարկուծէ ախան է՝ վայրենի գազան ,
վայրենի կընէ՝ մարդն ընկերական .

Դէմքն է սոսկալի՝ աչքն հրոյ նման ,
բերնէն կը թափէ՝ անվայելուչ բան :

Մեռցուր այս գազանն՝ երբ քեզ կը մօտի ,
չըլլայ խռովիս՝ ինչ որ հանդիպի .

Ամէն առթի մէջ՝ մարդն հեղահոգի ,
հեզ է և խոնարհ՝ շուտ չի վիժուի :

ԼԱ. Հ Ա Մ Ա Ր

Ի՞նչ է համբերութիւն :

122. համբերութիւն է անանկ ա.
ռաքինութիւն, որ ամէն նեղութիւն թե-
թեցնելով համ և անուշութիւն մը
կը բերէ կրողին : Որովհետեւ մարդս
ընկերական ըլլալով երբեմն իրարմէ
նեղութիւն կը կրէ , ահա ասոր դեղն է
համբերութիւն : Եւսով ուրիշին պա-
կասութիւնը թեթեւ կերէնայ . եթէ
ծանր բան մը լսէ և տեսնէ , միտքը
կը դնէ թէ ես ալ ուրիշներուն շատ
ծանրութիւն տված եմ , բայց անոնք
համբերելով զիս շահեցան :

Լ.յս առաքինուք կըսկըսի զգուշանալ որ մարդու նեղութի չի տայ և վիշտ մը չի բերէ թէ խօսքով և թէ գործքով: Լ.թէ սխալմամբ մէկին սիրտը ցաւցընէ, շուտ մը խոնարհելով թողութի կուզէ. և այսպէս թէ ինքը կը շտկելի, և թէ ընկերը:

Լ.յսպէս եղան երևելի մարդիկ. որ մտքերնին դրեր էին թէ մարդենք՝ մարդկային բանը մեզմէ օտար չէ. ուրիշին որ եղաւ, մեզ ալ կրնայ ըլլալ. ուրիշն ինչպէս կը համբերէ, մենք ալ պէտք է համբերենք:

Սկըատ փիլիսոփային ծառան որ մը սաստիկ վշտացուց նորը, որ պատասխան տվաւ թէ հիմա քեզ չարաչար կը ծեծէի, թէ որ բարկացած չըլլայի:

Լ.հա այսպէս քարկուծէ ատենը լուռ կենալու է, և ամէն բանի սլատասխան տալու չէ. շատ բանը չի լսելու, և չի տեսնելու է:

Թէ որ մնաս ալ եղած ըլլայ՝ սաստիկ խռովելու չէ. այլ հանդարտութեւ ճարը գտնելու է: Լ.ռանց կրից պէտք է սլատասխանել. որպէս զի դիմացինը յաղթելի նկուն ըլլայ:

Ընաքինի մարդուն կը վայլէ , որ մէկէն նեղութի քաշած ատենը չէ թէ միայն չայլայլի , հապա անոր ցաւակից ըլլայ , ինչպէս հին փիլիսոփաները կընէին :

Պէտք է վշտանալ չէ մնաս քաշելուն համար , այլ ուրիշը պակասաւոր ըլլալուն համար . որ անքաղաքաւոր վարմունքով անկատար մնացեր է , ոչ բարեկամ գիտէ , և ոչ ազգական , քիչ մը բանով այնչափ տարւան բարեկամն ու եղբայրը կը նախատէ :

Ընանկ մարդը չի կրնար մտածել թէ ընկերս եթէ միանգամ զիս վըշտացուց՝ բիւր անգամ զիս պատուեց , ես հիմա փուճ խօսքի մը համար ի՞նչպէս այնչափ աղէկութիւն մուսաւմ : Ի՞նչ որ ասանկ մտածէ , հարկաւ կը համբերէ :

Ի՞նչ է անխաղտութիւն :

123. Որովհետեւ բաղդն է փոփոխական , շատ անգամ մարդս անբաղդութե մէջ կիյնի : Այսիս մէյմը կը փայլի , մէյմը կը խաւարի . մէյմը կը մեծնայ , մէյմը խեղճ կըլլայ . զի

բաղդը կերթայ կուգայ : Ահա այս
պատճառաւ մարդուս շատ հարկա-
ւոր է համբերութի :

Որչափ մեծ խեղճութի սլատահի ,
պէտք է մտածել թէ փոփոխական
է աշխարհք , ասանկ ալ չի մնար ,
շուտ կը փոխվի : Այնպէս թէ որ մե-
ծութի մը գայ , պէտք չէ մեծամտիլ
և ուրիշն արհամարհել . զի շուտով
պիտի փոխվի անցնի :

Ուրեմն ոչ մեծութե վրա հպար-
տանալու է , և ոչ թշւառութե վրա
յուսահատելու է . զի է անցաւոր .
ինչպէս կերթայ , անանկ ալ կուգայ .
և ինչպէս կուգայ անանկ ալ կեր-
թայ , թէ՛ մէկը և թէ՛ մէկալը :

Համբերող մարդիկ կենդանի հա-
ւատքով կը յուսան թէ շուտով պի-
տի անցնի այն նեղութիւնը , ոչ երբեք
կը տրտնջան յուսահատելով : Իսկ
թուլահաւատ տկար մարդիկ քիչ մը
բանով կայլայլին ու շուտով կը սկը-
սին տրտնջալ , և յուսահատիլ . որ
է մեծ անկատարութի և անհաւա-
տութիւն :

Քանի՛ մարդիկ ճախորդութիւն
տեսնելով հալեցան մաշեցան , մինչև
գերեզման մտան . քանի՛ տղաք ու-

րիշէն նախատինք մը լսելով , ան-
համբերութեք ցաւի տը եղան , որ
էին անկատար :

Եւ զայն անհամբերութեք պտուղը ,
ահա բաղդին տված մեծութիւն : Եւ
աղէկ չէր քիչ մը համբերելով ան-
ցընէր նոյն նեղութիւն ու անանկ ու
ղորմելի չըլլար :

Քանի քաղաքներ և տներ փլան
անհամբերութեք . թէ որ քիչ մը
համբերած ըլլար պզտի խօսքին ու
պատասխան չի տար , տյնչափ կռիւ
մեղք և կործանմունք չէին պա-
տահեր :

Եւ զայս է մեծ յաղթութիւն և
մեծութիւն համբերողին , որով կը տի-
րէ աշխարհքին վրա , ինչպէս գրե-
րը կը քարոզեն :

Ինչ ներպով նշան :

124. Ինչպէս ուրիշ առաքինութիւ-
ները , այսպէս ալ համբերութիւնը ա-
ռանց կը թուի չըլլար . սկսեք է
մանկութեան կը թուի ընել , լուռ
կենալով , պատասխան չի տալով , չի
յուսահատելով , և չարի չար չի հա-
տուցանելով : Ս'անաւանդ՝ ջանալու

է համբերութիւն ալլոց բարի կամե-
նալ և սիրտը շահիլ. որով կը յաղ-
թի թշնամին, և սատանան կամըչ-
նայ: Ահա՛ այսպիսի յաղթութիւն կը
փառաւորի մարդ:

Արեմն ջանա՛յ այսպէս ընել. և
ձախորդ բաղդիդ համբերէ՛ յուսա-
լով անձային ողորմունք: Ահա դուն
միշտ ջանա՛յ աշխատէ՛ ժամանակդ սլա-
րապ մ'անցընէր, քու ստեղծողդ
քեզ չի թողուր, որ մը կը հասնի քեզ:

Այլ՛ որ աշխարհքիս ձախորդ
դիպւածներուն մէջ խոհեմութիւն քեզ
կառավարես առանց յուսահատելու.
մինչև որ յաջողութիւն դառնես: Այս
զի բաղդին փոփոխութիւն կետի մը
վրա կեցած է:

Արթուն կեցի՛ր և աշխատաւոր ե-
ղի՛ր որ առիթը չի կորսընցնես. մա-
նաւանդ ձախորդութե մէջ: Ասանկ
ատեն մեծերէն և խելացիներէն խը-
րատ ուղէ. որպէս զի աղէկ ճամբայ-
էն չի զատվիս, ու անյաջող մնալով
անպիտան չըլլաս: Ալլոց քաշածը
քեզ խրատ ըրէ՛, շուտով աղէկութիւն
կը դառնես:

Արբոր մէկէն շնորհք մը կը խնդ-
րես ու չընէր, և արդիւնքդ բանի

տեղ չի դնելով երեսդ չինայիր, ու
անարժանը քեզմէ աւելի կը պատուէ.
մի՛ խուովիր, այլ համբերէ. այս ձա-
խորդուածին ալ շուտով կանցնի, և
քու արդիւնքդ կը յայտնուի: Բանի
դացօղ մարդուն ոտքը պարապ չեր-
թար կըսեն. միայն թէ համբերու-
ած ք և երկայնմտուած ք սպասէ՛, որ
պտուղը վայելելով մեծնաս:

Պատճառքէ :

Սէկ տղայ մը միշտ () ենոն փիլի-
սոփային դարատունը կերթար բան
սորվելու: Երբոր տուն դարձաւ,
հայրը հարցուց, թէ ի՞նչ սորվեցար
փիլիսոփայէն: Բնալ պատասխան
տրվաւ, թէ սորվածս գործքով ցըցը-
նել սորվեցայ:

()ը մը հայրը բարկացաւ նոյն տը-
ղուն. բայց տղան լուռ և անայլայլե-
լի մնալով աւելի սաստիկ բարկացաւ
հայրը. մինչև սկսաւ չարաչար զար-
նել վիրաւորել առաքինի տղան, որ
բերան չի բացաւ, այլ սիրով կը համ-
բերէր:

Երբոր ամէնքը կը զարմանային
համբերութենը վրան. տղան ըսաց

Թէ ահա՛ դպրատունը այս սորվեցայ,
որ հօրս բարկութիւնը համբերեմ:

Թէ բարեք բաղդին՝ քեզ առատանան,
չափով վայլէ՛ որ՝ անպտուղ չըլլան •
Եթէ դիպածով՝ քեզմէ հեռանան,
մի շատ վշտանար՝ զի կերթան կուգան:

Մի՛ հոգար մաշիր՝ վասն անցաւորին,
ջանա՛ ունենաս՝ որչափ քեզ պիտին •
Թէպէտ դանձ ոսկի՝ առատ ունենաս,
բոլորը պիտի՝ ձգես հեռանաս:

ԼԲ. ՀԱՄԱՐ

Ի՞նչպէս իշխայ Տարդս հասարակ:

125. Քաղաքական ընկերութիւն
մէջ հարկաւոր ըլլալով հաստատու-
թիւն՝ գիտունները կը պատւիրեն,
թէ մանկութիւն պէտք է կրթութիւն
ընել այս բանիս համար:

Սախ և առաջ պէտք է առանց
մտածելու բան չընել, և ամէն բա-
նին վախճանը դիտելով սկըսիլ • ո՞նչ
զի շուտով զղջանալով մէկը ձգել

մէկալին փակչիլ չըլլայ . որ է մանկան և կնկան բնութիւն : Անանկ պէտք է ըլլալ , որ սկսածը կատարէ գեղեցիկ կերպով , և ամենուն հաւնեցընելով :

Ամէն նոր բան տղոց ախորժեւի է . անոր համար տղան քիչ ատենին մէջ շատ կերպ կը փոփոխի : Ասկ խոհեմ ծեր մարդը շատ գժւար կը փոխէ միտքը : Աբր զի՝ տղան առանց մտածելու կը սկսի , ծերը նախ լաւ կը մտածէ , ետքը ձեռք կը վարնէ . նախ կը խորհի , ետքը խօսք կուտայ . ուստի հաստատ կը մնայ :

Թէ որ մէկը մանկութեն այս բանիս կըթուլի չընէ , միշտ անանկ կը մնայ . ինչ բան որ սկսի անկատար կը թողու . անդադար կուզէ նոր բան ընել . խօսք կուտայ՝ խօսքին վրա չի կենար . մէկ բանէն մէկալը կը ցաթկէ :

Անոր համար չաջողած կը մնայ , ամենեւին պատիւ չունենար . մեծ բաներ կը խոստանայ , ու բան մը չի կատարեր . որովհետեւ իր բնութիւն է անկատար , և անկատարութիւն իրեն բնական ըլլալով՝ բնաւ կատարեալ բան մը չունի :

Ուստի ասանկ անհաստատ մարդիկ ծովուն ալիքներուն կը նմանցընեն, որ ամէն հովէ շարժելով՝ միշտ փոփոխուլթէ մէջ է:

Ի՞նչ է պարստուր:

126. Ընհաստատ ըլլալու պատճառն է փոփոխամտութիւն, որ անկարգ սովորութիւն առաջ կուգայ. զի տղուն բնութիւնը միշտ անկատարութիւն կերթայ, և նոր բանը աղէկ կուգայ իրեն:

Ընոր համար երբոր սովորութիւն կընէ ուղածն ընել, և իր ախորժակին հետեւիլ, հարկաւ այս ախտին կը տիրանայ. մինչև ամէն բանի մէջ անհաստատ կը մնայ, որ մեծ ամօթ է մարդկութեան:

Սարգս լեզուով կը կապվի, և խելքով կը կառավարվի. երբոր խօսքին և գործքին վրա հաստատ չէ, յայտ է թէ անբանօրէն խօսեր և գործեր է առանց մտածելու. որ է մարդկութիւնը փոխակերպել անբանութիւն. ասանկ մարդիկ չէ թէ լեզուէն, հապա եղջիւրէն կապվելու են:

Ըստ բանիս վրա հոգ կըթուլիւն չընող մարդը միշտ ծաղր կըլլայ, և ոչ կրնայ հաւատարմութիւն ստանալ։ Ըստ անգամ ալ սուտ կը խօսի, իրեն չընկած խօսքերու մէջ կը խառնըվի, և մեծ բաներու մէջ կը նետվի։ Ընչափ անկարգ կըլլայ, որ ա. մէնքը իրմէն երես կը դարձնեն։

Վանի նախատինք են այն տղուն, որ մեծին քով հաւատարմութիւն չունի. քանի՜ ամօթ է՝ երբոր իր լեզուովը ծաղր կըլլայ, ու կը նախատվի։

Ընոր համար հաւատարմութիւնը այնչափ մեծ է, որ աշխարհքիս գանձը չի կրնայ հաւասարիլ. զի մարդկութեան պատիւն անկէ կը կախվի. միայն անով կրնայ համարուին ունենալ, և մարդու գործք կատարել։

Սակայն երբոր խօսքին և գործքին վրա հաստատ չէ, ի՞նչպէս կրնայ պատիւ և անուն ստանալ. ի՞նչպէս կրնայ կատարելութեան հասնիլ, նաև միակերպ հաւատքին ծառայել հաստատութիւն։ Ընհարին է։ Ուրեմն անհաստատ մարդը սուտըրոյց՝ խաբէբայ՝ անհաւատարիմ, և անհաւատ կըլլայ։

Լ՛նչ է անհատաբանք :

127. Լ՛նհատաբանքն է ծնունդ անհատաբանքն . զի անհատ մարդիկ թէ՛ անհատաբան կըլլան , և թէ ախտաւոր . որ կուզեն հաւատքն ալ իրենց դարձնել , կամ թէ բոլոր հաւատքը վերցնել :

Սակայն կընային որ հաւատքը միշտ հաստատ անյաղթելի է , կըսէին անհատաբանք մէկ բանը ձգել մէկալին հաւանիլ . ուզած բանին հաւատալ , չուզածը ձգել : Եւրբեմն մէկ աղանդին հետեւիլ , երբեմն մէկալին :

Ա երջապէս միշտ երեւեալ տատանեալ ըլլալով կայենի նման՝ նոյ երեսէն ընկած ախտաւոր կը մնան : Լ՛նոր համար ոչ հաւատարմութիւն ունին և ոչ մարդկութիւն . անբան անասունի պէս իրենց չար սովորութիւն է իրենց հաւատքն ու օրէնքը :

Լ՛րդ՝ ջանա՛ որ մանկութե՛ առեւնդ այս չար ախտը ոտքիդ տակն առնես յաղթես՝ միշտ հաստատ կենալով ամէն բարի բանիդ մէջ : Լ՛նանկ հանդարտ մտածելով սկըսէ՛ գործքդ

որ անկատար չի թողուս, և միշտ օգուտ մը ունենայ կամ՝ քեզ, և կամ ուրիշին: Ալ և խօսքիդ վրա հաստատ կեցիր որ ծիծաղական չըլլաս:

Բայց հաստատութե ալ մէկալ ծայրը կայ, հոն չանցնիս. կան մարդիկ որ ըրածնին հաստատութի կը կարծեն, բայց կամակորու թիւն է: Ախ լա՛ւ մտածէ ըրածդ. բայց թէ որ սխալմամբ անօգուտ կամ փնասա կար բանի մը ձեռք զարկած ըլլասնէ, մ'ամբչնար փոխել միտքդ: Տեղ կայ որ միտքը փոխելը՝ աւելի հաստատութի է մանաւանդ, կըսեն իմաստունները:

Մտածէ՛ որ մարդ ես դուն օրէնքի տակ ծնած, և հաւատքով լուսաւորած. չըլլայ թէ անհաւատի սկըզբունքով միտքդ խաւարես. չըլլայ թէ ախտաւոր և խաբէբայ մարդիկ քեզ ապականեն:

Հիմա է ժամանակդ հաստատ ըլլալու, հիմա բնութեդ յաղթելով ամէն բանդ կարգի կանոնի տակ պիտի դնես, հաստատ հաւատարիմ և հոգեւոր ըլլալով. մինչև երջանիկ և փառաւորեալ մարդ ըլլաս:

Ապրիկի նման անհաստատ և փո

փոխամիտ չըլլաս . միշտ մարդու վայ-
լածն ընես միակերպ և անփոփոխ :
Սասն զի ինչնս որ նմ չի փոփոխիր ,
ասանկ ալ հաւատքը անփոփոխ է :

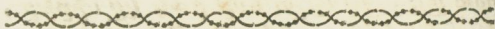
Պատճառք :

Ընկիրթ պատանի մը փոփոխա-
միտ ըլլալով միշտ նոր բան կը սիրէր ,
և ամենեւին բանի մը մէջ հաստատ
չէր . մինչև աղանդաւորներուն հետ
կենակցելով անհաւատ եղաւ . և ով
որ կը տեսնէր՝ մէկէն վիճաբանելով
կուզէր անհաւատութիւն հաստատել :

() ր մը յանդգնեցաւ գիտունի մը
առջին սկսաւ վիճաբանել : Ընալ ի-
րեն ըսաց . եթէ զուրցածներդ իրաւ
ըլլան , ու մարդուս հոգին ոչինչ
դառնայ , մենք բան մը չենք կոր-
սընցներ , կանցնինք կերթանք : Բայց
թէ որ մեր խօսքը իրաւ ելլէ , որ
գրքերը չեն սխալիր . դուն ի՞նչ
նես պիտի , և այն յաւիտենական
դատաւարտութեան ի՞նչպէս պիտի
դիմանաս :

Ըյս խօսքով պապանձեցաւ անըզ-
դամը , և շուտով փախաւ անկէ :

Արդ միշտ կը վայլէ՝ մարդկային բնութիւն ,
 ամէն բանի մէջ՝ ունենայ վախճան .
 Հաստատ հաւատքով՝ քաջ հաւատարիմ ,
 կատարել բարին՝ ինչպէս է արժան :
 Վայ անհաւատին՝ անհաստատ անբան ,
 որ ամէն հովէ՝ է փոփոխական .
 կարծէ թէ ասանկ՝ գիտուն կերևնայ ,
 չիյտէ թէ անարդ՝ մարդ է անպիտան :

ԼԳ. Հ Ա Մ Ա Ր

Ինչպէս պէտք է երար շահիլ :

128. Ինկերութիւն օրէնքը կը պա-
 հանջէ որ ոչ միայն ուրիշին տրված
 նեղութիւնը համբերել, և չի խռո-
 վիլ, այլև ներում ընելով ընկերը
 շահիլ, և բարի իրատներով իմա-
 ցում տալ, որ այն պակասութիւնը
 ուրիշ անգամ չընէ :

Վաղանային բնութիւն կը վայլէ՝
 քիչ մը բանով մեծ մեծ բաներ հա-
 նել, և ընկերին պակասութիւնը ամե-
 նուն յայտնել. ո՞նչ զի լսողները իրա-
 ւունք տան իրեն :

Լսով շատ անգամ պահասաւորը
աւելի կը կատողի, ու ծածուկ բրած
պահասուածիւր յայտնի կընէ՝ մէկա-
լին արհամարհանք կամ (նիսպէթ)
ըլլալու համար, որ է կործանումն
ընկերին:

Այն որ տեսնես մէկ բժիշկ մը, որ
հիւանդին դեղ ընելու տեղը կը վի-
րաւորէ, ի՞նչ կըսես: Լսապէս են
անոնք որ ընկերին կիրքը բարի խը-
րատներով մեղմացնելու տեղը, կծու
խօսքերով չարաչար կը կատողեցնեն,
և չընելու բանը բռնի ընել կուտան:

Քանի տղաք ծուռ և սուտ խօս-
քեր տանելով բերելով մեծ մեղքեր
հանելու պատճառ եղան, որ շատ
խեղացիներ չի կրցան մարելու: Տէս
թէ որչափ մեծ չար է հետաքրքրու-
թի ընելով բան հասկընալ, և ա-
ռանց քննութիւն այլոց հասկըցնել:

Որչափ փաստակար է ընկերութիւն
մէջ՝ լսածը մէկէն ուրիշին ականջը
լեցընել, և այսպէս մեծամեծ ատե-
լութիւններ, և չարաչար մեղքեր
պատճառել:

Այն այն տղուն որ ասանկ չար
սովորութեց հետեւելով մանկութիւն
մեղաց գործիք կըլլայ: Այն այն

ճնողացն որ զաւակնին այսպիսի ախտի մէջ կը տեսնեն ու չեն հոգար, և չեն պատուհասեր. ոն՞ զի մէյմ՝ ալ հետաքրքրութիւն չընեն. և խօսք տանելով բերելով չարի պատճառ չըլլան, որ է բանսարկութիւն և սատանայական բնութիւն:

Ինչ է խրատը:

129. Խրատն է առջի դեղ մանկական պակասութեց. բայց պէտք է ըստ տեղւոյն խրատել անոյշ խօսքերով:

Իսկ լսողը պէտք է լաւ միտքը պահել. չէ թէ մէկ դիէն լսել, մէկալ դիէն մոռնալ. կամ մեծին խրատը բանի տեղ չի դնելով արհամարհել. որ է չար նշան: Բնթշկելի կըլլայ ախտը երբոր դեղը օգուտ չընէր: Սեռնելու է հիւանդը երբոր դեղն առնելով աւելի գէշ կըլլայ:

Շատ մեծ փնաս է երբ տղայ մը խրատովելով աւելի կը չարանայ, ու կամակորութք գէշ բանէն ետ չի կենար: Եւ երբեմն ուրիշէն ազդարարութիւն մը լսէ, մտիկ չընելէն՝ իզատ կը խռովի, ու աղէկն ընելու

տեղը՝ չար կը գործէ , և առանց շտա-
կը վե՛լու միշտ գէշը կերթայ :

Մէկ տղայ մը հարցուց փիլիսո-
փայի մը թէ շատ տեղեր և շատ
գպրոցներ ժուռ եկայ , ինչո՞ւ համար
բան չի սորվեցայ : Պատասխան տը-
վաւ , թէ դուն քեզ հետդ պարտցնե-
լուդ համար այդ չափը մնացիր :

Արբոր մէկը իր կամայը կը հե-
տեի , ու մեծին խրատը մտիկ չը-
նէր . այլ միայն իր խելքին հաւնած
է , ո՛ւր որ երթայ և ի՛նչ որ ընէ՝ ա-
ղէկ բան չի կրնար ստանալ , և միշտ
անկատար կը մնայ :

Շատ վնասակար բան է տղոց՝ ու-
րիշին կամքին հակառակիլ (ինտու-
ընել) որ է ընդդէմ մարդավարու-
թե՛ն . որովհետեւ տղուն ծնողքը վար-
պետը և բարեկամը միշտ իրեն աղէ-
կութի՛ր կուզեն :

Արեմն երբ կը ճանչնայ թէ անոնց
խրատը իրեն օգտակար է , պէտք է
որ մէկէն չլու և հնազանդ ըլլայ , ու
խրատին հետեի խոնարհուի՞թ :

Ի՛նոր համար խրատը գործք ողոր-
մութե՛ն կըսվի , և ազդարարութի՛ր
եղբայրսիրութե՛ն մասն է . որ կը պար-
տաւորէ թէ ամէնքն ալ բարի և ա-

ռաքինի ըլլան . իրար շահին . իրարու
սիրտ և խորհուրդ տան՝ աղէկին հե-
տևելով և գէշէն հեռանալով :

Լ'ներսար էնչ բանի նման է :

130 . Վիտունները անխրատ տղան
կընմանցընեն անպտուղ գետնի , որ
քանի՛ փորեա , աշխատիս ու ցանեա՝
ամենեին չի բուսնիր և պտուղ չի
բերեր :

Եթէ ընկերէն ալ եղբայրական
ազդարարութի մը լսէ , մէկէն կը
ղայրանայ և ամբարտաւանութիւն զին-
քը անկէ վեր կը դնէ :

Իսկ խրատված մարդը պտղաբեր
գետնի կընմանի , որ ատենով առած
սերմանքը կը բուսցընէ , ու պտուղ
կուտայ :

Եթէ ընկերին վրա ծանր յան-
ցանք մը տեսնէ , չի վազէր ուրիշին
պատմէր . այլ զգուշութիւն իմաց կու-
տայ , և համբերութիւն կը շահի ընկերը :

Ուրեմն ջանա՛ դուն ալ այսպիսի
եղբայրսիրութիւն այլոց պակասութիւն
գոցեա , խրատ տաա շահիս : (Ի՛նչ որ
դուն ալ ուրիշէն խրատ մը լսես ,
աղէկ պահես սրտիդ մէջ և զգոյշ
կենաս :

Նախոր խօսք և յանդիմանութի
ալ լսես՝ օգտակար ճանչնալով՝ չի
խռովիս . այլ անոյշ դէմք և զուարթ
ըլլաս , ու սիրով ընդունիս : Եւ Ես
լեղի ըլլայ դեղը , բայց առողջութի
կուտայ և անկատարութի կը հանէ
ու կատարեալ՝ կրնէ :

Քեզ բան դիտցողի տեղ մի՛ դնէր ,
և մեծերուդ առջին այլոց խրատ մի՛
տար . դուն ջանա՛ որ ծերոց խրատը
պահես , և կատարեալ մանկանց
գործքը օրինակ առնես : Իսկ քեզմէ
սղգտիկին բարի ճամբայ և բարի օրի-
նակ տալով շահիս :

Հուսկ յետոյ՝ սք լուսաւորչայ խօս-
քը աղէկ միտքդ պահէ , թէ շնորհա-
լից մտքին քիչ խօսքը բաւական է .
իսկ անխրատին՝ աշխարքին բանը խօ-
սիս օգուտ չունի : Նովուն եզերքը
ինչ որ ցանես չի բուսնիր . վասն զի
աւազ է անպտուղ , միշտ խռովութե
և ալէկոծութե մէջ ըլլալով :

Պատճառն է :

Բաւզանիաս սպարտացին ամե-
նէին խրատ չէր ընդունէր , և ամբար-
տաւանութի միշտ իր կամքը կուզէր

կատարել : Եւ այս ախտը այնչափ զօ-
րացաւ որ զօրապետութե ատենը ի-
րեն հայրենեացը մատնիչ եղաւ :

Բայց բանը իմացվեցաւ . երբոր
պիտի բռնէին զինքը՝ փախաւ կռա-
տունը մտաւ : Եւ ատենը վախե-
ղաւ որ կռատանը վրան բանան և
դուռը քարով փակեն , որ անանկ
հոն սատկի :

Եւ որ մայրը ողջ էր . լսածին պէս
քար մը առաւ գնաց կռատանը դու-
ռը կեցաւ . ըսաց որ առաջ իմ քարս
դրէք ու փակեցէք , ինծի մատնիչ զա-
ւակ պէտք չէ : Իսկ որ իմ խրատներս
պահած ըլլար , հիմա ասանկ անարգ
մահաամբ չէր կորսըվեր :

Երբոր իմաց տալ՝ կուղեւ ուրիշին ,
անոյշ խօսքերով՝ դիր պակասն առջին .
Չըլլայ թէ խնդաս՝ պակսութե վրան ,
վախցիր որ չի գայ՝ քու գլխուդ նոյն բան
Չանս միշտ այլոց՝ օգտակար ըլլաս ,
չահէ ընկերներդ՝ ողջափ որ կրնաս .
Դուռն անծիդ համար՝ չես եղած միայն ,
հասկա վասն այլոց՝ վն ընկերութեան :

ԼԴ. ՀԱՄԱՐ

Խնդիր և ծանոթութիւնք :

131. () անրագլուխ մարդը ամէն բանի մէջ ազնուական ծանրութի մը կունենայ. շատ կը լսէ, քիչ կը խօսի. և ամէն բան մտածելով և չափելով կընէ և կը զուրցէ :

Որ շատ հարկաւոր է մարդուս, զի շատ անգամ լեզուովը կը փառաւորի ու կը սիրվի, շատ անգամ ալ նոյն լեզուով կը դատաւարտի, և անպատիւ կըլլայ անխոհեմ խօսելով :

Քանի տղաք հեռուէն տեսնելով հրեշտակ կերեւնային. բայց երբոր մօտեցան, ու համարձակութիւն սկսան խօսիլ՝ բոլոր համարումնին կորսընցուցին :

Քանի մարդիկ անւանի կերեւնային, բայց երբ ընտանուք սկսան իրենց ծանրութիւնը կորսընցնել, մէկէն յայտնի եղաւ ինչ ըլլալնին :

Երանի թէ ասանկ մարդիկ մար-

դու հետ համարձակ բարեկամութի
չընէին, որ աւելի համարում կունե-
նային, ու չար օրինակ այլոց չէին ը-
լար անկարգ խօսքերով:

Եւս սպառնալու գիտունները կը
հաստատեն թէ մարդուս բնութիւնը
բանական ըլլալով ամէն բան կրնայ
ըլլալ, թէ որ մանկութեն զինքը
կըթէ, ու քիչ և խոհեմ խօսի, ծան-
րագլուխ և սպառնալոր կենայ:

Իսկ եթէ տնխրատ անալով իր
խօսքին և խելքին հաւնի, ու սկսի
ամէն խօսքի և բանի մէջ նետովիլ,
չափէն վեր բան խօսելով մեծերուն
առջին, և ամէն մարդու հետ հա-
մարձակ ըլլալով, հարկաւ թեթեւա-
միտ՝ շատախօս և անարգ կըլլայ:

Եւսպիսի մարդը ախտաւոր կըլ-
լայ, ու մէկին մէկալին վրա բան կը
խօսի. իր բանը կը ձգէ՝ այլոց դործ-
քին դատաւոր և քննիչ կըլլայ. չսի-
րած մարդուն վրա բաներ կը յար-
մարցընէ կարծիքով, և շատախօսու-
թիւն կը բամբասէ նախատելով:

Եւս այսպէս մանկութեն ծան-
րութի չընելուն համար, մեծնալու
ատենը այնչափ ախտաւոր և չարա-
խօս կըլլայ. մինչև տրութեց բանե-

բու վրա ալ դատաստան կը կտրէ ,
ու չար լեզուովը մեղաց մէջ կը մնայ .
զի թեթեւ մարդը մեղքէ ազատ չէ :

Լճիկ է շաղկապութիւնը :

132 . Ը տախտակութիւնը մարդավա-
րութեան դէմ ըլլալով միշտ անարդու-
թիւ կը բերէ . ուստի շատախօս մար-
դը զինքը ճարտասան և խելացի գի-
տունի տեղ դնելով՝ մէկ խօսքին
տեղը քառսուն բան կը խօսի ծուռ
շիտակ . և ուրիշներուն բերնէն խօս-
քը կը խլէ , ու մարդու բերան բանալ
չի տար : Կուգէ որ մինակ ինքը խօսի ,
և ուրիշները մտիկ դնեն : Լճա այս
պէս թեթեւամիտ և զզվելի կը լայ ,
մինչև ամէնքը կը փախչին իրմէն :

Լճանկ մարդիկ այնչափ թոյլե-
րան կը լան , որ ինչ լսեն , մէկէն
կուզեն աշխարհքի յայտնել . մարդ
կը փնտրուեն որ սուտ իրաւ այլոց բա-
նը սլատմեն , և ուրիշին ծածուկ
գործքը ամենուն յայտնեն :

Լայէ՛ թէ որչափ դարձելի սովո-
րութիւն է այս , որ թեթեւամտութիւն
առաջ կուգայ : Ի՞նչ որ մանկութիւն
ծանրագլուխ սորված ըլլար՝ այսպէս

չէր ընէր և գարշելի չէր ըլլար :

Դանրադլուխ տղան այլոց վրա խօսելու տեղը , զինքը կը դիտէ , որ աւելորդ խօսքով այլոց առջին պզտիկ չիյնի ու ծաղի չըլլայ : Ինքն ուրիշին բանը քննելու տեղը՝ իր գործքն ու խօսքը կը քննէ , և անանկ ուշադրութեւ կը խօսի , որ ծաղը չըլլայ , և թէ թւամիտ չերևնայ :

Եւ կը հասկընայ , որ եթէ ասանկ լաւ սովորութեց չի հետեւի , մեծնալով շատխօսուէ ախտը կաճի . անանկ որ այլ չի կրնար ծանրութիւնէլ . միշտ սուտ և պարապ խօսքերով , նաև սուտ պարծանքով անպատիւ կըլլայ : Այսպիսիներուն կըսեն թէ բոլոր մարմինդ լեզու գարձեր է :

Ասկէ կը հետեւի սուտ պարծիլ , և իր բանը մեծցընէլ . մինչ զի՝ շատխօսուիլ իրեն գործէք բնելով բերնին եկածը դուրս կուտայ : Իրեն անարդու թի բերելու բանը՝ պարծելով կը պատմէ , ամէն գովեստ իր վրա գարձընէլով : Արջապէս միշտ բերանը պարծանք և մեծութիւն է : Ասանկ մարդը շատ աղէկ էր որ բնաւ խօսիլ չդիտնար , ու միշտ լուռ կենար :

Ի՞նչ է լուռութիւնը :

133. Լուռութիւնը անջան առաքինութիւն
կըսվի . առանց աշխատանաց լուռ
նստելով և մեծերուն խօսքը լսե-
լով կըլլայ մտաւոր և ծանրագլուխ .
զի որչափ քիչ խօսի և լուռ կենայ ,
այնչափ պատիւ կունենայ :

Ի՛հա՛ այս է շատխօսութեան և
թեթևութեան տեղը . որ մանկութեն
պէտք է սովորութիւն ընել , ու անկա-
տար չի մնալ : Պիւթագորաս փիլիսո-
փան կանոն դրեր էր աշկերտներուն
որ հինգ տարի լուռ կենան . որպէս
զի ծանրութիւն կատարելութե հե-
տեին ու խելք սորվին :

Սակայն մեր տղոցը բաւական է որ
ծանրագլուխ ըլլան ու խօսածնին
գիտնան . առանց մտածելու բան
չի խօսին . մտքերնուն խորհուրդը
թեթևութե՞ն ալլոց չի յայտնեն . նաև
ուրիշին բանը առաջ բերելով դա-
տարկաբանութիւն չընեն :

Իրաւի՛ տղոց դժւար է լուռ կե-
նալ . որոնք կը կարծեն թէ քիչ խօ-
սելով յիմար կերևնան . բայց չիտեն
թէ այս կերպով ծանրութիւն մը կըս-

տանան . և ծանրութիւն մարդս խեղ
լացի և ազնուական կերեցընէ : Իսկ
դատարկաբանութիւն թեթևամիտ և
անխելք կերեցընէ . հիմա՝ որոն
պէտք է հետևիլ :

Ըրդ դուն ջանա՛ լուութիւն և քիչ
խօսքով ծանրագլուխ և խոհեմ ե
րևնաս : Ըլոց վրա բան չի խօսիս ,
և քու բանդ ամենուն չի յայտնես :
Նայէ՛ միշտ չափով ըլլայ կենսակցու
թիւդ ու խօսքդ . որպէս զի այլոց
ճանճրութիւն չի բերես : Ընակ եղի՛ր
որ խօսքդ լսողը համ առնէ , և նո
րէն քեզ տեսնել ուզէ :

Պատմութիւնք :

Կրատէս Ղիողիստեսի աշկերտը
մանկութեն ծանրագլուխ և քիչ խօ
սող ըլլալով մեծ ուսումնասէր ե
ղաւ : Երբոր մեծցաւ կուզէր ունե
ցած մեծութիւն ծովը թափել , ըսե
լով թէ ասոնք կրատեսի չի յաղթե
լու համար պէտք է կորսընցնել :

Սակայն այս ունեցած ապրանքը
հանեցիր բարեկամին տըվաւ , պատուի
րեց . թէ որ տղաքս թեթև և տգէտ
ըլլան՝ իրենց տան . եթէ ծանրա

գլուխ և իմաստուն ըլլան, քեզի ըլլայ.
զի իմաստունը բանի մը կարօտութիւն չունի:

Ան սիրուն զարդ՝ պատշաճ մանկութե,
լուռ խոնարհ նստիլ՝ ազնիւ ծանրութիւն.
Անկէտ խօսիլ՝ պարկէշտ խօսքերով,
առանց հարցմունքի՝ չի տալ պատասխան:
Ծանրութիւն ասի՝ բարեք մը անջան,
ցանկալի կընէ՝ հոգին մանկական.
Ջանա՛ ստանա՛ և զարդ լուռութե,
որ ծանրագլուխ՝ ըլլաս սիրական:

ԼԵ. ՀԱՄԱՐ

Լճակէս էլլայ ուշադրութիւն:

134. Ուշադրութիւն գլխաւորաբար
իր գործքին և անձին վրա ընելու է,
արթուն ըլլալով և ամէն բան ատենին
կատարելով:

Եթէ տղան սովորութիւն ընէ իր բանին
հոգ տանելու, և ուշադրութիւն
գործելու, հարկաւ աղէկ բան ընող

կըլլայ, և մեծութեան ատենը կարգով
կանոնով մարդ մը կըլլայ :

Սակայն շատ մարդիկ կան որ իրենց
գործքը օտար բանի տեղ գնելով
փուճ բաներու հետ կըլլան, և այլոց
ձեռքը ձգելով կը մնասին : Յայտ է
թէ մանկուէն մտքերնին ցրված ըլ-
լալով՝ իրենց գործքին ուշ չեն դրած.
անխոհեմ և անմիտ մնացեր են :

Գիտունները կըսեն թէ մարդուս
խելքը ուր որ ըլլայ, ինքն ալ հոն
կըլլայ, թէպէտ մարմինը ուրիշ տեղ
է. զորօրինակ թէ որ դուն վարպետիդ
առջին դաս կառնես, ու խելքդ գեղն
է, դուն ալ գեղը կըլլաս. միայն ան-
միտ մարմինդ հոն կըլլայ, որ բան մը
չի կրնար ընել :

Որովհետեւ խելքով մարդ էս, չէ
թէ մարմնով. ի՞նչ օգուտ որ ահանջդ
միայն կը լսէ՝ առանց ուշադրութեան,
և խելքդ գեղերը ժուռ կուգայ :

Եւս պատճառաւ շատ տղաք տա-
րիներով դպրատունները կը մնան ու
բան մը չեն սորվիր : Եւս խրատներ
և սքանչելի բաներ կը լսեն ու չեն ի-
մանար. զի չեն ուշադրութիւն ըներ.
Իրենք հոն չեն, միայն անբան մարմի-
նը հոն է :

Իսկ ուշիմ արթուն տղան պէտք է որ միշտ միտքը վրան պահէ, մանաւանդ հոգեւորին և ուսման մէջ. որ պէս զի ուշադրութիւն բնական ըլլայ իրեն, ու մարդկութիւնը վրայէն չի հեռացնէ, միշտ իր վրա մտածելով. մինչև հասնի կատարելութեւն :

Բ.Տա՛ ասով կըլլայ խոհեմ զգուշաւոր և իմաստուն. ասով լաւ կը ճանչնայ զինքն ու պակասութիւնը կը շտկէ :

Ի՞նչ է հեռադիւրսէն :

135. Բնութեւք մարդիկ իրենց գործքը կը ձգեն ուրիշին բանին ետևէ կըլլան հետաքրքրութ. զի այլոց բանը քրքրելով, և հասկընալով ախորժմը կունենան :

Բ.Տա այս է հետաքրքրութիւնն որ միշտ փնաս կը բերէ, և շատ մեղաց պատճառ կըլլայ անօգուտ տեղը : Երանի՛ թէ հետաքրքիր մարդը իր անձին վրա ընէր : Արջափ որ հոգ ընելով այլոց բանը կը դիտէ, եթէ իր անձը դիտէր, շատոնց կատարելուն հասած էր :

Ուրիշին բանը քննելով իր մարդ-

կութի՛ր օտարին փոխ կուտայ , ու օտարին համար կը մտածէ . ինքը թափուր կը մնայ : Սակայն եթէ իր բանին ուշադրութի՛ ընելով միշտ աղէկին հետեւի զինքը ճանչնալով , և իր խելքը իրեն համար գործածէ կատարելագործելով , կըլլայ երևելի հմուտ մարդ :

Երբոր այս ախտը զօրանայ՝ հետաքրքիր մարդը բոլորովին զինքը կը մոռնայ ու գիշեր ցորեկ այլոց բանին ետեւն կըլլայ , ժամանակը պարաստանցընելով : Իսկ օր կուգայ կը տեսնէ որ հովի ետեւն ըլլալով մնացեր է անխելք և կոպիտ . իր գործքը ուրիշներուն անցեր է . անոնք առաջ եկեր են , ինքը մնացեր է մերկ և ուղորմելի :

Իհա՛ այս է հետաքրքրութեան պտուղը , և ասով տղան առանց ուշադրութեան անկատար կը մնայ . և տգէտ կըլլայ ամէն բանի : (Դ) Եպէտմանկական բնութե՛ անոյշ կուգայ այլոց բանը քննել իմանալ , բայց ինչ շահ որ իրեն փնտս կը բերէ : (Դ) Ե որ կուզէ բան գիտնալ , թող տատմութի՛ կարգայ , զանազան ազգաց օրէնքներն ու սովորութիւններն իմանայ ,

և զուարճանալով աղէկին հետեի ,
դէշ բանէն հեռանայ :

Ի՞նչ է պատճառը :

136. Բայտը կանացի և տկար
բնութիւն առաջ կուգայ , որ զինքը կը
ձգէ այլոց դատաւոր կըլլայ . իր աչ-
քին գերանը կը թողու , այլոց աչքին
մօզը կը փնտրուէ :

Շատ անգամ ալ մէկին խօսքը
մէկալին տանելով , մէկին բանը մէ-
կալին տարբեր հասկըցնելով՝ մեծա-
մեծ չարիք և փնասներ կը պատճառէ :
Որով շատ տներ կը քակվին և շատ
հոգիներ կը դատապարտին . որ է
Ժանտախտ ընկերութիւն և մարդկու-
թիւն , նաև խանգարիչ եղբայրսիրուէն :

Բրդ՝ պէտք է հետաքրքրուէ ախ-
տէն հեռու փախչիլ . և ամենեւին
բան մտիկ ընելու ետեւէ չըլլաս , ու
բան չի խառնես : Սիայն դուն քեզ
հաշ դիր , և քու բանիդ հետաքրքիր
եղի՛ր . որպէս զի միշտ խելքդ վրադ
ըլլայ , ու մտածելով արթուն կենաս
գործքիդ վրա . ձգես պակասութիւնդ ,
աղէկին հետեւիս . մինչև ըլլաս այր
կատարեալ : Սակայն թի որ սյսպէս

չընէս , որչափ աշխատիս պարապ է ,
 ոչ կրնաս վաստըկիլ , և ոչ բան սոր
 վիլ : Ս'իտքդ անգին դանձ է , որ ան
 քեզ տըվաւ . լաւ պահէ , և աղէկ գոր
 ծածէ , որ անսլիտան չըլլայ : Հիմա է
 ատենը . մանկութե՛դ պիտի սորվիս
 ուշադրութի՛ն , որ խոհական և խելացի
 մարդ ըլլաս :

Պատճառք :

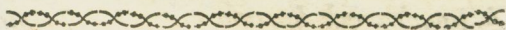
Ս'եծատուն մարդ մը վարպետ էր
 բռնէր որ զաւկին եղանակ սորվեցնէ .
 բայց տղան բնաւ ուշադրութի չընէ
 լով՝ ամենեին բան չի սորվեցաւ . մէկ
 եղանակը հազար անգամ լսէր՝ միտքը
 չէր մտնէր :

Ուստի վարպետը նոր եղանակ մը
 դաս տըվաւ , և շատ անոյշ կերգէր , որ
 աշկերտին սիրտը շարժի ու միտք դնէ .
 այլ անօգուտ : Սակայն բան ծախօղ
 մը դրսէն այս եղանակը լսելով չդի
 մացաւ . հոն կեցաւ մտիկ կրնէր .
 մինչև քանի մը օրւան մէջ անանկ ա
 ղէկ սորվեցաւ , որ սկսաւ նոյն եղա
 նակով բան ծախել :

Երբոր ներսէն վարպետը լսեց ,
 տղուն երեսը վար առնելով ըսաց .

դուն ուշադրութիւն չընելով չի կրցար
սորվիլ , դրսի բան ծախօղը ուշ դնե-
լով տե՛ս ի՞նչ աղէկ սորվեցաւ : Ու-
րեմն ուշադրութիւն է մարդս մարդ
ընօղը , չէ թէ վարպետը :

Թէ խելքդ է վրադ՝ և միտքդ է արթուն ,
դուն ես որ կընես՝ քու գործքիդ դատում .
Թէ այսպէս չըլլաս՝ ընօղը չես դուն ,
այլ անբան մարմինդ՝ որ է լոկ շարժումն :
Անոր մարդ կըսեն՝ որ մտքով կընէ ,
ամէն գործքին մէջ՝ խոհեմ կը չափէ .
Չանա՛ որ այսպէս՝ քեզ սորվեցընես ,
բանական խելքդ՝ միշտ արթուն պահես :

ԼԶ. Հ Ա Մ Ա Ր

Ինչո՞ւ էլլայ Տարդս որդեան :

137. **Ա**յլոց բանին ետեւէն ըլլալով
և ուրիշի գործքը քննելով տեղեակ
մարդ չի կրնար ըլլալ . այլ գիտցածն
ալ կը կորսընցնէ , ու անխելք կը
մնայ :

Այա հմուտ և տեղեակ ըլլալու

Համար պէտք է միտքը վրան պահէ
լով պիտանի բաներու խելք տալ շա-
րունակ :

Այ ամէն բանի հետ ցրված պիտի
ըլլայ միտքը, և ոչ քնանալու պէս տե-
սածը չի տեսնէ, և լսածը չի լսէ, պի-
տանի բաներուն ուշ չի դնէ, նաև չի
հարցընելով անգէտ մնայ :

Իբր զի՝ մարդ եղողին ամէն բան
հարկաւոր կըլլայ. ամէն օգտակար
բան իրեն համար է. օր կուգայ որ
պէտք կըլլայ կամ իրեն և կամ ուրի-
շին. զի ընկերութե մէջ պէտք է ի-
րարու հասնիլ, որչափ աւելի տեղե-
կութի ունենաս, այնչափ օգտակար
և բարեգործ կըլլաս :

Սարդ տեսանք որ աշխարհք ժուռ
եկաւ, և զարմանալի բաներ տեսաւ,
երբոր հարցուցինք բան մը չիյտէր, որ
պատմէր : Ս ասն զի միտքը փուճ բա-
ներու տալով հարկաւոր բանի ուշադ-
րութի չէր ըրած. անոր համար ան-
տեղեակ և հում մնացեր էր :

Ե ատ մարդ ալ կայ որ օգտակար
բանի ուշադրութի ընելով՝ ամէն բա-
նի մէջ հմուտ կերեւայ, և ամենուն
կը հասնի : Ս անաւանդ երբոր կար-
դացած բանն ալ աղէկ միտք կառնէ :

Ըստ թմրած տղաք տեսանք , որ մանկութեն կրթութիւն ընելով , և միտքը արթուն սլաճելով բանիբուն և հմուտ մարդ եղան : Ըստ տղայ ալ մանկութե ատենը ուշիմ կերեւնար , յետոյ միտքը ցրված սլաճելով կոպիտ եղաւ :

Ի՞նչ է պատճառը :

138. Բուն պատճառն է , որ մարդուս միտքը չափաւոր ըլլալով ամէն բան չի կրնար սրղմեցնել . եթէ անխըտիր ամէն բանի ետեւէն ըլլայ , տարտամ կը մնայ , և ցրվելով կատարեալ բանի մը տեղեակ չի կրնար ըլլալ . միայն օգտակար բաներու ուշ դնելով քիչ քիչ բանիբուն կըլլայ :

Ինոր համար դպրատանց մէջ՝ երկու միակերպ տղաք՝ մէկը օգտակար ուսմանց խելք տալով ուսումնական մարդ կըլլայ . մէկալը անշաճ բաներու ետեւէն ըլլալով տգէտ կը մնայ :

Ըստ անգամ ուշիմ տղայ մը այս ճամբան բռնելով՝ անկիրթ կը մնայ . և բթամիտ տղան ասանկ չընելով տեղեակ կըլլայ :

Երբեմն մեծատուն տղաք՝ ղիրենք

բան մը կարծեւով և իրենց նախնեաց
մեծութենը ապաւինեւով՝ օգտակար
բանի հետ չեն ըլլար . պարապ բանե-
րու հետեւեւով՝ կարծեն թէ մեծութե-
նը կրնայ զիրենք իմաստուն ընել :
Սակայն երբոր կը մեծնան աղէկ կի-
մանան իրենց սխալմունքը , թէ ո՞ր
չափ անմիտ մնացեր են . ինչ շահ որ
ժամանակն անցեր է :

Ըստէս եղաւ Սողոմոն իմաստու-
նին որդին , և Տրդատ Թագաւորին
տղան . որ իրենց նախնեացը վրան
պարծեւով՝ բան չի սորվեցան . և ա-
նանկ տնայիտան Թագաւոր եղան , որ
Թագաւորութե կործանմանը պատ-
ճառ եղան : Ըսանկ եղած են անոնք
որ հիմա շատը դռնէ դուռ կը մու-
րան :

Ինչպէս է ընել :

139 . Եւ տեսնես դրսեցի տղաքն որ
խելքերնին օգտակար բանի տալով ,
առաջ կուգան և տեղեակ մարդ կըլ-
լան . իսկ մեծամեծաց տղաքը ասոր
հակառակը կըլլան : Երբեմն ծառան
կամ գերին ջանքով կը մեծնայ , ու
մեծին տղան օգտակար բան մը չգիտ-

նալով չաջողած կը մնայ, և ծառային
ծառայ կըլլայ :

Ուրեմն պէտք է ջանալ միշտ օգտա-
կար բանի ետեւէն ըլլալու . մանկուէ
ատենը արթուն կենալով՝ տեղեկու-
թի սորվիլ, բան հասկընալ, մեծերէն
բան իմանալ, և աղէկ ժամանակը
փութը չանցընել : Արդ՝ ջանա՛ որ
դուն ալ այսպէս ընես, դպրատան
մէջ և ուսման ատենդ ամենեւին պա-
րապ չանցընես, անշահ բաներու
խելք տալով :

Որչափ անխելք մարդ տեսնես, մի՛
խնդար վրան . այլ վախցիր որ դուն
ալ անոնց մէկը չըլլաս անդէտ մնա-
լով : Վիտնաս որ որչափ հիմա քեզ
պատեն, ծնողացդ է այն պատիւը՝
քեզի չէ . եթէ աղէկ չի մեծնաս՝ օր
կուգայ որ երեսդ չեն նայիր :

Ա երջապէս մանկուէդ ջանա՛ կա-
տարելուէ հետեւիլ, թէ չէ՝ մեծուէ
ատենդ բան մը չես կրնար ըլլալ . այլ
անպէտ կը մնաս . ինչպէս շատ օրի-
նակներ կը տեսնես, որ ատենօք մեծ
պատիւներ ունէին, հիմա ամենուն
ծաղը են եղած :

Այս բանը շատ մեծ խրատ պէտք
է ըլլալ և քեզ նման մանկունց :

Պատմութիւն :

Ատրուամ Սողոմոն իմաստունին որդին մանկու թէն միշտ փութ բաներու հետ ըլլալով ոչ տեղեկութի մը սորվեցաւ , և ոչ կուզէր օգտակար բան մը սորվիլ : Ընոր համար երբ հօրը տեղն անցաւ , շարունակ անմիտ մանկանց հետ կը զբաղէր . և խելացի գիտուններէն հեռու կը փախչէր :

Պատերազմին ատենը եկան խելացիները խորհուրդ տրվին , թէ ինչ ճամբայ պէտք է բռնել . բայց ինքը զանոնք բանի տեղ չի դրաւ ու իր ընկեր տղաքը կանչեց , անոնց խորհուրդ հարցուց , և անոնց խորհուրդին հետեւեցաւ :

Աստի ծանր խօսքեր խօսելով ժողովուրդին սիրտը կոտորեց , ու զգվելի եղաւ ամենուն . մինչև ժողովուրդը իրմէն զատվեցաւ , և թադաւորութիւն կտոր կտոր եղաւ . ինքն ալ անպիտան և խեղճ գնաց :

Ջանա՛ հիմակուց՝ բանիբուն ըլլաս ,
 օգտակար բանով՝ միշտ զուարճանաս ,
 Օտարին վրա՛ միտքդ չի ցրվես ,
 որ արթուն խոհեմ՝ խելացի մեծնաս :
 Քանի՛ մեծ տղաք՝ տակից զուրկ եղան ,
 շատ բան լսեցին՝ բան չի սորվեցան :
 Խաւարեալ մտքով՝ եղան անսլիտան ,
 անբանի նման՝ աշխարքէս անցան :

ԼԵ՛. ՀԱՄԱՐ

Ինչո՞ւ աչաք նշլայ ախարէն :

140. Եւ խտը անանկ կը խաւարէ
 մարդուս աչքն՝ որ օգտակար բանը
 չի տեսներ , ու միշտ փնասակար և ան-
 պատիւ բաներու ետեւէ կըլլայ , ոչ
 մարդէ կամրջնայ և ոչ ստեղծողէն .
 զի չարը սովորութի՛ն է ըրեր իրեն :

Եւրդ այս փնասակար դազանէն ա-
 զատ ըլլալու համար գիտունները կա-
 նոն կուտան , թէ նախ պարտական
 են ծնօղքը ջանալ հեռացնել տղան ,
 որ ախտաւոր բաներու ետեւէն չըլ-
 լայ , ու սովորութի՛ն չընէ , միշտ կամբը
 կ'օտրելով և կըթելով :

Օ ի մի միայն դեղն է կամքը կոտ-
րել, և սիրած բանէն զինքը հեռաց-
նել, նաև աղէկ բաներով սորվեցնել,
որ սիրտը շիտակ մնայ : Ասան զի ե-
թէ մէյմը հետեւի ախտին և բնական
յօժարութիւնը հոն վազէ, անկէ ետե-
ւի կարծած տեղը կը գտնէ զինքը, և
անբժշկելի կըլլայ :

Լխտաւոր մարդը հոգւով կը մեռ-
նի . միայն անբան մարմին մը ունի,
որ կուրուծէ միշտ կիյնի չարաչար :

Քանի մարդիկ տեսանք որ իրենց
մոլուէր վրա կուլան, ճար կը փնտը-
սեն . բայց բնական ըլլալուն համար
չեն կրնար ազատ ըլլալ :

Քանի հոգի կան, որ այլոց գե-
ղեցիկ խրատներ կուտան ախտէ հե-
ռու կենալու համար, ըսելով թէ կը
թունաւորէ սիրտը և կը մեռցընէ
հոգին . և սակայն իրենք մոլուծեց
մէջ թաղված են, ամենևին չար սո-
վորութիւն ետ չեն կրնար կենալ :

Շնորհալին կըսէ թէ վայ անանկ
ախտաւորին, որ կը խոցվի ու չի ցա-
ւիր . հիւանդ է ու զինքը առողջ կը
կարծէ . և երբեմն ուրիշին ալ դեղ
ընել կուզէ :

Լսանկներուն ըռնտնալը շատ

դժւար է . զի ախտը ոչ միայն աչքն
է խաւարեր , որ չի տեսնէ : այլև բո-
լոր մարմինն է ապականած :

Ինչպէս նշլայ ախտաւոր :

141 . Եւաջ ըսինք որ մարդս յան-
կարծ ոչ մոլի կրնայ ըլլալ և ոչ առա-
քինի , այլ քիչ քիչ կըլլայ (44) : Ու-
րեմն տղան ախտաւոր բաներու հե-
տեւելով կամաց կամաց կըլլայ մոլի
ախտաւոր . զի ամէն առաքինութե-
դէմ եղած դործքը մոլութի է . ապա
ով որ առաքինութե հետու կը կենայ ,
անոր հակառակ մոլութե հակելով
քիչ քիչ ախտաւոր կըլլայ :

Օրորինակ թէ որ տղայ մը ման-
կութեն հպարտութե կամ բարկութե
ախտին հետեւի՝ խոնարհութի հեղութի
չունենայ՝ հպարտ բարկասիրտ կըլ-
լայ . և կըսկըսի փութ՝ բանով կռիւ
հանել , և ամբնալու բանին վրա սպը-
ծենալ . վն զի աչք չունի որ տեսնէ :

Եթէ մանկութե ատենը ստրկով
խաղի ետեւէն ըլլայ , մեծնալով քիչ
քիչ ախտաւոր մոլի կըլլայ . մինչև
տունը կը քակէ ու խեղճութե կը
հասնի , ինչպէս որ շատերը կորան
դնացին :

Տղայ մը թէ որ մանկութեն սուտ
խօսելու և կեղծաւորութե հետեւի ,
որչափ մեծնայ՝ ախտն ալ հետը կը
մեծնայ , ու ալ չի կրնար ետ կենալ .
միշտ սուտ և կեղծաւորութի է բա-
նը . մինչև շիտակ բան մը վրան չես
տեսներ :

Տղայ մը մանկութեն թէ որ շատ
ուտել խմել սորվի , որուն երբեմն
ծնողքն ալ պատճառ կըլլան . երբոր
մեծնայ՝ երևելի որկրամոլ և արբե-
ցող կըլլայ , ու ետ չի կրնայ կենալ :

Տղայ մը մանկութեն թէ թե բանի
տեղ դնելով ձեռքի խաղերէն չըզ-
դուշանայ , և անպարկեշտ բաներով
սորվի , մեծնալով այս դադան ախտն
ալ կը մեծնայ : Եւ յնչափ որ այլ չի
բռնըվիր , սոսկալի անկարգուէց մեջ
կիյնի . մինչ զի՝ ամենուն առջին ան-
պատիւ և կասկածելի կըլլայ . ամէն-
քը հեռու կերթան իրմէն :

Ի՞նչ է դեղը :

142 . Եւ որ դեղն է հիմակույ հե-
ռու կենալ մանր մանկական պակա-
սութեց . զի որչափ թէ թե ըլլան
շուտով 'ը մեծնան , ու սովորութի
անբժշկելի կըլլան :

Լուսի է, ով որ փոքր պահասունի՜ր
 չի նայիր, փոքր փոքր կը կործանի.
 և ով որ մանկուլթէն կամքը չի կոտ-
 րէր, մեծուլթէն ատենը ախտին գերի
 կըլլայ:

Ուրեմն նախ ջանա՛ կամքդ կոտրես,
 բնուլթէդ սիրած բանին ետեւէն չըլ-
 լալով. մասնաւորապէս կըթէ քեզ
 ամէն բանի մէջ, և շատ գինի խմելու
 սովորուի չընես. որ չըլլայ թէ միտքդ
 խաւարելէն ետեւ, տունդ ալ աւրէ.
 ինչպէս շատին եղած է:

Չըլլայ թէ սովորուլթի ընես սաը-
 կով խաղի, որ շատ տներ աւրեր, և
 շատ խելքեր տարեր է. նաև շատ
 մարդու մեռնելուն ալ պատճառ ե-
 ղած է: Եւ ատ մեծանուն մարդիկ մո-
 խիր եղան խաղով: Ուրեմն տէս ո՞ր-
 չափ պարտական ես ասանկ մնասա-
 կար ախտէն հեռու փախչիս. որ չըլ-
 լայ թէ քեզ կործանէ բոլոր տնովդ:

Հուսկ յետոյ ձեռքի խաղերէն ըզ-
 գոյշ կեցիր. նաև մարդու հետ հա-
 մարձակուի չընես. ուսկից շատ մեծ
 չարիք առաջ կուգան, և խելքէ չան-
 ցած գէշ բաներ կըլլան:

Որկրամուլթէն ախտէն ալ հեռու
 փախիր որ վրագ չաիրէ, ու անարգ

չերեցնէ քեզ ազգիդ և զարմիդ մէջ :
 Սատարեալ ըլլալու ջանա՛, որ մոլու-
 թէց գերի չըլլաս :

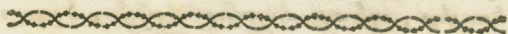
Պատմութիւնք :

Արիստոտէլ կը պատմէ թէ փի-
 լոքսենոս այնչափ ախտաւոր և որկրա-
 մոլ էր, որ կը փափաքէր թէ իր վիզը
 կռուենկի վզի պէս երկայն ըլլար, որ
 պէս զի համով կերակուրները շու-
 տով վար չերթային, ու շատ համառ-
 նէր : Սիշտ կը ցանկար որ մեծագին
 աղէկ բաներ ուտէ. որչափ թանկ բան
 ըլլայ կըսէր, այնչափ անոյշ կուգայ
 ինձի :

Սաւ կը պատւիրէր որ կերակուրը
 տաք տաք բերեն սեղան. որպէս զի
 ուրիշները չի կրնան ուտել, միայն
 ինքն ուտէ : Արբոր կերակուրը կու-
 գար՝ քիթը բերանը կերակրին մէջ
 կը խօթէր ու անանկ կը կենար, որ
 աղէկ համն առնէ :

Իբր զի մոլութիւն անանկ կուրացու-
 ցեր էր զինքն, որ քովի եղօղները ա-
 մօթով կը մեռնէին. իր հոգը չէր,
 միայն կամքը կատարելու կը նայէր :

Ազէկ միտք դնես՝ այս խրատներուն ,
 չըլլայ հետեւիս՝ անկարգ բաներուն •
 Ուտել անխտիր՝ դժվել իրար հետ ,
 անբանի գործք է՝ չի վայլէր մարդուն :
 Մարդուս պատիւն է՝ իր խօսքն ու լէզուն ,
 լէզուով զուարճանալ՝ պիտի լը Թեղւոյն •
 Իսկ անասնոց է՝ որ լէզու չունին ,
 ոտքով և Թաթով՝ յայտնել սրտերնին :

ԼԸ. ՀԱՄԱՐ

Ինչպէս իշխայ Տարդ աներկէւղ :

143. **Ա**խն է նշան անկատարու
 Թէ . և անկատար մարդիկ ամէն բա-
 նէ կը վախնան . նաև աղէկ գործքը-
 նելու ալ կը կասկածին , Թէ ուրիշ-
 ները ինչ կըսեն , կամ չըլլայ Թէ
 խօսք ըլլայ :

Իսկ առաքինի մարդը բանէ մը
 վախ չունի . խելքը կտրած բարեգոր-
 ծութիւն կընէ աներկիւղ . զգուշանա-
 լու բանէն ալ հեռու կը կենայ , որ
 յանդգնութի չըլլայ :

Այսպէս էին այն երևելի մարդիկ

որ աղէկութիւններն ոչ կամընային ,
 և ոչ կը վախնային : Հիմա կերպ
 կերպ նկատմունքներ և կասկածներ
 կընեն հոգևոր բաներու մէջ , որպէս
 զի կեղծաւոր չերենան կամ անխո-
 հեմութիւն չըլլայ :

Սակայն ասանկ նկատմունքները
 հոգևորին թեթևութիւն առաջ կու-
 գան : Առաքինի մարդը բան մը չի
 նայիր , պէտք եղածը կընէ , երբոր
 գործքն ու գիտաւորութիւնը բարի է :

Ասանկ պէտք է առանց ուշանա-
 լու մէկէն բարի գիտաւորութիւն կա-
 տարել . քաջութիւն և արիութիւն պէտք
 է առաջ տանիլ բարեգործութիւն :
 Ամենեին երկիւղ չուզեր . զի եր-
 կիւղն է թերահաւատութիւնն :

Արի մարդը հաստատ գիտէ որ
 նա ծային ամենակարօղ ձեռքը իրեն
 օգնական է . փուճ կասկածներով չի
 փոփոխէր միտքը : Այսպէս գեղե-
 ցիկ կը յաջողի գործքը և աղէկ կեր-
 պով վախճանին կը հասնի :

Անոր համար հոգևոր մարդը բա-
 նէ մը վախ չունի , երբ սիրտը առա-
 քինական սովորութիւն հաստատած է
 ոչ ձախորդութիւն կը վախնայ , և ոչ
 մեծամեծներէն ահ կունենայ . ոչ

աշխարհէն կը վախնայ և ոչ մահէն :
 Նշարք տալն ու վրա ըլլայ՝ ինքը իր-
 մէն չի փոխվիր , միշտ միակերպ է :
 Իսկ անոնց հոգին , որ երկնաւոր ա-
 ռաքինութիւն զուրկ է , միշտ ահի մէջ
 են , ամէն հովի կը շարժին , և ամէն
 բանէ կը խռովին , կըսէ մեր եղիշէ
 վարդապետը :

Սահը ի՞նչ ոյժ ունի :

144 • Սահին բռնութիւն իրաւի սար-
 սափելի ըլլալով ամէն բանէն աւելի
 վախ կը բերէ , և մարդուն սիրտը կը
 կոտորէ . որովհետեւ յաւիտենականութե-
 թի սկիզբն է , որով կը մտնէ յաւի-
 տենականութիւն մէջ , որ ոչ ծայր ու-
 նի և ոչ վախճան . ասով բանական
 միտքը աւելի կը սարսափի :

Սակայն առաքինի մարդը՝ խիղճը
 մաքուր պահելով , իր բարեգործու-
 թիւն իրեն սիրտ կուտայ , անանկ որ
 ոչ մահէն կը վախնայ , և ոչ մեռնե-
 լէն . ինչպէս էին արդարները :

Իբր զի՝ հոգեւոր մարդը ամէն բո-
 պէ մահը աչքին առաջը դնելով կը
 մահացնէ զինքը , որ ըսել է թէ ա-
 մէն բոպէ կը մեռնի , և մահը իրեն

սովորական ըլլալով չի վախնար :

Իսկ չարագործ մարդը մահն իրմէն միշտ կը հեռացնէ . անոր համար երբոր յիշեն , կը վախնայ . և չիյտէ թէ որչափ որ հեռուն դնէ , այնչափ շուտ կը հասնի :

Ե՛հա՛ այս է Լո՛ղիշէ վարդապետին ըսածը , թէ գիտցըված մահը մահ չէ . հապա չգիտցըված մահն է մահ , որ յանկարծ կը հասնի և չարաչար կը տանի :

Քանի՛ մարդիկ մահն իրենցմէ հեռու կարծելով՝ մեծամեծ բաներու ձեռք զարկեր էին . բայց յանկարծ մահը հասաւ , ամէն բան վերջացուց :

Քանի՛ տղաք իրենց ուժին ապաւինելով դրեր էին թէ շատ սխալ ապրին . նայիս մահին սուրը հասաւ , ու կեանքերնուն թելը կտրեց վերջուց :

Ե՛սոնք թէ որ մահը առաջնին ունենային աղէկ կապրէին , և աղէկ վարք կունենային , ոչ մահէն կը վախնային , և ոչ դժոխքէն :

Իսկ արդարները և ծնողաց պատիւ ընծոյները՝ շատ կապրին ուրիշներուն բարի օրինակ տալու համար , ինչպէս օրէնքը կը վկայէ :

Ուրեմն աղէկ ապրօղը շատ կասլի ,
 և իր կեանքը պարտաւ չանցնիր , բա-
 րեգործութիւն կը զարդարէ : Անանկ
 որ մահը իրմէն կը վախնայ , չէ թէ
 ինքը : Այլ շատ անգամ ալ իրեն բաղ-
 ճանք կուգայ , որ այս սուտ աշ-
 խարհքս ձգէ երթայ իրեն առաքի-
 նութիւն բարիքը վայելէ , ինչպէս կը
 բաղձար Պօղոս առաքեալ :

Ինչպէս պէտք է մեռնի :

145 . Հասարակօրէն կըսվի թէ ա-
 ղէկ ապրօղը աղէկ կը մեռնի . զի ա-
 ղէկ մեծնալ և լաւ ապրիլ գիտցօղը՝
 աղէկ մեռնելուն ճամբան ալ կը գիտ-
 նայ . որ միշտ կը մտածէ թէ օր մը
 մեռնելու է . մահը պիտի վերջացնէ
 ամէն բան : Աղէկ չապրօղին վերջի
 կէտն է սոսկալի . և գացած ճամբան
 է անդառնալի և վշտալի : Մահը գիտ-
 ցօղը՝ այսպիսի մտածականով միշտ
 պատրաստ կըլլայ և աներկիւղ կը
 մնայ :

Արդ՝ ամէն օր քիչ մը ատեն մահին
 վրա մտածէ , որ մտքէդ չելլէ . զի
 միշտ քովդ է , ոչ մեծուէդ կը նայի ,
 և ոչ մանկութեդ կը խնայէ : Արջափ

հեռացնես , այնչափ քեզ կը մօտե-
նայ : Սէ որ կուզես մահէն չի վախ-
նալ , մի՛ մոռնար մահը , և խիղճդ մա-
քուր պահէ՛ . մանկութե՛դ սկըսէ՛ հո-
գեորդ , որ բան մը չի կրնայ քեզ
փնասել . որովհետեւ հոգեոր մարդը
ամէն բանի յաղթօղ է , և ամենուն
կը տիրէ :

Սե՛ծ ամօթ է եթէ ըսես , ատենս
չէ . ատեն շատ ունիմ , ետքը կը մոա-
ծեմ . բայց աղէկ ատենդ հիմա է ,
թէ որ կուզես կատարեալ ըլլալ . թէ
որ կուզես մահը քեզ չի յաղթէ ,
դուն քաջուք և առաքինուք մահին
յաղթէ : Յիշէ՛ վախճանդ , յաւիտեան
չես մեղանչեր կըսէ ԾԲ գիրքը :

Եթէ մանկութե՛դ սովորութի՛ւն
նես , ամենեւին բանէ մը վախ չես ու-
նենար , համարձակ առաքինութե՛ կը
հետեիս , և ամէն լաւ բան քեզի հա-
մար եղած կըլլայ , և ամէն մեծութե՛
դուն կըլլաս ժառանգ . մինչև կատա-
րեալ երջանիկ կըլլաս :

Բարեգործաց մահը՝ ուրիշ կենաց
սկիզբն է . միայն չարը կը մեռնի . իսկ
արժանաւոր մարդը չի մեռնիր , հապա
կը վախճանի , որ երկար կենդանի
մնայ , կըսէ փիլոն փիլիսոփան :

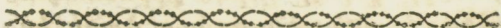
Պատճառներ :

Գարեգին անունով մանուկ նախարար (փաշայ) մը ունէինք որ հոգեսէր ըլլալով ամենեւին մահէն չէր վախնար : ()ը մը պարսից թագաւորին քով գտնուեցաւ , տեսաւ որ թագաւորը վար կը զարնէ քրիստոնէութիւն , և քոյի չարչարանքը ծաղր կընէ . սիրտը չդիմացաւ առանց վախի հարցուց թագաւորին , թէ դուն այս բաները ուսկից գիտես :

Պատասխան տրվաւ թէ ձեր աւետարանը կարգաւ տրվի առջիս : Ենալ ըսաւ ինչո՞ւ միայն չարչարանքը կարգաւ տրվիր . քիչմ' ալ կարգաւ տո՞ւր , կը լսես փառաւոր յարութիւն , համբարձումը և նորէն գալուստը : Եւ թէ չարչարանքին հաւատացիր , ևս առաւել ալ տք է յարութիւն հաւատալ , զի նոյն գիրքն է պատմողը :

Եւ յնչափ թագաւորն ամբոյնց խայտառակ ըրաւ գեղեցիկ պատճառներով , մինչև կատուելով վերցուց գարեգինը երկու տարի բանտը դրաւ , ետքը մարտիրոս եղաւ :

Թէ կուգես յաղթել՝ բռնութե մահուն ,
 յիշէ միշտ զմահ՝ հետեւէ բարւոյն .
 Երբոր յիշատակն՝ հեռու է մտաց ,
 յանկարծ կը հասնի՝ ահեղ բռնագոյն :
 Մի՛ կարծեր թէ մահն՝ հեռու է քեզմէն ,
 շուտով ամէն տեղ՝ կը հասնի մէկէն .
 Ոչինչ զօրութի՝ ոչ ոյժ մանկութե ,
 անոր բռնութե՝ կրնայ դնել դէմ :

ԼԹ. Հ Ա Մ Ա Ր

Ինչո՞վ էլլայ Տարդ անՏահ :

146. Լ՝ըկու բանով մարդս անմահ
 կը մնայ աշխարհքիս վրան . մէյմը բա-
 րեգործութիւն , մէյմ՝ ալ բարեկա-
 մութիւն . որովհետեւ բարի գործքը չի
 մեռնիր , այլ միշտ մնալով քարոզ
 կըլլայ անոր աղէկութեք :

Բիւրաւոր տարիներ կանցնին՝ բա-
 րեպաշտ մարդուն գործքը չի մոռցը-
 վիր , և անունը միշտ կը մնայ . ինչպիսի
 որ եկեղեցնայ մէջ և գրոց մէջ ան-
 մահ մնացեր են այնչափ առաքինի-
 ներուն անունները :

Իսկ բարեկամութիւն անմահ կը մնայ՝ բարեկամին հետ միանալով. զի երկու ճշմարիտ բարեկամ մէկ հոգի են, կէսը մեռնի կէսը ողջ կը մնայ, ու բարեկամին տեղը կը բռնէ ։

Սակայն ինչպէս առաջ ալ խօսեցանք, բարեկամութիւն կը նշանակէ բարի կամենալ ընկերին. և բարեկամութե օրէնքը կը պահանջէ, որ իր անձին համար ինչ որ ուզէ, ընկերին ալ նոյնը կամենայ ։

Փիլիսոփաները այս օրէնքը սրբազան կը կոչէին. որովհետեւ բարեկամութե վախճանը ոչ շահ, ոչ մեծութիւն, և ոչ պատիւ է. միայն առաքինութե սէրն է որ երկու հոգի իրարու հետ կը կապէ անքակ կապով և յաւիտենական սիրով ։

Նշանկ որ ամէն բան իրենց մէջ հաւասար է. թէ՛ յաջողութիւն ըլլայ, և թէ՛ ձախտողութիւն, երկուքին ալ հաւասար կը ըլլայ. միատեղ կուրախանան, և միատեղ կը տրտմին. որոնց մէջ ոչ նախանձ կը մտնէ և ոչ ատելութիւն. ոչ պաղութիւն և ոչ անմիաբանութիւն ։

Եկին առաքինութիւն մէկալին ուրախութիւն է. մէկին հարստութիւն

մէկալին մեծութի է : Ա երջապէս
երկուքին սիրտը իբր մէկ մարմինի
մէջ բնակելով կուրախանան . որպէս
զի յաւիտենական մնայ սէրը , և ան-
մահ մնայ իրենց անուներ :

Ո՞րն է ճշմարիտ բարեհաճ :

147. Աշմարիտ բարեկամը պէտք է
որ իր աղէկութիւնը հաղորդէ բարե-
կամին . թէ մեծատուն է , իր մե-
ծութիւնը . թէ զօրաւոր է , իր ուժը .
և թէ գիտուն է , գիտութիւնը : Որպէս
զի փոխադարձ սիրով իրար սիրեն և
իրարու սիրտ շարժեն . անոր համար
ասանկ բարեկամութիւն արժանի է
անմահ մնալու :

Աշմարիտ բարեկամը ոչ օգտի և
ոչ զուարճութե համար կը սիրէ , այլ
միայն առաքինութե : Այն պատճա-
ռաւ բան մը չի կայ որ կարենայ զա-
նոնք բաժնել , ոչ դիպւածով և ոչ
օտարին բան խառնելով կը պաղին
իրարմէ :

Ի՞նչ ծանր խօսք լսեն , և թէ իրա-
րու վրա բան տեսնեն , աղէկ մտքով
կառնեն , և իրար կարգարացնեն :
Ինչպէս հայլին մէջ նայողին իր

գէմքը իրեն շատ գէշ չերեւնար, ա-
սանկ ալ բարեկամները իրար վրա
նայելով՝ ամէն բան աղէկ կը տես-
նեն: Ս'անաւանդ թէ որ բարեգոր-
ծութիւն և գիտութիւն իրարու վրա տես-
նեն, շատ մեծ ապէս կուրախանան:

Քանի մեծ բան է միասիրտ ըլ-
լալ իրարու հետ, ձախորդութեան մէջ
խորհուրդ տալ, և միութարեւ. յաջո-
ղութեան մէջ միատեղ զուարճանալ ա-
ռանց իրենցմէ բան մը պակսելու:

Ս'ասն զի սերն է փոխադարձ. սի-
րելին կը սիրվի. բարեկամին սէրը
կը դառնայ նոյն բարեկամը կը վեր-
ջանայ (55):

Ս'այց որովհետեւ բարեկամական
սէրը միշտ արդարութիւն կը պահան-
ջէ, պէտք է որ իրարու անիրաւութիւն
չընեն. որպէս զի սէրը չի խանդա-
րի, և բարեկամութիւնը չի փրատի:

Ս'յսպիսի անզգուշութեամբ շատ ան-
գամ մեծ պաղութիւն կը ծագի բարե-
կամաց և ազգականաց մէջ. ասանկ
բարեկամութիւնը լեզուի վրա է սրը-
տէն հեռու, անոր համար շուտ
կաւրի:

Տեսանք բարեկամներ, որ իրարու
վրա այնչափ սէր ունենին, որ երկու-

քը մէկ հոգի կերենային . բայց քիչ
ատենի մէջ անանկ ատելի եղան , որ
իրարու միս կուտէին :

Պատճառն է որ մէկը մէկալին
հաւտալով անկէ անիրաւութի կրեց ,
անոր համար անհաշտելի թշնամի ե-
ղան : Ըյսպէս կը պատահի երկու
եղբօր և ազգականաց մէջ :

Իբր զի՝ ճշմարիտ բարեկամը՝ բա-
րեկամին բարի պիտի կամենայ . եր-
բոր սիրտը բարի չէ , կամ իր շահին
համար կը սիրէ . առիթն եկած ատե-
նը ներքին չարակամութիւն կը յայտ-
նէ փնաս մը տալով . որով շուտ մը
բարեկամութիւն ատելութիւն կը փո-
խարկի :

Ընոր համար Սողոմոն կըսէ թէ
հազարէն մէկ ճշմարիտ բարեկամ
մը չի գտլիր . եթէ կարենաս գըտ-
նել , աշխարհքին գանձին հետ մի
փոխեր , զի գին չունի :

Ուրեմն այս գանձը գտնելու հա-
մար պէտք է մանկութէ կրթութիւն
ընել՝ միշտ բարեյօժար սրտով իրար
սիրելով : Իսկ որ մէկը այսպէս բա-
րեկամ ըլլայ , կրնայ գտնել ասանկ
բարեկամ :

Ո՛վ որ այլոց առաքինութիւն ճանչ-

նալով և բարուծիւր տեսնելով բա-
րեկամութիւն կրնէ, նոյն սէրը կը-
գառնայ իրեն, և նոյն գանձին ժա-
ռանգ կըլլայ՝ աղէքսանդր թագաւո-
րին պէս. որուն երբ հարցուցին թէ
մէր է գանձդ, անալ բարեկամները
ցըցուց:

Ի՞նչ է հետեւի:

148. Ամարիտ բարեկամութիւն կը-
հետեւի որ մէկը մէկալին վրա բարի
յօժարութիւն ունենայ, բարի ընէ, և
միաբան ըլլայ (113):

Եւ ջինով միշտ ընկերին բարի կը-
բաղձայ, որ մեծնայ, շատ ապրի, և
փառաւոր մարդ ըլլայ. որուն թշու-
ռութեւն վրա սաստիկ տրտմելով զգ-
նութիւն կրնէ:

Եւ կրորդով միշտ կը ջանայ բարե-
րարութիւն ընել բարեկամին առանց
ուրիշի մը փնաս տալու. զի բարեկա-
մին համար այլոց փնաս տալով կը-
փնասի բարեկամութիւնը:

Իսկ երրորդով սիրտ սրտի հետ
կը միաբանի. և որովհետեւ սիրտն
է թագաւոր բոլոր անդամոց, ա-
նով բոլոր մարդը միասիրտ միա

հոգի կըլլայ առանց զատվելու :

Ընչո՞ւն է պատճառն որ երբ երկու բարեկամ իրար կը տեսնեն , նախ սրտերնին կելլէ , և ուրախուլթէն աչքը կարտասուէ . քանի կերթայ զուարճութիւնը կը շատնայ , կամքն ու խորհուրդը մէկ ըլլալով կը սկըսին հրճուիլ խնդալ և խաղալ : Իսկ երբ իրարմէ կը զատվին , սաստիկ կը տրտմին :

Ըրդ՝ ջանա՛ որ այսպիսի բարեկամ ըլլաս , և ասանկ բարեկամ ստանաս . չըլլայ թէ մանկական բերմամբ սէր կապես , և ոչ ճշմարիտ բարեկամութիւն . զի անանկ սէրը սէր չէ . այլ թոյն սիրոյ :

Սիայն առաքինու թէ համար ըլլայ քու բարեկամութիդ : Եթէ շահի և մեծութե համար բարեկամութիւնն , շուտով կաւրի :

Հին ատենը երկու բարեկամ շատ սիրով էին . մէկը մէկալէն անիրաւ բան մը պահանջեց , բարեկամը հրաժարեցաւ ընելու : Ընտենը դարձաւ բարեկամն ըսաւ թէ ի՞նչ պէտք է քեզի պէս բարեկամն որ ուղածս չես ընէր : Ընալ պատասխան տվաւ թէ՛ ի՞նչ պէտք է ինձի այդպիսի բա-

ընկամն որ անիրաւութի կը պահանջէ իսմէ :

Ի՛հա՛ ասոնց բարեկամութիւն այս պէս վերջացաւ . դուն ջանա՛ որ ճշմարիտ սրտով՝ յօժար կամքով, և միաբան սիրով բարեկամութիւն ընես, որ բարեգործութիւնդ անմահ մնաս յաւիտեան :

Պատճառքի :

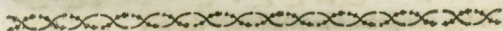
Ովրէստէս և Պիլատէս ճշմարիտ բարեկամ ըլլալով՝ թշնամիները զերենք բռնեցին բանտը դրին, որ զո՛հ ընէին պիտի իրենց կուռքին : Ի՛սոյց դատաւորը վճռեց որ միայն պիլատէս մեռնի : Երբոր լսեց ուրէստէս՝ ոտք կոխեց թէ բուն մահապարտը ես եմ, զիս մեռցուցէք և ընկերս թողուցէք : Պիլատէս ալ կը ջանար՝ որ ինքը մեռնի, ու ովրէստէս ազատի :

Եւ ատ վիճաբանութիւն ետեւ ելան դատաւորին առջին : Ի՛նչատենը վրձիռ եղաւ որ ովրէստէս մեռնի :

Պիլատէս ազազակեց թէ ես եմ ովրէստէս մահապարտը, պէտք է ես մեռնիմ : Ովրէստէս ալ հակառակը կը պնդէր : Դատաւորը ասոնց սէրը

տեսնելով զարմացաւ մնաց : Սերջա-
պէս երկուսն ալ ազատեց , որ աշ-
խարհքի բարի օրինակ մնան :

Ահա օրինակ՝ անկեղծ մտերմաց ,
որ մինչև ցմահս՝ սիրով են կապված •
Այս է բուն օրէնք՝ բարեկամութեց ,
չէ թէ վասն օգտի՝ սիրել երեսանց :
Այս ըլլայ և քու՝ սրտիդ մէջ դրած ,
ճմարիտ սիրով՝ օգնել իրերաց •
Անանկ բարեկամ՝ ընտիր ստանաս ,
որ մինչև ի մահ՝ միակերպ մնաս :

Խ. Հ Ա Մ Ա Ր

Ի՞նչպէս իրաւացի ճարդս անձանման :

149. Մարդկային հոգին աննիւթ
և անմահ ըլլալով նոյնման եղած է •
սակայն մարդս միայն առաքինական
գործքով և կատարելութեք կրնայ
ըլլալ երջանիկ և անձանման :

Սոյն այն հոգիին որ իր գերազան-
ցութիւն չի ճանչնալով անկատար սլա-
կասաւոր և ախտաւոր մնացեր է , ոչ

անմահութիւնը գիտէ, և ոչ նախն մահ
նութիւնը : Անանկ հոգին մեռած է,
ոչ կենդանութիւն ունի, և ոչ բարի
շարժումն :

Այս պատճառաւ հին ատենէն ի
վեր իմաստունները այսչափ բարոյա-
կան կանոններ և օրէնքներ դրին,
որոնք զի մարդս հոգևորապէս ապրի
ու երջանիկ անմահ մնայ : Ասեմար
մինին բաղձանացը հետեւելով անկա-
տար չի մնայ. որ միշտ հոգուն հակա-
ռակ կը բաղձայ, և մալութեց հե-
տեւելով կապականի. որ պէտք է
ստեղծողին օրինացը հետեւի :

Այն իմաստուններուն օրէնքնե-
րով այնչափ ախտաւոր մարդիկ և
վայրենի ազգեր՝ հետեւելով բարոյա-
կան կատարելութեան՝ բարի եղան,
և մեծամեծ գործքերով պայծառա-
ցան (50) :

Ահա՛ այն օրէնքներով մինչև հոս
քեզ հասկըցուցի, թէ ի՞նչպէս պի-
տի կատարեալ և նախնական ըլլաս.
ի՞նչպէս պիտի ամենուն առջին պատ-
ւաւոր և սիրելի ըլլաս, որ անունդ
ալ անմահ մնայ դուն ալ :

Հին փիլիսոփաները հաստատե-
ցին թէ առաքինի մարդը նյութ վալ

է և մարդէն վեր է . նաև բարի մարդը՝ անձային մարդ . կոչեցին : Իբր զի՝ մարդս որչափ աւելի մարմնաւոր բաներէն հեռանայ , ու առաքինութիւն և իմաստութիւն հետևի , այնչափ այն մաս և անձանման կըլլայ :

Եւ որ մօլի մարդիկ անբան գազան կըսվին , ապա հոգևոր մարդիկ սէտք է որ հրեշտակ և անձանման ըսվին :

Եւ յայտիս էին այն մեծամեծ առաքինիներն՝ որ միայն ոտքով դպած էին աշխարհքիս , իրենց բոլոր ուշադրութիւնը երկնային բաներուն հետ էր . հոգինն առաքինութեամբ պարգարված , և մտքերնն իմաստութիւն լուսաւորած :

Եւ որ համար բոլոր աշխարհք իրենց ոչինչ կերեւար , և մարմինն համար առաքինութիւն դէմ բան մը չէին ընէր՝ հոգուն գերազանցութիւն գիտնալով :

Եւ գետիղայոս սպարտացի իշխանը հայրենիքը պաշտպանելու համար պարսից ձեռքն ընկաւ . որչափ որ զինքը չարաչար տանջեցին , հայրենեայ սէրը միտքը բերելով ամենևին չայլալէցաւ : Ինչևէ կռապաշտները

սոսկալով կարծեցին թէ անձ է, և վախերնուն թողուցին. որպէս զի իրենք ալ չի պատժւիին :

Եւ զայս գործքիս գիւցազնական առաքինութի կըսեն, որով մարդս բարիին հետեւելով կըլլայ անձանման :

Ո՞րն է գիւցազնական առաքինութի :

150. Սովորական բարեգործութի վեր եղած առաքինութիւր գիւցազնական կըսվի, որ մարդը անձանման կընէ կատարելութիւն. զի աւելի կը մօտենայ ան, և կը լուսաւորի :

Իսկ սովորական մոլութիւն գուրու եղած չարութիւր կըսվի գազանութիւն. զի աւելի գազանային բնութիւն կը մօտենայ, ինչպէս է փաստել ծնողաց, գէշ մեղքերու հետ ըլլալ, մարդու միտ ուտել, ևն (424) :

Ուստի երեւելի առաքինիները սովորական բարեգործութեց մէջ մանկութիւն կը թրված ըլլալով՝ քանի որ մեծցան՝ իրենց առաքինութիւն ալ մեծցաւ. և անով այնչափ կատարելեւ եղան, որ մինչև մեծամեծ գործքեր և գիւցազնական առաքինութիւններ գործելով անձանման եղան :

Ի՛հա՛ այս է այն գերազանց առա-
քինութիւն որ նախաժեռք է նախնական
կրօնի : Իբր զի՝ ինչպէս որ նախ միա-
կերպ բարիք կուտայ արդարներուն
ալ մեղաւորներուն ալ՝ ամենուն վրա
գլխաւոր , կուզէ որ ամենքը աղէկ
ըլլան և փառքով սպասկիլին :

Ի՛յսպէս նոյն առաքինին ալ կը-
ջանայ ամենուն օգնել . թշնամեաց
բարի ընել . նախատողին աղէկ ըսել .
նաև բոլոր աշխարհք իր բարի վարքո-
վը շահիլ բոլորովին հոգեւորին հե-
տեւելով :

Ի՛ւր այս կանոնով առաքինին կը-
հասնի երջանկութե՛ , նիւթական
բաները կը թողու , կըսկըսի անոնց-
մէ վեր բաներ մտածել :

Ի՛նչպէս կերթայ միտքը կը բարկը-
նայ , ու հոգեւոր բաներ մտածելով
կը լուսաւորի , և կը զմայլի նախնին
մեծութեան վրա :

Ի՛մէն բան աղէկ կը ճանչնայ , լու-
կը հասկընայ հաւատքին զօրութիւն .
գիտէ թէ ի՞նչպէս պէտք է հաւա-
տալ , ի՞նչպէս յուսալ և ի՞նչպէս
սիրել արարիչն երկնի և երկրի , որ
այսչափ սքանչելիք գործեր է , և ի-
րեն այնչափ անթիւ բարիք ըրեր է ,

և խելքով մտքով ճոխացուցեր է :

Արչափ աւելի մտածէ, այնչափ աւելի կը բորբոքի սիրտը անձային սիրով, և հաւատքը զօրանալով այնչափ աւելի կը ջանայ անձանման ըլլալ մեծամեծ բարեգործութիւն :

Եւ հա՛ այսպէս շատ մեծամեծ նրբեր նախ փոքր բարիք մը ուրիշին ընելով հետզհետէ սովորական եղաւ իրենց առաքինութիւնը : Անչափ բոլորովին յափշտակեցան ու միտք կտրեցան . և այսպէս հոգւոք մտածականով լուսաւորեալ երջանիկ եղան՝ իրենց յոյսն ու սէրը ստեղծողին վրա հաստատելով, ուսկից այն բարիքը կը վայելէն :

Ի՞նչպէս իշխայ երջանիկ :

151. Հին փիլիսոփաները կրցան բնական լուսով չափաւոր առաքինի ըլլալ . բայց չի կրցան երջանիկ ըլլալ, որ կատարեալ առաքինութիւն միայն կը բերէ :

Ասան զի պէտք էր ունենալ նախ ճշմարիտ հաւատք, հաստատ յոյս, և կատարեալ սէր . որ կը սովին անձաբանական առաքինութիւն : Արովք մտք

կային միտքը և կամքը առ նձ կը-
վերաբերին, և նոյ հետ կը կապվին
առանց զատվելու :

Այլ լուսաւորիչ կըսէ թէ հաստատ
հաւատքը կը բովանդակէ նք սէրն ու
յոյսը, և անսասան կը մնայ. և իբր
ամուր պարիսպ մը լի է ամէն առա-
քինու թեամբ :

Աստի յոյսը հաւատքէն առաջ
կուգայ, որ առանց կարծեաց և կաս-
կածի միշտ կը յուսայ նոյ ողորմուէր :

Իսկ սէրը պտուղ ըլլալով նձաբա-
նական առաքինու թէյ՝ բոլոր սրտով
կը սիրէ զարարիչն ամէն բանէն աւել-
լի. որով կը սիրէ նաև զընկերն ու
զանձը վստն նոյ. և այսպէս կըլլայ
կատարեալ և երջանիկ :

Ահա այս գերազանց առաքինու
թիւները կը պահանջեն, որ բնական
օրէնքները և նձային պատուիրաննե-
րը լաւ պահվին՝ որով մարդն ըլլայ
կատարեալ : Աինչև ամենեւին բանէ
մը վախ չունենայ, բոլոր կեանքը ու-
րախ, պատուաւոր, անմահ, նձանը-
ման, և երջանիկ անցընէ. որ միշտ
անփոփոխ և միակերպ կըլլայ (143) :

Աստի երջանիկ մարդը բոլորովին
նոյ սիրով վառված ըլլալով, իբր նոյ

հետ կը միանայ . և բնական գործու-
ղութիւնները կատարելագործելով
կըստանայ ամէն տեսակ առաքինու-
թի գիւցազնական և անձաբանական :

Լորանի է քեզ եթէ մանկութիւնդ
ջանաս ստանալ այս առաքինի երջա-
նիկ կեանքը , և այս անգին մեծու-
թիւնը , որուն բան մը չի կրնար հաւա-
սար ըլլալ :

Բռջի բերանը որչափ աւելի դժ-
ւար երևնայ ստանալ , այնչափ յետոյ
կը քաղցրանայ . և որչափ աւելի սերդ-
շատնայ , այնչափ աւելի կատարելու-
թիւն կը հասնիս և երջանիկ կըլլաս :

Գիտնաս որ այս վախճանին հա-
մար անձ քեզ կեանք տրվաւ , և մարդ
ստեղծեց խելքով մտքով . ջանա՛ ա-
ղէկ օրերդ այս սիրուն մէջ անցընես ,
ու առաքինական կեանք ստանալով
անձանման ըլլաս : Արդէս զի անբանի
նման աշխարհք եկած չըլլաս , այլ ա-
ռաքինի ըլլալու համար , երջանիկ
մեռնելու համար , և անմահ մնա-
լու համար յաւիտեանս յաւիտենից :
„ Ա՛խճան բանիս՝ զամենայն ինչ
„ լն՛ր . յո՛յ երկիր , և զպատուիրանս
„ նորա պահեա՛ . վասն զի այս է ա
„ մենայն մարդ ” : Ժող . ԺԷ :

Պատճառք :

Բազրատունի հայոց Թադւաւորը Սմայատ՝ մանկուծէն առաքինի ըլլալով, դիւցազնական առաքինուծք մահ յանձն առաւ իր աղգին բարեալը համար :

Սասն զի բերդին մէջ փակված երբոր այլազգեաց հետ կը պատերազմէր, ինքն ապահով ըլլալով Թշնամիներէն բիւրաւոր մարդիկ կը ջարդըվէին :

Ըյլազգները տեսան որ պիտի հատնին, գնացին հայերէն մարդ ժողովեցին, ու իրենց տեղը դրին, որ Սմայատին հետ ծեծկըվին : Ըաւաւորը տեսաւ Թէ հայերը կը ջարդըվին, սիրտը չդիմացաւ, ալ աղէկ է ըսաց ես մեռնիմ, քան Թէ իմ ժողովուրդս. շատ աղէկ է ես մատնըվիմ, քան Թէ այսչափ նոյ ժողովուրդը ջարդըվի :

Ըյս խորհրդով իր կեանքը անոնց վրա դրաւ, և մէկէն պատերազմը դադրեցուց. ինքը գնաց Թշնամիին ձեռքը մատնըվեցաւ, սրով ժողովուրդը ազատեցաւ :

Ահա այս է գործ՝ երջանիկ մարդուն ,
սիրան է բորբոքած՝ սիրով աբ հոգւոյն օ
Կեանքն առաքինի՝ և միտքն իմաստուն ,
անմահ կը մնայ՝ գովելի անուն :

Ջանա՛ որ հասնիս՝ նոյն երջանկութե՛ ,
հաւատք յոյս և սէր՝ հոգւոյդ միշտ լոյս տան օ
Ամէն բարութիւնք՝ բոլ հետ միանան ,
երջանիկ ըլլաս՝ անճանման :

3 Ը Կ Կ

Լ Ե Կ Կ Կ Կ Կ	•	•	•	141 •
Լ Կ Կ Կ Կ Կ	•	•	•	140 •
Լ Կ Կ Կ Կ Կ Կ	•	•	•	123 •
Լ Կ Կ Կ Կ Կ Կ	•	•	•	143 •
Լ Կ Կ Կ Կ Կ Կ	•	•	•	103 •
Լ Կ Կ Կ Կ Կ	•	•	•	130 •
Լ Կ Կ Կ Կ Կ	•	•	•	93 •
Լ Կ Կ Կ Կ Կ Կ Կ	•	•	•	127 •
Լ Կ Կ Կ Կ Կ Կ Կ	•	•	•	117 •
Լ Կ Կ Կ Կ Կ Կ	•	•	•	146 •
Լ Կ Կ Կ Կ Կ Կ Կ	•	•	•	114 •
Լ Կ Կ Կ Կ Կ	•	•	•	95 •
Լ Կ Կ Կ Կ	•	•	•	96 •
Լ Կ Կ Կ Կ Կ Կ Կ Կ	•	•	•	99 •
Լ Կ Կ Կ Կ Կ Կ Կ Կ Կ Կ	•	•	•	149 •
Լ Կ Կ Կ Կ	•	•	•	102 •
Լ Կ Կ Կ Կ Կ Կ Կ	•	•	•	101 •
Լ Կ Կ Կ Կ Կ	•	•	•	147 •
Լ Կ Կ Կ Կ Կ Կ Կ Կ	•	•	•	110 •
Լ Կ Կ Կ Կ Կ Կ	•	•	•	120 •
Լ Կ Կ Կ Կ Կ Կ Կ Կ	•	•	•	150 •
Լ Կ Կ Կ Կ Կ Կ Կ Կ	•	•	•	151 •

Ժաճահալ	•	•	•	107.
Երան	•	•	•	129.
Օւանբազար	•	•	•	131.
Օրաւաւ	•	•	•	97.
Կրկնաւ	•	•	•	92.
Նաճիւր	•	•	•	122.
Նաւաւաւ	•	•	•	125.
Նաւաւ	•	•	•	119.
Նաւաւ	•	•	•	135.
Նաւաւ	•	•	•	116.
Նաւաւ	•	•	•	104.
Մաւ	•	•	•	144.
Մաւաւ	•	•	•	106.
Մաւաւ	•	•	•	113.
Մաւաւ	•	•	•	94.
Յաւաւ	•	•	•	97.
Լաւաւ	•	•	•	111.
Շաւաւ	•	•	•	128.
Շաւաւ	•	•	•	132.
Ուաւ	•	•	•	98.
Ուաւ	•	•	•	134.
Տաւաւ	•	•	•	137.
Փաւաւ	•	•	•	98.
Փաւաւ	•	•	•	126.

